

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 7 września 2023 r.

Poz. 7467

UCHWAŁA NR LXXXIX/1074/23 RADY MIEJSKIEJ W WIELUNIU

z dnia 25 maja 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Wieluń na lata 2023 -2026

Na podstawie art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 840) oraz art. 18 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572) po uzyskaniu pozytywnej opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Wieluń na lata 2023-2026" stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Wielunia.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Wieluniu

Piotr Radowski

Załącznik do uchwały Nr LXXXIX/1074/23
Rady Miejskiej w Wieluniu
z dnia 25 maja 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

DLA MIASTA I GMINY WIELUŃ

NA LATA 2023-2026

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
  - 3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
  - 3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 840)
  - 3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 40)
  - 3.4. Inne akty prawne
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
  - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
    - 4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022
    - 4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030
    - 4.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)
  - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa
    - 4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
    - 4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonowania Łodzi
    - 4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023
  - 4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie powiatu
    - 4.3.1. Zintegrowana Strategia Rozwoju Powiatu Wieluńskiego 2014-2020
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
  - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie gminy
    - 5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Wieluń 2025
    - 5.1.2. Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń
    - 5.1.3. Miejscowe plany zagospodarowanie przestrzennego miasta Wieluń
    - 5.1.4. Miejscowe plany zagospodarowanie przestrzennego gminy Wieluń
    - 5.1.5. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Wieluń
    - 5.1.6. Program Rewitalizacji Gminy Wieluń na lata 2016-2022
  - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
    - 5.2.1. Zarys historii obszaru
    - 5.2.2. Zabytkowe układy przestrzenne
    - 5.2.3. Zabytki nieruchome – charakterystyka obiektów
    - 5.2.4. Zabytki ruchome
    - 5.2.5. Dziedzictwo kultury niematerialnej
  - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
    - 5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków
    - 5.3.2. Ustalenia ochronne w miejscowych planach
  - 5.4. Zabytki w ewidencji zabytków
    - 5.4.1. Zabytkowe obiekty i obszary
    - 5.4.2. Zabytki archeologiczne
  - 5.5. Inne obiekty o walorach kulturowych
  - 5.6. Działania podejmowane w zakresie ochrony zabytków
    - 5.6.1. Znak Dziedzictwa Narodowego
    - 5.6.2. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych
    - 5.6.3. Znakowanie zabytków
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Wieluń – analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami
10. Finansowanie programu opieki nad zabytkami
  - 10.1. Zasady finansowania zadań z zakresu ochrony zabytków
  - 10.2. Źródła finansowania zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej i stanowi dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Służy podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem dziedzictwa kulturowego gminy będąc podstawą współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Wieluń, natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, co przyczyni się do propagowania dorobku kultury materialnej i niematerialnej, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania obyczajów i podniesienia atrakcyjności rekreacyjnej Gminy Wieluń.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Burmistrz co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Przyjęte założenia struktury i formy niniejszego opracowania oparte zostały na wytycznych określonych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa) – *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik Metodyczny*. Podstawę merytoryczną dla warstwy dokumentacyjnej związanej z historią i dziedzictwem kulturowym na terenie gminy Wieluń stanowiły przede wszystkim ogólnodostępne publikacje, analiza zasobów zabytkowych wykonana w trakcie opracowania gminnej ewidencji zabytków oraz dokumentacje konserwatorskie z zasobów Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Wieluń na lata 2023-2026 stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 840). Zgodnie z art. 87 ww. ustawy Burmistrz zobligowany jest do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ww. ustawy gminny program opieki nad zabytkami „*ma na celu, w szczególności:*

1. *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
2. *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
3. *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
4. *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
5. *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
6. *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami”.*

Gminny program opieki nad zabytkami w myśl art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku opiniuje Wojewódzki Konserwator Zabytków. Następnie dokument przyjmuje Rada Miejska. Upowszechnienie dokumentu następuje poprzez ogłaszanie w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, zgodnie z art. 87 ust. 1 ww. ustawy.

Po 2 latach Burmistrz zgodnie z ww. ustawą (art. 87 ust. 5) sporządza sprawozdanie z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami za okres dwóch lat jego obowiązywania i przedstawia wnioski Radzie Miejskiej oraz przekazuje dokument Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela.

„Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6.

Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.”

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 840)

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 840) stanowi główny akt prawny, regulujący zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Ww. ustawa określa przede wszystkim przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, cele programów opieki nad zabytkami oraz możliwości finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Zgodnie z art. 3 “zabytek” to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z art. 4 ochrona zabytków jest sprawowana przez organy administracji publicznej, które są odpowiedzialne za kontrolowanie zabytków oraz prawne i finansowe działania prowadzące do zachowania ich w dobrym stanie.

Art. 5 ww. ustawy określa, że opiekę nad zabytkiem sprawują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, remontowanie i udostępnianie.

W świetle art. 6 ochronie i opiece podlegają:

- zabytki nieruchome będące m.in. krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi i ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, obiektami techniki, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi, wytworami techniki, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące np. pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa w art. 7 określiła cztery prawne formy ochrony zabytków, którymi są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realiza-

cję inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy obejmowanie ochroną prawną w drodze rozporządzenia najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii.

Zadania administracji rządowej w zakresie zachowania dziedzictwa polegają na obejmowaniu ochroną zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków na mocy decyzji WKZ, prowadzeniu wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnieniu i opiniowaniu dokumentów planistycznych i inwestycyjnych oraz sprawowaniu kontroli nad nimi.

Samorządy ochronę zabytków podejmują poprzez możliwość tworzenia parków kulturowych na mocy uchwały Rad Gmin. Park kulturowy przekraczający granice gminy zgodnie z art.16 ust. 5 może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin) na terenie, których ten park ma być tworzony. Do obowiązków samorządów lokalnych należy również prowadzenie gminnych ewidencji zabytków i opracowanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami. Samorządy tworzą również ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 40)

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 40) zostały określone zadania własne gminy: *„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.

3.4. Inne akty prawne

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 503 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. –Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. –Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. 2023 poz. 344);
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 194);

- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 1327 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Program ten zawiera ewaluację wcześniejszego Programu na lata 2014–2017, z który wyznaczał cele i kierunki działań polegających na wzmocnieniu ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego.

W swoich priorytetowych celach miał poprawę stanu zabytków, a przede wszystkim uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez stosowanie podstawowych zasad konserwatorskich:

- „po pierwsze nie szkodzić”;
- maksymalnie szanować oryginalną substancję zabytkową i wszystkie jej wartości (materialne i niematerialne);
- minimalizować niezbędną ingerencję (powstrzymywać się od działań niekoniecznych);
- usuwać to i tylko to, co na oryginał działa niszcząco;
- zachować czytelność i odróżnialność ingerencji;
- dochowywać odwracalności metod i materiałów;
- wykonywać wszelkie prace zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższy poziomie.

Powyższe zasady winny odnosić się do postępowania konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Wnioski z ewaluacji Programu na lata 2014–2017 stanowiły podstawę do skonstruowania obecnego dokumentu, którego głównym celem jest:

„*Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*”.

Ww. cel realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego;
- cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;

– cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Ww. celom szczegółowym przypisano odpowiednie kierunki działań oraz zadania i projekty, dla których z kolei określono harmonogram wskaźników realizacji.

Jednym z kierunków działań Programu jest wzmocnienie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. W ramach tego kierunku planowana jest realizacja zadań, których bezpośrednimi interesariuszami są przedstawiciele samorządów. Zadania skierowane do samorządów można podzielić na trzy kategorie: edukacyjne, doradcze i promocyjne.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji przyjętej uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) (M.P. poz. 260) jest jedną z 10 horyzontalnych zintegrowanych strategii rozwoju.

Jako cel główny wskazano w niej wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Do ochrony zabytków odnosi się drugi cel szczegółowy: „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich”, a zwłaszcza priorytet 2.2.: Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.

4.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)

Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą Nr 8 z dnia 14 lutego 2017 roku. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 roku. Omawiany dokument jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie lat 2020 i 2030, określa warunki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów strategii.

Głównym celem Strategii jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z ochroną zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

- Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony cel strategiczny:

- digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego rodzaju zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.
- Kapitał ludzki i społeczny – kierunki interwencji: Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO);
- wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa**4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030**

W dokumencie tym, zapisano następującą wizję rozwoju regionu:

*„Harmonijnie rozwijające się województwo w centrum Polski, przyjazne rodzinom, mieszkańcom miast i obszarów wiejskich. Region, w którym nowoczesna gospodarka idzie w parze z **ochroną walorów kulturowych i przyrodniczych**”.*

W Strategii wskazano cele strategiczne i operacyjne w ramach niżej wymienionych stref:

- Strefa gospodarcza

Cel strategiczny: Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka

- Cel operacyjny 1.1 Zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego
- Cel operacyjny 1.2 Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego
- Cel operacyjny 1.3 Wsparcie rozwoju MŚP
- Cel operacyjny 1.4 Rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności
- Strefa społeczna

Cel strategiczny: Obywatelskie społeczeństwo równych szans

- Cel operacyjny 2.1 Rozwój kapitału społecznego
- Cel operacyjny 2.2 Poprawa stanu zdrowia mieszkańców
- Cel operacyjny 2.3 Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego
- Strefa przestrzenna

Cel strategiczny: Atrakcyjna i dostępna przestrzeń

- Cel operacyjny 3.1 Adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska
- **Cel operacyjny 3.2 Ochrona i kształtowanie krajobrazu**
- Cel operacyjny 3.3 Zwiększenie dostępności transportowej
- Cel operacyjny 3.4 Nowoczesna energetyka w województwie
- Cel operacyjny 3.5 Racjonalizacja gospodarki odpadami
- Cel operacyjny 3.6 Zwiększenie dostępności do usług teleinformatycznych.

Antropogeniczne zmiany środowiska, w tym m.in. presja urbanizacyjna, są zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Istotą skutecznej ochrony i właściwego kształtowania przestrzeni powinno być zachowanie powiązań pomiędzy walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi oraz kulturowymi. Utrzymanie wartości krajobrazu kulturowego będzie wymagać szeregu działań ochronnych, zwłaszcza ukierunkowanych na zachowanie kompletności i integralności zasobu. W odniesieniu do zdegradowanych zasobów dziedzictwa kulturowego kluczowe znaczenie będzie mieć realizacja procesów rewitalizacji, zmierzających do przywracania funkcji użytkowych, w tym m.in. kulturalnych, turystycznych i rekreacyjnych. W rewaloryzacji przestrzeni miejskiej istotną rolę odgrywać będą działania w zakresie wprowadzania elementów zieleni.

Jako kierunek działań w ramach celu operacyjnego 3.2 „Ochrona i kształtowania krajobrazu” została wskazana ochrona wartości i kształtowania dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez:

- zachowanie kompletności i integralności zasobu jako czynnika definiującego krajobraz kulturowy i tożsamość regionalną, ze szczególnym uwzględnieniem pomników historii, zabytków reprezentatywnych, historycznych jednostek przestrzennych oraz unikatowych komponentów dziedzictwa m.in. przemysłowego, związanego z komunikacją, sakralnego, rezydencjalnego, filmowego, mniejszości narodowych, drewnianego;
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, naukowo-edukacyjne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych i przyrodniczych;
- zwiększenie skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych, w tym wspieranie projektów rewitalizacji zabytków, rozszerzenie możliwości finansowania, wspieranie alternatywnych form finansowania dziedzictwa kulturowego, np. finansowanie społecznościowe;
- inwentaryzację i promocję lokalnych form architektonicznych zabudowy, promowanie wiedzy o architekturze, przygotowanie katalogów wzorów projektowania form nowej architektury (zgodnej z tradycją lokalną) wpisanej w kontekst krajobrazowy.

W Strategii wskazano na konieczność wzmacniania poczucia tożsamości regionalnej i lokalnej m.in. w ramach wielońskiego etnograficznego podregionu kulturowego z charakterystycznymi przejawami folkloru, dla potrzeb rozwoju kapitału społecznego. Bogata kultura i tradycje wymagają ochrony, upowszechniania

i promowania. Ponadto miasto Wieluń jako jednostka o genezie średniowiecznej, wymienione zostało wśród ośrodków o najwyższych walorach urbanistycznych. Zwrócono również uwagę na wysokie walory dziedzictwa kulturowego, w tym w szczególności unikatowe w skali kraju zabytki architektury sakralnej drewnianej – kościoły typu wieluńskiego.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonowania Łodzi

Dokument ten opracowany z perspektywą do roku 2030+, został przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego w 2018 r. Aby chronić tożsamość regionalną, budowaną poprzez pielęgnowanie i kultywowanie wartości lokalnej kultury materialnej i niematerialnej, które są jednym z istotnych elementów dziedzictwa kulturowego, w Planie ujęto m.in. wymagania ładu przestrzennego, urbanistyki i architektury, wymagania ochrony środowiska przyrodniczego, ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury.

Województwo łódzkie posiada ogromne walory krajobrazu kulturowego oraz przyrodniczego, jednak wraz z upływem czasu następuje ich degradacja. Aby zapobiec negatywnym oddziaływaniom i ich skutkom, ważne jest by dbać o stan tego krajobrazu, a także kształtować jego nowe wartości.

Do największych problemów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w Planie zaliczono:

- znaczną skalę zdegradowanych obiektów i obszarów wymagających rewitalizacji oraz zły stan zachowania wielu zabytków;
- utratę wartości przez miasta-ogrody;
- postępującą niekontrolowaną suburbanizację na obszarach cennych kulturowo w strefach podmiejskich;
- nasilające się konflikty przestrzenne związane z brakiem obwodnic i prowadzeniem ruchu tranzytowego przez centra historycznych miast i wsi, a także wynikające z różnych form działalności gospodarczej, eksploatacji złóż kopalin oraz inwestycji infrastruktury technicznej;
- wprowadzenie obcych form architektonicznych i materiałów wykończeniowych;
- brak zintegrowanego systemu informacji o stanie i potrzebach dziedzictwa kulturowego oraz analiz, studiów i programów opieki nad zabytkami;
- słabo rozwinięte więzi społeczności lokalnych z regionem;
- brak objęcia ochroną prawną cennych obiektów i obszarów zabytkowych będących w ewidencji zabytków;
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wielu obszarów, co skutkuje niekonsekwencją w zarządzaniu przestrzenią, w tym zabytkowymi historycznymi strukturami przestrzennymi;
- brak objęcia ochroną prawną dóbr kultury współczesnej.

Wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych regionu w celu kształtowania tożsamości regionalnej jest zasadniczym kierunkiem działań, dotyczących powiązań środowiskowych i kulturowych.

Szansą na poprawę stanu dziedzictwa kulturowego jest moda na turystykę kulturową, dającą możliwość pozytywnej komercjalizacji dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez:

- wykorzystanie folkloru, co skutkuje powrotem do kultywowania tradycji związanych m.in. z twórczością ludową, produktami regionalnymi, ludowymi świętami, przyczynia się do silniejszej identyfikacji z regionem oraz reaktywacji podregionów kulturowych;
- działalność grup rekonstrukcyjnych często wprowadzających nową jakość do przestrzeni zabytkowych;
- wykorzystanie zrewitalizowanych przestrzeni do budowania konkurencyjności gospodarczej.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa wskazano na:

- walory układu urbanistycznego w Wieluniu, wyjątkowego w skali regionu przykładu założenia opartego na schemacie wrzecionowatym. Ponadto Wieluń został wymieniony wśród unikatowych ośrodków historycznych o randze krajowej;
- konieczność wzmocnienia obszarowej ochrony prawnej m.in. grupy XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich.
- potencjał rozwoju geoturystyki (turystyki geologicznej) w oparciu o zespoły skamieniałości morskich i lądowych sprzed 148 mln lat w czynnych kamieniołomach w gminie Wieluń.

Do istotnych krajobrazów przyrodniczych i przyrodniczo-kulturowych województwa zaliczono m.in. krajobraz rolniczy o wyjątkowym, prawie nie zmienionym wstęgowym układzie pól i zabudowy zagrodowej w okolicach Wielunia. Natomiast wśród krajobrazów kulturowych wymieniono walory krajobrazowe miasta Wielunia o średniowiecznym rodowodzie.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w rozdziale II.C. Cele, kierunki rozwoju przestrzennego oraz zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni województwa wskazano następujące kierunki rozwoju przestrzennego dotyczące Wielunia:

- I.3.2. zapewnienie dostępności do ponadlokalnych i podstawowych usług publicznych o wysokim standardzie, dostosowanych do różnych grup wiekowych ludności, w tym m.in.:
  - rozwój wysokiej jakości bazy i usług infrastruktury społecznej wyższego rzędu oraz kształtowanie funkcji kulturotwórczych i symbolicznych o znaczeniu ponadlokalnym w ośrodku krajowym i ośrodkach regionalnych;
- V.1.3. zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:
  - zapewnienie ochrony wyznaczonym dobrom kultury współczesnej, w szczególności o znaczeniu ponadlokalnym – Pomnik „Wieczna Miłość” w Wieluniu;
- V.1.5. wzmacnianie rangi ochrony unikatowych komponentów dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:
  - ustanowienie pomników historii w odniesieniu do obiektów i zespołów odznaczających się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi (utrwalonymi w powszechnej świadomości) i znaczeniem dla dziedzictwa kulturowego kraju – grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, układ urbanistyczny Wielunia;
- V.2.1. wzmacnianie walorów zidentyfikowanego wieluńskiego podregionu kulturowego, w tym m.in. identyfikacja i utrwalanie specyficznych przejawów kultury ludowej, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji oraz wspieranie działalności oraz promocji istniejącego muzeum w Wieluniu,
- V.2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej w tym m.in.:

- wzmacnianie instytucji kultury działających w ośrodkach historycznych, odpowiednio do rangi o zasięgu ponadregionalnym w Wieluniu;

Ponadto najważniejsze ustalenia Planu dotyczące miasta i gminy Wieluń w odniesieniu do poszczególnych zagadnień wymieniono poniżej.

System osadniczy

W ramach kierunków działań dla równoważenia systemu osadniczego i poprawy spójności terytorialnej regionu w odniesieniu do **miasta** Plan ustala m. in.:

- rozwój atrakcyjnych osadniczo miast pełniących funkcje biegunów wzrostu zapewniających wysoką jakość życia m.in. poprzez:
  - kształtowanie zasobów mieszkaniowych o wysokim standardzie, w tym m.in.:
    - rewitalizację przestrzenno-techniczną zdegradowanych terenów mieszkaniowych, mieszkaniowo-usługowych i przemysłowych, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych struktur funkcjonalno-przestrzennych,
  - zapewnienie dostępności do ponadlokalnych i podstawowych usług publicznych o wysokim standardzie, dostosowanych do różnych grup wiekowych ludności, w tym m.in. poprzez rozwój wysokiej jakości:
    - bazy i usług infrastruktury społecznej wyższego rzędu oraz kształtowanie funkcji kulturotwórczych i symbolicznych o znaczeniu ponadlokalnym.

Środowisko przyrodnicze

W ramach kierunków działań dla ochrony i poprawy stanu środowiska w województwie Plan zakłada dla miasta i gminy Wieluń m. in.:

- zachowanie najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego m.in. poprzez:
  - ochronę pozostałych terenów cennych przyrodniczo i krajobrazowo – utrzymanie rezerwatu przyrody „Lasek Kurowski”, stanowiska dokumentacyjnego „Kamieniołom Paskowców Olewin”, użytków ekologicznych, pomników przyrody.

Dziedzictwo kulturowe

W ramach kierunków działań dla ochrony różnorodności i cech specyficznych dziedzictwa kulturowego w województwie Plan zakłada dla miasta i gminy Wieluń m. in.:

- zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:
  - utrzymanie ustanowionych form ochrony zabytków – w mieście i gminie Wieluń, w tym obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
  - poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:
    - rewitalizację historycznych założeń przestrzennych, w tym miasto Wieluń: wyjątkowy w skali regionu łódzkiego przykład założenia opartego na schemacie wrzecionowatym, rynek o rozplanowaniu średniowiecznym, fragmenty murów obronnych miasta,
    - konserwację, restaurację i rewaloryzację zabytków, w tym reprezentatywnych wymagających działań naprawczych w Wieluniu oraz w dobrym stanie wymagających prac bieżących w Wieluniu, Gaszynie, Rudzie i Kadłubie.

Turystyka i rekreacja

W ramach kierunków działań dla kształtowania regionu o wysokiej atrakcyjności turystycznej Plan dla miasta i gminy Wieluń zakłada m.in.:

- rozwój różnorodnych form turystyki w obszarach i ośrodkach recepcji turystycznej – gmina Wieluń wchodzi w skład turystycznego obszaru funkcjonalnego (o znaczeniu regionalnym) doliny rzecznej Warty poprzez m. in. wzmacnianie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym budowę, rozbudowę i poprawę jakości bazy oraz oznakowanie atrakcji na rzecz kształtowania różnych form turystyki, w tym m.in.:
  - turystyki poznawczej wykorzystującej walory dziedzictwa kulturowego, w tym zabytki reprezentatywne, pomniki historii, muzea, zabytki techniki (m.in. Muzeum Ziemi Wieluńskiej oraz wybrane obiekty tradycyjnego budownictwa drewnianego ziemi wieluńskiej (m.in. w Starzenicach, Widoradzu, Kurowie, Wieluniu) oraz miejscowości na szlakach kulturowych (Bursztynowym, Romańskim, Zamków – wytrasowanych m.in. przez gminę Wieluń),
  - turystyki religijnej i pielgrzymkowej w oparciu o obiekty sakralne, m.in. ww. drewniane kościoły typu wieluńskiego,
  - turystyki biznesowej i szkoleniowo-konferencyjnej w ośrodkach dysponujących odpowiednim zapleczem oraz kongresowej (m.in. Wieluń, Widoradz, Sieniec),
  - turystyki aktywnej: rowerowej na regionalnych szlakach, konnej (m.in. Łódzki Szlak Konny – m.in. wytrasowany przez gminę Wieluń),
  - turystyki sportowej – gmina Wieluń wskazano do poprawy jakości bazy sportowo-rekreacyjnej,
  - turystyki przyrodniczej, w tym ekologicznej (rezerwat przyrody „Lasek Kurowski” w gminie Wieluń) i edukacyjnej w oparciu m.in. o atrakcje geoturystyczne: kamieniołomy w okolicach Wielunia, wychodnie skał na Wyżynie Wieluńskiej,
  - turystyki wypoczynkowej m.in. na terenach wiejskich, przede wszystkim poprzez rozwój agroturystyki, budownictwa letniskowego,
- rozwój systemu szlaków turystycznych wykorzystujących walory przyrodnicze i zasoby dziedzictwa kulturowego zgodnie z trendami na rynku odbiorców, m.in. poprzez:
  - wzmacnianie funkcji istniejących szlaków turystycznych:
    - ponadregionalnych szlaków turystycznych stanowiących trasy tranzytowe – Europejskich Szlaków Kulturowych (Bursztynowy, Romański), Szlak Zamków;
    - regionalnych szlaków turystycznych uzupełniających system ponadregionalny: m.in. konny (Łódzki Szlak Konny).

Krajobraz i ład przestrzenny

W ramach kierunków działań dla kształtowania regionu o krajobrazie wysokiej jakości Plan zakłada dla miasta i gminy Wieluń m.in.:

- gminę Wieluń określono jako obszar o krajobrazie przyrodniczo-kulturowym, w tym miasto Wieluń stanowiące głównie krajobraz kulturowy,

- ochronę i wzmocnienie walorów krajobrazu kulturowego m.in. poprzez:
  - poprawę jakości przestrzeni publicznych, szczególnie w otoczeniu obiektów zabytkowych, zwłaszcza w mieście Wieluń,
  - kreowanie nowej zabudowy w sposób jednorodny, zwłaszcza w ośrodkach historycznych i na terenach wiejskich, w tym m.in. promocja wykorzystania lokalnych materiałów budowlanych – w gminie Wieluń: kamienia wapiennego,
  - kształtowanie otwartego krajobrazu wiejskiego, w tym m.in. utrwalenie pozostałości historycznych układów pól i miedz oraz zagród, szczególnie na obszarze Wyżyny Wieluńskiej oraz zachowanie i odtworzenie historycznych kompozycji zieleni, w tym m.in. założeń dworsko-parkowych (w gminie Wieluń znajdują się 2 zespoły dworskie i 4 parki dworskie),
- kształtowanie ładu przestrzennego w krajobrazie m.in. poprzez:
  - ochronę przestrzeni o znacznej ekspozycji widokowej poprzez m.in. zachowanie i właściwe kształtowanie przedpola ekspozycji panoram, punktów i otwarć widokowych oraz osi widokowych i kompozycyjnych, w tym weryfikacja ich zachowania – w gminie Wieluń wskazuje się obszar przy drodze krajowej nr 45 w Kadłubie, Gaszynie i Wieluniu oraz obszar przy drodze wojewódzkiej nr 486 w Rudzie;
  - przeciwdziałanie rozwojowi chaotycznej urbanizacji i ruralizacji w tym m.in. ograniczanie procesów suburbanizacji.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023

Dokument ten, przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r., określa strategiczne cele i zadania w zakresie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa łódzkiego, kształtując tym samym politykę rozwoju regionu.

Aktualna pozostała wizja rozwoju nakreślona w poprzedniej edycji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2016-2019, która brzmi:

„Region wyróżniający się różnorodnością walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej, stanowiących podstawę wielokulturowej tożsamości województwa”.

W obliczu tak nakreślonej wizji nie zmienia się również w istotny sposób formuła celu strategicznego określonego jako: Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej.

Dla realizacji celu strategicznego określono cele operacyjne:

Cel operacyjny 1: Atrakcyjność krajobrazu kulturowego

- działanie 1.1. Tworzenie warunków dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego;
- działanie 1.2. Poprawa stanu zachowania zabytków.

Cel operacyjny 2: Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym

- działania 2.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów;
- działania 2.2. Wzmocnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego;

- działania 2.3. Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych.

Cel operacyjny 3: Tożsamość wielokulturowa regionu

- działanie 3.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym;
- działanie 3.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Powodzenie realizacji Programu jest uzależnione od determinacji i zorientowania na współpracę wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za wykonywanie poszczególnych grup zadań, w tym samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, zarządców zabytków, organu ochrony zabytków, wyspecjalizowanych instytucji kultury, a także środowisk naukowych i organizacji pozarządowych.

W Programie Wieluń, jako miasto o genezie średniowiecznej i wyjątkowy w skali regionu przykład założenia opartego na schemacie wrzecionowatym, został zaliczony do najcenniejszych układów urbanistycznych województwa. Zwrócono również uwagę na zachowane pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich oraz wysoką wartość obiektów sakralnych w mieście i gminie, w tym drewnianej architektury sakralnej (grupa XVI-wiecznych kościołów typu wieluńskiego – uznanych za perły niżowej architektury ludowej. Ponadto w powiecie wieluńskim znajduje się najwięcej stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (32).

Program wskazuje również na tożsamość kulturową województwa łódzkiego, na którą składają się tradycje i dziedzictwo odrębnych ziem historycznych, warunkujących wykształcenie etnograficznych podregionów kulturowych z charakterystycznymi przejawami folkloru. Charakterystyczne dla podregionu wieluńskiego są licznie zachowane drewniane kościoły z XVI w. określane jako kościoły tzw. typu wieluńskiego, posiadające wspólne cechy formalne w sposobie kształtowania bryły. Natomiast dla budownictwa mieszkalnego typowe było wznoszenie domów tzw. wąskofrontowych, o bogato zdobionych wnętrzach (m.in. pająki, bukity na „koliku”, „odcydzoki”). Ponadto region wyróżniał specyficzny strój ludowy („burok”), a w kulturowaniu tradycji biorą czynny udział zespoły folklorystyczne popularyzujące obrzędy i pieśni ludowe.

W Programie zwrócono również uwagę na krajobraz rolniczy w okolicach Wielunia o wyjątkowym, prawie niezmiennym wstęgowym układzie pól i zabudowy zagrodowej.

W Programie wyselekcjonowany został zbiór zabytków o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu – 228 obiektów i obszarów reprezentatywnych. W powiecie wieluńskim zlokalizowane jest drugie największe zgrupowanie takich obiektów (19). Na terenie gminy Wieluń znajduje się 6 zabytków reprezentatywnych:

- układ urbanistyczny Wielunia (XIV w.);
- zespół obwarowań miejskich (XIV w.) – Stare Miasto w Wieluniu;
- zespół klasztorny poreformacki (XVII-XVIII w.) – ul. Reformacka 1 w Wieluniu;
- kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny w Gaszynie (XVI w.);
- kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Kadłubie (XVI w.);
- kościół parafialny pw. św. Wojciecha w Rudzie (XII-XIX w.).

Ponadto listę zabytków reprezentatywnych uzupełnia wykaz 30 stanowisk archeologicznych, w tym jedno zlokalizowane na terenie gminy Wieluń – stanowisko nr 1 – gród kasztelanii rudzkiej (XII-XIII w.) w miejscowości Widoradz.

Ze względu na potrzebę wzmocnienia opieki nad specyficznymi i cennymi pod względem kulturowym i krajobrazowym układami przestrzennymi miast i wsi województwa łódzkiego w Programie wskazano 66 miejscowości, które tworzą sieć ośrodków historycznych o zróżnicowanej randze i potrzebach działań rewaloryzacyjnych w ich historycznych przestrzeniach i zabytkowych zespołach zabudowy. Jednym z pięciu ośrodków o randze krajowej jest Wieluń.

Panorama Wielunia została wskazana w Programie jako jedna z najbardziej zagrożonych zaburzeniami odbioru spowodowanymi chaosem przestrzennym, stylistycznym, wizualnym, itp. Jednocześnie Wieluń jest jednym z 6 ośrodków, który posiada struktury z dobrze zachowanymi cechami. Pozytywnie oceniono również wnętrza architektoniczne Wielunia, które cechuje dobrze zachowana tkanka historyczna, a także spójność i optymalna jednorodność zabudowy.

W ramach celów, działań i zadań o wymiarze horyzontalnym wskazano następujące zadania dotyczące Wielunia:

Zadanie 1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych:

- stanowienie pomników historii w odniesieniu do grupy XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich;
- stanowienie form ochrony obszarowej, w tym układu urbanistycznego Wielunia.

Zadanie 2.2.2. Sיעiowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury

- wypracowanie mechanizmów współpracy sieciowej instytucji kultury, w tym muzeów (działających w sieci ośrodków historycznych) o zasięgu ponadregionalnym m.in. w Wieluniu.

Zadanie 3.1.3. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności

zabytków:

- wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym, w tym potencjalnych produktów turystycznych m.in. Wieluń Miastem Pokoju i Pojednania.

Ponadto zgodnie z Załącznikiem 5 do Programu – zadania dedykowane ośrodkom historycznym o randze krajowej wskazano następujące cele, działania i zadania:

Cel operacyjny 1: Atrakcyjność krajobrazu kulturowego
Działanie 1.1.: Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego
Zadanie 1.1.1.: Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych
– Stanowienie uchwały reklamowej;
– Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami;
– Działania na rzecz ustanowienia pomnika historii: grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich;
– Stanowienie ochrony obszarowej układu urbanistycznego Starego Miasta w Wieluniu (w granicach murów obronnych), np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych;
– Podjęcie działań w celu uzyskania Znaku Dziedzictwa Europejskiego (ZDE);
– Opracowanie i aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;

Zadanie 1.1.2.: Tworzenie uwarunkowań finansowych
– Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach;
Działanie 1.2.: Poprawa stanu zachowania zabytków
Zadanie 1.2.1.: Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego
– Prowadzenie badań historyczno-konserwatorskich w obrębie murów obronnych;
Zadanie 1.2.2.: Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego
– Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: <ul style="list-style-type: none"> ○ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego, (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kolegium popijarskiego), ○ kontynuacja rewaloryzacji zespołu obwarowań miejskich, ○ kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztorowego poreformackiego;
– Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni;
Zadanie 1.2.3.: Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich
– Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych;
– Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym;
– Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym;
Cel operacyjny 2: Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym
Działanie 2.1.: Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów
Zadanie 2.1.1.: Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków
– Aktualizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków;
Zadanie 2.1.2.: Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej
– Uzupełnienie i bieżąca aktualizacja SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego;
Zadanie 2.1.3.: Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach
– Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie);
– Wprowadzenie w Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie) multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami;
– Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie i wiatrakiem w Kocilewie), z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami;
Działanie 2.2.: Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego
Zadanie 2.2.2.: Sieciowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury
– Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi);
Działanie 2.3.: Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych
Zadanie 2.3.1.: Remonty i modernizacja budynków będących siedzibami muzeów
– Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych w obiektach Muzeum w Wieluniu, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami;
Zadanie 2.3.2.: Instalacje sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w muzeach i obiektach sakralnych
– Wykonanie instalacji sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w obiektach sakralnych;
Cel operacyjny 3: Tożsamość wielokulturowa regionu
Działanie 3.1.: Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym
Zadanie 3.1.1.: Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych
– Szlaku Zamków;
– Reaktywacja Szlaku Bursztynowego;
Zadanie 3.1.2.: Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji
– Zachowanie i promocja relikwów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości);
– Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji;
– Włączenie się w ideę tworzenia Regionalnej Listy Niematerialnego Dziedzictwa, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu (np. rzeźba);
Zadanie 3.1.3.: Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków
– Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury;
– Komerccjalizacja wytworów ludowego rzemiosła;
– Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych;
– Sieciowanie współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego Nadwarciański Szlak Bursztynowy, a także potencjalnych produktów turystycznych związanych z proponowanym pomnikiem historii: grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich;

Działanie 3.2.: Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym
Zadanie 3.2.2.: Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego
– Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury);
Zadanie 3.2.3.: Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego
– Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury);
– Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury);

Ustalenia WPOnZ na lata 2020-2023 dla układu urbanistycznego Starego Miasta w Wieluniu.

Niniejszy Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wieluń dla Miasta i Gminy Wieluń uwzględnia opisane powyżej dokumenty wyższego szczebla – krajowego i wojewódzkiego.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie powiatu

4.3.1. Zintegrowana Strategia Rozwoju Powiatu Wieluńskiego 2014-2020

„Zintegrowana Strategia Rozwoju Powiatu Wieluńskiego 2014-2020” stanowi jeden z najważniejszych dokumentów samorządu powiatowego. Identyfikuje stan i problemy rozwoju, określa wizję i misję oraz cele i zadania strategiczne do 2020 roku. Na dzień sporządzania przedmiotowego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Strategia jest już nieaktualna, jednak władze powiatu nie przedstawiły do tej pory nowego dokumentu strategicznego.

Wizja rozwoju powiatu wieluńskiego zauważa niepowtarzalne walory kulturowe:

„Ziemia Wieluńska bogata w aktywnych ludzi, **różnorodna przyrodniczo i kulturowo**, o konkurencyjnej gospodarce i **unikalnej ofercie turystycznej**, zapewniająca przyjazną przestrzeń dla życia”.

W Strategii zostały określone 3 cele strategiczne:

- Cel 1: Dynamiczna i konkurencyjna gospodarka powiatu;
- Cel 2: Zintegrowana i aktywna społeczność powiatu;
- Cel 3: Spójny terytorialnie i atrakcyjny przyrodniczo powiat.

W ramach 1 celu strategicznego określono cel operacyjny I.3. Turystyka czerpiąca z różnorodności zasobów, a także I.4. Sprawnie zarządzany powiat, w skład którego wchodzi takie zadania jak I.4.1. Promocja zasobów powiatu i I.4.2 Budowanie marki miejsca (Ziemi Wieluńskiej). Natomiast w ramach 2 celu strategicznego wyznaczono cel operacyjny II.2. Budowa kapitału społecznego, w ramach którego zaplanowane były zadania II.2.2 Integracja działań prospołecznych w zakresie kultury i budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz II.2.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej Ziemi Wieluńskiej.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikają z dokumentów o charakterze strategicznym, opracowań wyznaczających kierunki polityki przestrzennej gminy oraz innych dokumentów.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie gminy

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Wieluń 2025

Strategia Rozwoju Gminy Wieluń 2025 to dokument, który wskazuje, w jaki sposób samorząd zamierza sterować zachodzącymi dookoła procesami i zmianami w celu realizacji wizji miasta otwartego na innowacje i aktywność, łączącego tradycję z nowoczesnością.

Główny cel określony w Strategii został sformułowany: *„Poprawa warunków życia mieszkańców Wielunia poprzez rozwój społeczno-gospodarczy gminy w oparciu o bogactwo kulturowe oraz aktywność mieszkańców”*.

W dokumencie określono cele strategiczne:

- Cel strategiczny 1. Stworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju gospodarczego w gminie Wieluń, w oparciu o specjalistyczne usługi, rozwój turystyki oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.
- Cel strategiczny 2. Stworzenie warunków dla wysokiej jakości życia w Wieluniu.
- Cel strategiczny 3. Rozwój kapitału społecznego Wielunia oraz integracja mieszkańców.

W ramach pierwszego celu strategicznego wyznaczono cel operacyjny 4 – rozwój turystyki aktywnej w oparciu o szlaki tematyczne, który zakłada m.in. promocję bogactwa kulturowego Wielunia.

5.1.2. Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń

Aktualnie obowiązująca zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń zatwierdzona została Uchwałą Nr LXII/770/22 Rady Miejskiej w Wieluniu z dnia 24 marca 2022 r.

Przedmiotowy dokument omawia stan dziedzictwa kulturowego miasta i gminy oraz dokonuje jego waloryzacji, zawiera spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w rejestrze zabytków, w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków. Wskazuje również inne obiekty o cennych walorach kulturowych.

Przyjęto, że udokumentowane zasoby środowiska kulturowego stanowią istotny element rozwoju miasta i gminy. Jako podstawowe cele kształtowania tego środowiska określono:

- wzmocnienie istniejących walorów oraz tworzenie nowych wartości na terenie miasta i gminy,

- rozwój zagospodarowania przestrzeni miasta i gminy w nawiązaniu do elementów środowiska kulturowego.

Przyjęto, iż zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków obejmują:

- pełne respektowanie zasad ochrony dla obiektów objętych ochroną na mocy przepisów odrębnych wraz z uwzględnieniem wpływu tych obiektów na sposób zagospodarowania terenów, w których są zlokalizowane lub terenów w ich sąsiedztwie,
- wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z ustaleniem zakresu działań dla terenów wchodzących w ich skład.

Do elementów środowiska kulturowego gminy, które podlegają prawnej ochronie należą:

- obiekty w rejestrze zabytków,
- obiekty w gminnej ewidencji zabytków,
- stanowiska archeologiczne,
- obiekty objęte ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych w rejestrze zabytków obowiązuje ich zagospodarowanie, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań związanych z nimi, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi, dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Zagospodarowanie i użytkowanie zabytków powinno się odbywać na zasadach zapewniających trwałe zachowanie ich wartości.

Opieka nad zabytkiem jest sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza, którego obowiązkiem jest utrzymanie zabytku w jak najlepszym stanie, prowadzenie prac konserwatorskich oraz naukowych badań zabytku, a także popularyzowanie wiedzy o jego znaczeniu dla historii i kultury.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do gminnej ewidencji, położonych w obrębie stref konserwatorskich i poza nimi:

- remont, przebudowa, rozbudowa, adaptacja, zmiana sposobu użytkowania powinna się odbywać na zasadach zapewniających zachowanie istotnych dla miejscowej tradycji form architektonicznych, proporcji, detalu, materiałów i faktur wypraw zewnętrznych,
- obowiązuje prowadzenie wszelkich działań, które mogą mieć wpływ na stan zachowania lub zmianę wyglądu obiektu, np. dotyczące zmiany gabarytów, zmian w sposobie dyspozycji i artykulacji elewacji, w tym także proporcji otworów zewnętrznych i form zewnętrznej stolarki otworowej oraz zmian kolorystyki elewacji zgodnie z przepisami odrębnymi,
- w przypadku ewentualnej konieczności rozbiórki zabytku włączonego do ewidencji obowiązuje prowadzenie działań, w tym w zakresie określenia możliwości i zasad wyłączenia obiektu z tej ewidencji zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi,
- dla zabytkowych parków podworskich we wsiach: Masłowice, Olewin, Ruda, Starzenice:
  - należy przyjąć zasadę, iż powinny być w całości użytkowane przez jednego użytkownika zapewniającego wprowadzenie funkcji wykluczającej dewastację zabytku,
  - obowiązuje utrzymanie czytelności wewnętrznego rozplanowania,

- obowiązuje ochrona istniejącego drzewostanu z obowiązkiem prowadzenia okresowych przeglądów i wykonywania prac pielęgnacyjnych i porządkowych,
- dla zabytkowych cmentarzy we wsiach: Kadłub, Masłowice, Ruda:
  - należy przyjąć zasadę utrzymania czytelności ich usytuowania oraz czytelności układów wewnętrznego rozplanowania,
  - obowiązuje ochrona istniejącego drzewostanu, uzupełnianie nowymi nasadzeniami istniejącej zieleni wysokiej,
  - obowiązuje zachowanie i konserwowanie historycznych ogrodzeń, obiektów architektonicznych, historycznych nagrobków i pomników oraz elementów wyposażenia cmentarzy,
  - obowiązuje zakaz budowy ogrodzeń z prefabrykatów betonowych,
- dla terenów przyległych do granic zabytkowych parków i cmentarzy należy przyjąć zasadę zagospodarowania zapewniającego właściwą ich ekspozycję poprzez ograniczanie zabudowy, a gdzie to niezbędne wykluczenie możliwości posadwienia nowych obiektów.

Podobnie, jak w przypadku zabytków wpisanych do rejestru, opieka nad zabytkiem jest sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza, którego obowiązkiem jest zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, prowadzenie naukowych badań i dokumentowanie zabytku, a także popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku i jego znaczeniu dla historii i kultury.

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych obowiązuje:

- na obszarze lokalizacji zabytku archeologicznego, przy realizacji robót ziemnych lub dokonywaniu zmiany charakteru dotychczasowej działalności, należy przeprowadzić badania archeologiczne zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.
- W mieście ustalone zostały dodatkowe formy ochrony w postaci projektowanych stref:

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej „A”

Obejmuje układ przestrzenny Starego Miasta wraz z fragmentami murów obronnych, skupisko zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich wartościach.

Strefa pokrywa się z granicami układu przestrzennego historycznego miasta Wielunia wpisanego do gminnej ewidencji zabytków. Kierunkiem podejmowanych działań na tym obszarze winna być rewitalizacja.

Ochronie podlegają: historyczny układ przestrzenny ulic i placów, zachowane, historyczne podziały własnościowe, pierzejowy charakter, skala zabudowy, obiekty i budynki wpisane do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków, fragmenty dawnego systemu obronnego Starego Miasta, w tym istniejące formy ukształtowania terenu.

Gabaryty budynków (modernizowanych lub nowych), kształt dachu, kierunek kalenicy winny nawiązywać do obiektów sąsiednich, tak aby tworzyły jednorodne zespoły urbanistyczne w celu utrzymania śródmiejskiego charakteru centrum. Dla elewacji budynków należy stosować wyłącznie materiały tradycyjne

z wyłączeniem użycia sidingu i terakoty. W zabudowie pierzejowej dopuszczalne jest podniesienie budynku frontowego maksymalnie o jedną kondygnację w stosunku do budynków sąsiednich.

W obrębie zieleni publicznej oraz ulic przylegających winien obowiązywać zakaz lokalizacji wolno stojących kiosków. Usługi handlu, gastronomii, administracji powinny być lokalizowane w parterach zabudowy pierzejowej.

Istotnym elementem chronionym jest panorama Starego Miasta otoczonego zielenią. Tworzą ją dachy kamienic i charakterystyczne sylwety wież kościelnych. Historycznie ukształtowany koncentryczny układ dróg winien prowadzić w kierunku centrum ukazując dominanty Starego Miasta.

W ramach podejmowanych działań należy:

- porządkować tereny z przypadkowych obiektów degradujących otoczenie lub wprowadzić ekrany zieleni, izolujące elementy dysharmonizujące z zabytkiem, a już zrealizowane;
- zachować historyczne podziały własnościowe wewnątrz kwartałów w formie czytelnych przestrzeni; podziały te powinny być także uzewnętrznione w pierzejach ulic;
- wykluczyć wszelkie zmiany w otoczeniu i sąsiedztwie obiektów w rejestrze zabytków, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, których charakter może mieć negatywny wpływ na walory zabytku (np. ekspozycję) – przebudowa istniejących i budowa nowych obiektów, a także sposób zagospodarowania przestrzeni nie mogą naruszać wartości zabytku i wymagają działania zgodnego z przepisami odrębnymi;
- nawiązywać nową i remontowaną zabudowę do charakteru i skali zabudowy tradycyjnej pod względem formy, wysokości, lokalizacji; współczesne funkcje muszą uwzględniać historyczny charakter zabudowy i możliwości jej dostosowania bez naruszania zabytkowych wartości obiektów,
- nowa zabudowa winna cechować się wysokimi walorami architektonicznymi i kompozycyjnymi oraz respektować zachowane elementy krajobrazu kulturowego,
- wykluczyć lokalizację reklam wielkoformatowych.

Strefa ochrony układu przestrzennego „B”

Obejmuje tereny położone poza obrębem Starego Miasta, na których zlokalizowane są wartościowe założenia urbanistyczno-architektoniczne. Są to:

- teren otaczający Stare Miasto (kwartały między ulicami doprowadzającymi do centrum),
- osiedle mieszkaniowe przy ulicach: 3-ego Maja, Skłodowskiej, Paderewskiego, Roosevelta,
- osiedle domów jednorodzinnych „Berlinek” przy ulicach: Kościuszki, Robotniczej i Ludowej,
- otoczenie młyna „Amerykanka” (obecnie zabudowa apartamentowa) przy ul. 18-go Stycznia,
- zespół dawnej cukrowni „Wieluń” z osiedlem robotniczym (założenie urbanistyczne z unikalną architekturą przemysłową).

Ochronie podlegają: komponowany układ przestrzenny, w tym linie regulacyjne ulic, typy pierzei, skala i typ zabudowy, otwarcia kompozycyjne, dominanty architektoniczne, układ komunikacyjny, podziały parcelacyjne, historyczne linie zabudowy, obiekty wpisane do rejestru oraz gminnej ewidencji zabytków, zespoły zieleni komponowanej towarzyszącej zespołom architektoniczno-urbanistycznym.

W ramach podejmowanych działań:

- należy porządkować tereny z przypadkowych obiektów degradujących otoczenie lub wprowadzenie ekranów zieleni, izolujących elementy dysharmonizujące z zabytkiem, a już zrealizowane;
- wyburzeniom mogą podlegać przede wszystkim obiekty dysharmonizujące, pozbawione wartości zabytkowych;
- nowa zabudowa jest możliwa w przypadku, gdy:
  - stanowi element procesu wymiany nieprzydatnej zabudowy historycznej
  - stanowi logiczny zharmonizowany przestrzennie (forma, gabaryty) pełnostandardowy element towarzyszący;
  - należy nawiązać nową i modernizowaną zabudową do charakteru i skali zabudowy tradycyjnej pod względem formy, wysokości, lokalizacji; współczesne funkcje muszą uwzględniać historyczny charakter zabudowy i możliwości jej dostosowania bez naruszania zabytkowych wartości obiektów;
  - należy wykluczyć lokalizację reklam wielkoformatowych;

Strefa ochrony krajobrazu kulturowego "K":

Obejmuje stanowisko geologiczne w granicach istniejącego wyrobiska nieczynnego kamieniołomu wapieni środkowej i górnej jury (dawnych Kamieniołomów Kowalskiego) wraz z otoczeniem usytuowane przy ul. Częstochowskiej.

Celem ochrony jest umożliwienie prezentacji walorów geologicznych, krajobrazowych i przyrodniczych z jednoczesnym wykorzystaniem dla celów edukacyjno-rekreacyjnych.

W ramach podejmowanych działań:

- obowiązuje zakaz zmiany ukształtowania wyrobiska z wyłączeniem zmian niezbędnych dla przystosowania do potrzeb turystyki geologicznej,
- obowiązuje zakaz zabudowy dna i krawędzi wyrobiska obiektami kubaturowymi oraz nasadzeń roślinnych,
- obowiązuje zakaz lokalizacji nowych, czytelnych w krajobrazie elementów infrastruktury technicznej (mosty, słupy linii elektroenergetycznych) o wysokości przekraczającej 10,0 m,

Strefa ochrony archeologicznej „OW”

Obejmuje najbliższe zaplecze historycznego zespołu miejskiego Wielunia – obszary o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych.

W ramach podejmowanych działań:

- przy realizacji robót ziemnych lub dokonaniu zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego. Wydanie pozwolenia na nadzór archeologiczny regulują przepisy odrębne. Jako nadzór archeologiczny należy rozumieć rodzaj badań archeologicznych polegających na obserwacji i analizie nawarstwień mających na celu odkrycie i rozpoznanie zabytku archeologicznego w wykopach budowlanych podczas realizacji robót ziemnych lub przy dokonywaniu zmiany charakteru dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu.

- W gminie ustalone zostały dodatkowe formy ochrony w postaci projektowanych stref:

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej „A”

Obejmuje dawny układ parkowy wraz z dworem objętym ochroną w granicach parku oraz częścią pozostałości zespołu folwarcznego we wsi Masłowice.

Ochronie podlegają: układ rozplanowania dawnego zespołu dworsko-parkowego, w tym komponowana zieleń wymagająca systematycznych prac pielęgnacyjnych, obiekty i budynki wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, zabytkowe trwałe ogrodzenie wraz z bramą, ekspozycja – oś widokowa i wgląd z drogi wojewódzkiej nr 481 na frontową elewację zabytkowego dworu.

Wszelkie zmiany w zagospodarowaniu nie mogą negatywnie oddziaływać na walory zabytkowego parku, wprowadzać w jego otoczeniu dysharmonii przestrzennej;

Strefa ochrony układu przestrzennego „B”

Obejmuje:

- oprócz terenu, o którym mowa powyżej jego przedpole wraz z częścią pozostałości zespołu folwarcznego zlokalizowane od strony północnej i stanowiące naturalne zabezpieczenie widoku zabytku we wsi Masłowice,
- układ przestrzenny wsi Ruda wzdłuż głównych dróg wylotowych wraz z parkiem dworskim i dworem objętym ochroną w granicach tego parku.

Dla terenu we wsi Masłowice ochronie podlegają: rozplanowanie, charakter, skala i forma zabudowy oraz budynki wpisane do gminnej ewidencji zabytków, wszelkie zmiany w ich otoczeniu i sąsiedztwie, w tym realizacja nowych obiektów, nie mogą prowadzić do pogorszenia stanu zachowania zabytku ani negatywnie oddziaływać na jego walory zabytkowe (np. ekspozycję).

Obowiązuje:

- zakaz wznoszenia dominant, w tym lokalizacji wysokich konstrukcji, np. masztów, budowy nowych nappowietrznych linii elektroenergetycznych i teletechnicznych,
- ograniczenia w zakresie parametrów brył i wysokości zabudowy, zgodnie z ustaleniami miejscowego planu,
- zakaz stosowania rozwiązań agresywnych ze względu na skalę, formę czy sposób zewnętrznego opracowania lub kolorystykę.

Dla układu przestrzennego wsi Ruda ochronie podlegają: historyczny układ przestrzenny, układ drogowy, podziały parcelacyjne, zespoły zabytkowej i tradycyjnej zabudowy, reprezentatywnej dla różnych etapów wsi, ekspozycja istniejących wewnętrznych i zewnętrznych dla układu wsi pozytywnych dominant wysokościowych, zespoły zieleni komponowanej i rzeźba terenu.

W ramach podejmowanych działań:

- obowiązuje kształtowanie zwartej struktury wsi oraz ograniczanie rozproszonej zabudowy deformującej ich panoramy i historyczne układy przestrzenne,
- obowiązuje porządkowanie terenów z przypadkowych obiektów degradujących otoczenie zabytków lub wprowadzenie ekranów z zieleni izolujących elementy dysharmonizujące z zabytkiem,

- obowiązuje ochrona cennych obiektów budownictwa regionalnego, wykonanych z miejscowych surowców,
- obowiązuje kształtowanie otoczenia kościoła – zabytku; zagospodarowanie miejsca historycznego,
- obowiązuje utrzymanie spójności przestrzennej założenia zespołu dworsko-folwarcznego oraz jego rangi w rozplanowaniu wsi,
- obowiązuje powiązanie widokowe obszaru cmentarza z kościołem,
- nowa zabudowa jest dopuszczalna w przypadku, gdy:
  - stanowi element procesu wymiany zdekapitalizowanej lub nieprzydatnej zabudowy historycznej,
  - stanowi logiczny, zharmonizowany przestrzennie i niewielki skalą, pełnostandardowy element towarzyszący,
- rozbudowa obiektów, która byłaby eksponowana w przestrzeni publicznej jest dopuszczalna, o ile przybierze formy zharmonizowane z architekturą istniejącego zespołu,
- obowiązuje nawiązanie nowej i przebudowywanej zabudowy do charakteru i skali zabudowy tradycyjnej pod względem formy, wysokości (zalecane: nieprzekraczalna wysokość zabudowy 2 kondygnacje nadziemne w tym poddasze użytkowe, max. wysokość do okapu 4,5 m, maksymalna wysokość do kalenicy dachu 10,0 m), lokalizacji (usytuowanie budynków w określonej tradycyjnej linii zabudowy, układ dachów kalenicowy równoległy do linii zabudowy), stosowanie dachów spadzistych o kątach nachylenia połączeń stosowanych w tradycyjnej architekturze danej wsi oraz przez zastosowanie tradycyjnych, lokalnych materiałów wykończeniowych; współczesne funkcje muszą uwzględniać historyczny charakter zabudowy i możliwości jej dostosowania bez naruszania zabytkowych wartości obiektów,
- obowiązuje zakaz lokalizowania w sąsiedztwie obiektów zabytkowych budynków zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z tym zabytkiem,
- obowiązuje zakaz lokalizacji reklam wielkoformatowych,
- obowiązuje zakaz budowy ogrodzeń szczelnych oraz stosowania paneli betonowych jako ogrodzeń;

Strefa ochrony krajobrazu kulturowego "K"

Obejmuje fragment obrębu Kadłub stanowiącego część północną obszaru występowania drewnianych kościółków typu wieluńskiego z XV w. i XVII w. – zwartej terytorialnie i typologicznie grupy kilkunastu nowożytnych świątyń zlokalizowanych na terenie gmin: Wieluń, Wierzchlas, Biała oraz Pątnów i grupujących się w trzech zwartych obszarach: Naramice, Wiktorów, Łyskornia – gmina Biała; Kadłub – gmina Wieluń, Popowice, Grębień – gmina Pątnów, Łaszew – gmina Wierzchlas; Gaszyn – gmina Wieluń oraz miasto Wieluń.

Ochronie podlegają obszary krajobrazu kulturowego o wysokich wartościach.

W ramach podejmowanych działań:

- obowiązuje zachowanie środowiskowych walorów krajobrazu kulturowego oraz zachowanie szaty roślinnej, w tym przydrożnej, śródpolnej z zachowaniem gatunków rodzimych oraz łąkowej,

- obowiązuje zakaz budowy obiektów przemysłowych, wielkokubaturowych, mogących pogorszyć wartości estetyczne krajobrazu, masztów telefonii komórkowej i reklam wielkoformatowych,
- dla nowej zabudowy obowiązuje uwzględnienie regionalnych wzorców architektury poprzez stosowanie dachów spadzistych o kątach nachylenia połaci stosowanych w tradycyjnej architekturze danej wsi oraz poprzez zastosowanie tradycyjnych, lokalnych materiałów wykończeniowych;

Strefa ochrony archeologicznej „OW”

Obejmuje tereny we wschodniej części gminy (Masłowice, Małyszyn, Starzenice, Sieniec, Olewin) o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych.

W ramach podejmowanych działań:

- przy realizacji robót ziemnych lub dokonaniu zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego. Wydanie pozwolenia na nadzór archeologiczny regulują przepisy odrębne. Jako nadzór archeologiczny należy rozumieć rodzaj badań archeologicznych polegających na obserwacji i analizie nawarstwień mających na celu odkrycie i rozpoznanie zabytku archeologicznego w wykopach budowlanych podczas realizacji robót ziemnych lub przy dokonywaniu zmiany charakteru dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu.

Wymienione powyżej strefy wyróżniono na rysunkach zmiany Studium zatytułowanych: „Miasto Wieluń – kierunki zagospodarowania” oraz „Gmina Wieluń – kierunki zagospodarowania”.

5.1.3. Miejscowe plany zagospodarowanie przestrzennego miasta Wieluń

Miasto Wieluń posiada niemal całkowite pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (za wyjątkiem 3 obszarów o łącznej powierzchni ok. 3 ha).

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz obowiązujących miejscowych planów wraz z określeniem stopnia ich aktualności – z wyróżnieniem planów o małym stopniu aktualności – I i planów aktualnych – II.

L.p.	Nazwa miejscowego planu lub zmiany miejscowego planu	Nr i data uchwały zatwierdzającej	Dz. Urz. Woj. Łódzkiego – numer, pozycja i data publikacji	Stopień aktualności
1.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania miasta Wieluń dla obszaru w rejonie ulic: Wodna, Głowackiego, Kochelskiego	XXVII/174/00 z 22 września 2000 r.	Nr 128, poz. 730, 26.10.2000 r.	I
2.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia (rejon ulic: Warszawskiej i projektowanej Popieluski)	XXXI/218/2001 z 16 lutego 2001 r.	Nr 49, poz. 474, 04.04.2001 r.	I
3.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmująca działkę nr ew. 321 położoną w rejonie ulic: T. Kościuszki i 18-go Stycznia w Wieluniu	XXXIII/227/01 z 27 kwietnia 2001 r.	Nr 100, poz. 1049, 06.06.2001 r.	I
4.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia (rejon ulic: Ciepłowniczej i projektowanej Popieluski)	XXXV/247/01 z 24 sierpnia 2001 r.	Nr 214, poz. 3067, 19.10.2001 r.	I
5.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia obejmująca obszar położony w rejonie ulicy T. Kościuszki w Wieluniu	XXXVI/259/01 z 12 października 2001 r.	Nr 237, poz. 3608, 16.11.2001 r.	I
6.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia obejmująca obszar położony w rejonie ulic: Topolowej i Zielonej	XLI/296/02 z 15 maja 2002 r.	Nr 148, poz. 2155, 28.06.2002 r.	I
7.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru Starego Miasta i terenów przyległych	XLI/427/06 z 2 czerwca 2006 r.	Nr 249, poz. 1921,	II

			15.07.2006 r.	
8.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia	IX/93/11 z 21 czerwca 2011 r.	Nr 231, poz. 2388, 13.08.2011 r.	II
9.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Wielunia w rejonie ulic: Warszawskiej, Staszica, Moniuszki, Placu Jagiellońskiego, Kilińskiego, 18 Stycznia, Popiełuszki, POW i linii kolejowej relacji Herby Nowe-Wieluń	X/113/11 z 17 sierpnia 2011 r.	Nr 302, poz. 3057, 18.10.2011 r.	II
10.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia (tereny objęte rozstrzygnięciem nadzorczym Wojewody Łódzkiego do planu miasta wskazanego w poz. 8)	XIII/139/11 z 29 listopada 2011 r.	poz. 7, 10.01.2012 r.	II
11.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Wieluń dla obszaru w rejonie ulic: Wodna, Głowackiego, Kochelskiego	XXII/269/12 z 27 września 2012 r.	poz. 3626, 15.11.2012 r.	II
12.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Traugutta, Powstańców, Żubr, 18 Stycznia, Wiśniowej, 3 Maja, Jagiełły, Warszawskiej, POW)	XXXII/400/13 z 12 września 2013 r.	poz. 4572, 18.10.2013 r.	II
13.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Jagiełły, Kolejowej, Warszawskiej, Fabrycznej, Rymarkiewicz, Kijak, Kmicica, Sybiraków, Wojska Polskiego, Olchowej, Żubr, Szpitalnej, 3 Maja, Sieradzkiej, Głowackiego, Potockiego, Ciepłowniczej, 18 Stycznia, Częstochowskiej)	XXXVIII/465/14 z 5 marca 2014 r.	poz. 1732, 11.04.2014 r.	II
14.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Rymarkiewicz, Fabrycznej, Częstochowskiej, Traugutta, Wojska Polskiego)	XXI/224/16 z 19 kwietnia 2016 r.	poz. 2069, 10.05.2016 r.	II
15.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów przy ul. Baranowskiego, przy ul. Ciepłowniczej oraz przy ul. 18 Stycznia w Wieluniu	XXX/306/16 z 9 grudnia 2016 r.	poz. 5828, 30.12.2016 r.	II
16.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu przy ul. Gaszyńskiej w Wieluniu	XXX/308/16 z 9 grudnia 2016 r.	poz. 5829, 30.12.2016 r.	II
17.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu przy ul. Długosza i ul. Jagiełły w Wieluniu	XXXIV/336/17 z 15 lutego 2017 r.	poz. 1203, 08.03.2017 r.	II
18.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu przy ul. Sieradzkiej w Wieluniu	XXXIV/338/17 z 15 lutego 2017 r.	poz. 1204, 08.03.2017 r.	II
19.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Traugutta, Wojska Polskiego, Popiełuszki, Piłsudskiego, Częstochowskiej i alei Kościuszki)	XXXIX/390/17 z 22 czerwca 2017 r.	poz. 3214, 13.07.2017 r.	II
20.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu przy ul. Sadowej w Wieluniu	XXXIX/392/17 z 22 czerwca 2017 r.	poz. 3168, 11.07.2017 r.	II
21.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Długosza, Rymarkiewicz, Wodnej, Kosynierów, Mokrej, Reformackiej, Różanej, Kopernika, POW, Łąkowej, Kijak, Ciepłowniczej, Kochelskiego, Wojska Polskiego, Wierzbowej, Potockiego, Moniuszki, Popiełuszki, Orzeszkowej, Warszawskiej, św. Barbary, 3 Maja, Częstochowskiej, Żubr i alei Kościuszki)	LVI/538/18 z 28 czerwca 2018 r.	poz. 3752, 19.07.2018 r.	II
22.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Fabrycznej, Poprzecznej, Warszawskiej, Kilińskiego, POW, Głębokiej, Popiełuszki, Zacisze, Wendta, Wojska Polskiego, Żubr, Sadowej)	LVI/539/18 z 28 czerwca 2018 r.	poz. 3753, 19.07.2018 r.	II
23.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia	VII/124/19 z 25 lutego 2019 r.	poz. 1498, 18.03.2019 r.	II

	(rejon ulic: Różanej, Częstochowskiej i alei Kościuszki)			
24.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu w obszarze miasta Wieluń (rejon ulic: Fabrycznej, Żołnierzy Niezłomnych, Rymarkiewicz)	X/176/19 z 29 maja 2019 r.	poz. 3566, 25.06.2019 r.	II
25.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Sieradzkiej, Traugutta, Głowackiego, POW, Wyszyńskiego, 3 Maja)	X/177/19 z 29 maja 2019 r.	poz. 3599, 26.06.2019 r.	II
26.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia (rejon ulic: Kaliskiej, Kopernika, św. Barbary, Warszawskiej, Chopina, Popiełuszki, Stodolnianej)	XVII/267/19 z 17 października 2019 r.	poz. 5912, 07.11.2019 r.	II
27.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia, przy ulicach: Sieradzkiej, Jagiełły, Fabrycznej i Ciepłowniczej	XXXIII/462/20 z 7 września 2020 r.	poz. 5225, 28.09.2020 r.	II
28.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia – część A (rejon ul. Traugutta)	LV/701/21 z 25 listopada 2021 r.	poz. 45, 4.01.2022 r.	II
29.**	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Wielunia (zmiana ustaleń tekstowych planu miasta wskazanego w poz. 8)	LVI/723/21 z 16 grudnia 2021 r.	poz. 754, 8.02.2022 r.	II
30.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia – część B (rejon ulic: Traugutta, Sieradzkiej, Wojska Polskiego, Olchowej, Żubr, 18 Stycznia, Głowackiego, Magnoliowej)	XLIV/589/21 z 24 marca 2021 r. oraz XLVIII/628/21 z 28 czerwca 2021 r.	Poz. 3985, 14.07.2022 r.	II
31.**	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze Miasta Wielunia (rejon ul. Św. Barbary)	LVI/724/21 z dnia 16 grudnia 2021 r.	Poz. 4305, 27.07.2022 r.	II
32.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów przemysłowych pomiędzy ulicą Warszawską, Fabryczną, Długosza i Przemysłową	LXXXIV/1016/23	Poz. 3500, 26.04.2023 r.	II
Plany, które obejmują obszary położone zarówno w mieście i gminie Wieluń				
33. (10)*	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego pomiędzy ul. Wysockiego, Sieradzką i Kolejową w mieście i gminie Wieluń	IX/54/07 z 27 kwietnia 2007 r.	Nr 195, poz. 1837, 26.06.2007 r.	II
34. (11)*	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń obejmujący następujące obszary: obszar nr 1 – teren w rejonie ulic: Częstochowskiej, Polnej i Granicznej, obszar nr 2 – teren w rejonie składowiska "Ruda", obszar nr 3 – teren w rejonie ulic: Wojska Polskiego, Kopernika, św. Barbary i Zielonej	XII/122/11 z 25 października 2011 r. oraz XIV/162/11 z 15 grudnia 2011 r.	Nr 413, poz. 4716 oraz 4717, 31.12.2011 r.	II
35. (13)*	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący rejon skrzyżowania dróg: krajowej nr 8 i wojewódzkiej nr 481	XII/133/15 z 21 września 2015 r.	poz. 4102, 29.10.2015 r.	II
36. (16)*	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia i wybranej części obszaru Gminy Wieluń, obejmującej obręb Dąbrowa	LVII/551/18 z 22 sierpnia 2018 r.	poz. 4454, 12.09.2018 r.	II

* numeracja planów zamieszczona w nawiasie odpowiada numeracji z tabeli z obowiązującymi planami w gminie Wieluń

** plan obejmuje wyłącznie zmianę ustaleń tekstowych

Ww. plany obejmują wszystkie zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w aktualizacji gminnej ewidencji zabytków na terenie miasta. Najwięcej zabytków obejmują plany:

- poz. 7, który dotyczy obszaru Starego Miasta i terenów przyległych i obejmuje ujęte w aktualizacji gminnej ewidencji zabytków historyczny układ przestrzenny, w ramach którego zlokalizowane są

wszystkie budynki wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta oraz znacząca część budynków ujętych w aktualizacji gminnej ewidencji zabytków,

- poz. 9, 10, które dotyczą zasadniczej części obszaru miasta Wielunia i które później fragmentarycznie były zmieniane.

W tabeli poniżej zamieszczono wykaz projektów miejscowych planów w trakcie procedowania wraz z określeniem stopnia ich zaawansowania.

L.p.	Nazwa miejscowego planu	Nr i data uchwały o przystąpieniu do sporządzenia planu lub zmiany planu	Przeznaczenie przeważające	Stopień zaawansowania prac
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu w obszarze miasta Wielunia (rejon ul. 18 Stycznia)	XXV/390/20 z 31 marca 2020 r.	MN	wysoki
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze Starego Miasta w Wieluniu	LIV/695/21 z 28 października 2021 r.	MŚ	wysoki
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego pomiędzy ulicą Warszawską, Poprzeczną i terenem PKP	LXXIV/907/22 z 27 października 2022 r.	zróżnicowane przeznaczenie terenów	niski
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego pomiędzy ulicą Głowackiego, Wodną, Zamenhofa i Moką	LXXIV/908/22 z 27 października 2022 r.	zróżnicowane przeznaczenie terenów	niski
5.**	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Wielunia w rejonie ulic: Warszawskiej, Staszica, Moniuszki, Placu Jagiellońskiego, Kilińskiego, 18 Stycznia, Popieluszki, POW i linii kolejowej relacji Herby Nowe - Wieluń - zmiana tekstowa	LXXIV/909/22 z 27 października 2022 r.	zróżnicowane przeznaczenie terenów	niski
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych przy ulicach Wojska Polskiego, Sieradzkiej, Krótkiej, Sadowej, Powstańców Wielkopolskich	LXXIV/910/22 z 27 października 2022 r.	zróżnicowane przeznaczenie terenów	niski

** plan obejmuje wyłącznie zmianę ustaleń tekstowych

Projekty planów – poz. 2, 4, 5 obejmują pojedyncze zabytki wpisane do rejestru zabytków i/lub do gminnej ewidencji zabytków.

5.1.4. Miejscowe plany zagospodarowanie przestrzennego gminy Wieluń

Gmina Wieluń jest częściowo pokryta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W wyniku uchwalenia w ostatnich 2 latach kilku planów obejmujących obszary o relatywnie dużej powierzchni, w obrębach: Masłowice, Małyszyn, Urbanice, Gaszyn oraz Olewin (poz. 19, 20, 22, 23 w tabeli), pokrycie obszaru gminy planami znacząco wzrosło. Obecnie gmina Wieluń posiada pokrycie miejscowymi planami na poziomie ok. 18,5%. Dla około 81,5% powierzchni gminy Wieluń nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Są to głównie tereny rolnicze oraz dolin rzecznych, ale również większość terenów zabudowy poszczególnych wsi.

W tabeli poniżej zamieszczono wykaz obowiązujących miejscowych planów wraz z określeniem stopnia ich aktualności – z wyróżnieniem planów o małym stopniu aktualności – I i planów aktualnych – II.

L.p.	Nazwa miejscowego planu lub zmiany miejscowego planu	Nr i data uchwały zatwierdzającej	Dz. Urz. Woj. Łódzkiego – numer, pozycja i data publikacji	Stopień aktualności
1.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń (gazociąg przesyłowy wysokiego ciśnienia wraz ze stacjami redukcyjnymi)	XXIV/154/00 z 30 czerwca 2000 r.	Nr 106, poz. 581, 16.08.2000 r.	I
2.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń (działka nr 394 we wsi Starzenice)	XXXI/217/01 z 16 lutego 2001 r.	Nr 35, poz. 365, 16.03.2001 r.	I
3.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń (działki nr 427, 428, 429, 430/2, 431, 432/2 we wsi Sieniec)	XXXV/248/01 z 24 sierpnia 2001 r.	Nr 214, poz. 3068, 19.10.2001 r.	I
4.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń (działka nr 40 we wsi Widoradz)	XXXV/249/01 z 24 sierpnia 2001 r.	Nr 214, poz. 3069, 19.10.2001 r.	I
5.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń (działka nr 93 we wsi Widoradz)	XXXV/250/01 z 24 sierpnia 2001 r.	Nr 214, poz. 3069, 19.10.2001 r.	I
6.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń (działki nr 28, 29 i 30/2 we wsi Gaszyn)	XXXV/251/01 z 24 sierpnia 2001 r.	Nr 214, poz. 3070, 19.10.2001 r.	I
7.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń dotyczącej działki o nr ewidencyjnym 17/13 we wsi Kadłub	XXXIX/286/02 z 15 lutego 2002 r.	Nr 116, poz. 1875, 27.05.2002 r.	I
8.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego działkę nr ew. 561 we wsi Sieniec w gminie Wieluń	XI/78/03 z 12 września 2003 r.	Nr 299, poz. 2589, 03.11.2003 r.	I
9.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wieluń dla obszaru obejmującego tereny złóż ilów triasowych „Wieluń – Widoradz”	XV/113/03 z 19 grudnia 2003 r.	Nr 27, poz. 307, 09.02.2004 r.	I
10.*	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego pomiędzy ul. Wysockiego, Sieradzka i Kolejową w mieście i gminie Wieluń	IX/54/07 z 27 kwietnia 2007 r.	Nr 195, poz. 1837, 26.06.2007 r.	II
11.*	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń obejmujący następujące obszary: obszar nr 1 – teren w rejonie ulic: Częstochowskiej, Polnej i Granicznej, obszar nr 2 – teren w rejonie składowiska "Ruda", obszar nr 3 – teren w rejonie ulic: Wojska Polskiego, Kopernika, św. Barbary i Zielonej	XII/122/11 z 25 października 2011 r. oraz XIV/162/11 z 15 grudnia 2011 r.	Nr 413, poz. 4716 oraz 4717, 31.12.2011 r.	II
12.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obszaru gminy Wieluń, obejmującego obręb Turów	XXXI/383/13 z 17 czerwca 2013 r.	poz. 4016, 14.08.2013 r.	II
13.*	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący rejon skrzyżowania dróg: krajowej nr 8 i wojewódzkiej nr 481	XII/133/15 z 21 września 2015 r.	poz. 4102, 29.10.2015 r.	II
14.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący rejon węzła „Jodłowiec” w gminie Wieluń	XII/135/15 z 21 września 2015 r.	poz. 4103, 29.10.2015 r.	II
15.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze Gminy Wieluń obejmujących obręby: Turów i Widoradz	XXX/304/16 z 9 grudnia 2016 r.	poz. 5827, 30.12.2016 r.	II
16.*	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obszarze miasta Wielunia i wybranej części obszaru Gminy Wieluń, obejmującej obręb Dąbrowa	LVII/551/18 z 22 sierpnia 2018 r.	poz. 4454, 12.09.2018 r.	II
17.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu w obszarze obrębu Ruda i Rychłowice	XVII/268/19 z 17 października 2019 r.	poz. 5913, 07.11.2019 r.	II
18.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu w obszarze obrębu Dąbrowa	XXII/359/20 z 29 stycznia 2020 r.	poz. 1274, 24.02.2020 r.	II
19.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	XXXV/504/20	poz. 6834,	II

	go dla wybranych terenów w obrębach Urbanice i Małyszyn	z 16 listopada 2020 r.	10.12.2020 r.	
20.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu w obrębie Masłowice	XXXV/505/20 z 16 listopada 2020 r.	poz. 377, 27.01.2021 r.	II
21.**	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego rejon węzła „Jodłowiec” w gminie Wieluń (zmiana ustaleń tekstowych planu w rejonie węzła „Jodłowiec” wskazanego w poz. 14)	XXXV/506/20 z 16 listopada 2020 r.	poz. 378, 27.01.2021 r.	II
22.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obrębie Gaszyn	XXXIX/552/21 z 27 stycznia 2021 r.	poz. 1249, 18.03.2021 r.	II
23.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranego terenu w obrębie Olewin	LII/653/21 z 30 września 2021 r.	poz. 6317 z 10.12.2021 r.	II
24.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obrębie Jodłowiec	LXVII/844/22 z 1 lipca 2022 r.	poz. 4275 z 26.07.2022 r.	II
26.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części obszaru gminy Wieluń, obejmujący obręb Turów	LXXX/968/2023 z 26 stycznia 2023 r.	poz. 2254 z 15.03.2023 r.	II

* plany, które obejmują obszary położone zarówno w gminie i mieście Wieluń

** plan obejmuje wyłącznie zmianę ustaleń tekstowych

Z ww. miejscowych planów tylko poz. 9, 12, 20, 23 obejmują obiekty zabytkowe, w tym:

- poz. 12 – ujęte w aktualizacji gminnej ewidencji zabytków: kaplicę św. Barbary, 2 domy mieszkalne w Turowie,
- poz. 20 – wpisany do rejestru zabytków: dwór w zespole dworsko-parkowym oraz ujęte w aktualizacji gminnej ewidencji zabytków: pozostałość zespołu folwarcznego oraz park dworski w zespole dworsko-parkowym w Masłowicach,
- poz. 23 – ujęte w aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków: 3 domy mieszkalne, dworek i park dworski w zespole dworsko-parkowym w Olewinie.

W tabeli poniżej zamieszczono wykaz projektów miejscowych planów w trakcie procedowania wraz z określeniem stopnia ich zaawansowania.

L.p.	Nazwa miejscowego planu	Nr i data uchwały o przystąpieniu do sporządzenia planu lub zmiany planu	Przeznaczenie przeważające	Stopień zaawansowania prac
1.**	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wieluń obejmującego następujące obszary: obszar nr 1 - teren w rejonie ulic: Częstochowskiej, Polnej i Granicznej, obszar nr 2 - teren w rejonie składowiska "Ruda", obszar nr 3 - teren w rejonie ulic: Wojska Polskiego, Kopernika, św. Barbary i Zielonej - Zmiana tekstowa (obszar nr 2 - składowisko Ruda)	LXXIII/899/22 z 29 września 2022 r.	O, LS	wysoki
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie Gaszyn	LXXIV/911/22 z 27 października 2022 r.	zróżnicowane przeznaczenie terenów	niski
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obrębu Widoradz i wybranego terenu w obrębie Olewin	LXXIV/912/22 z 27 października 2022 r.	zróżnicowane przeznaczenie terenów	niski

** plan obejmuje wyłącznie zmianę ustaleń tekstowych

Projekty planów – poz. 2, 3 obejmują pojedyncze zabytki wpisane do rejestru zabytków i/lub do gminnej ewidencji zabytków.

5.1.5. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Wieluń

Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta Zarządzeniem Nr 69/23 Burmistrza Wielunia z dnia 4 kwietnia 2023 r. Przedmiotowa dokumentacja została pozytywnie zaopiniowana przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który pismem WUOZ – ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r. zatwierdził karty adresowe zabytków nieruchomości tworzących zasób gminnej ewidencji zabytków oraz pismem WUOZ – ZA.5135.4.2022.KB z dnia 29 grudnia 2022 r. zatwierdził karty adresowe zabytków nieruchomości w zakresie zabytków archeologii.

Niniejszy Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Wieluń na lata 2023-2026 uwzględnia zweryfikowane obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.1.6. Program Rewitalizacji Gminy Wieluń na lata 2016-2022

Program Rewitalizacji Gminy Wieluń na lata 2016-2022 został przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/350/17 Rady Miejskiej w Wieluniu z dnia 15 lutego 2017 r.

W „Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Wielunia na lata 2014-2022” wskazano, że obszary o szczególnej kumulacji problemów społeczno-gospodarczych, w tym także najczęściej remontowo-architektonicznych, to obszary wymagające rewitalizacji rozumianej jako ponowne ożywienie procesów społeczno-gospodarczych. Rewitalizacja odnosi się do kompleksowego procesu odnowy obszaru zurbanizowanego.

W mieście wytypowano następujące obszary, które winny być poddane rewitalizacji oraz rehabilitacji:

- Stacja Dąbrowa – obejmuje zespół dworca kolejowego Wieluń – Dąbrowa stanowiący cenną część dziedzictwa kolejowego z uwagi na posiadaną wartość historyczną i artystyczną. Budynek dworca, wieżę ciśnień oraz osiedle domów mieszkalnych wzniesionych pierwotnie dla pracowników kolei, wpisane zostały do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Poszczególne elementy zespołu winny być rozpatrywane jako integralna całość,
- Cukrownia – typowy teren poprzemysłowy, głównym problemem jest bardzo zły stan obiektów mieszkalnych wokół starego zakładu. Teren osiedla łączy ze sobą problemy społeczne z infrastrukturalnymi. Teren objęty jest miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego zatwierdzonym uchwałą nr IX/93/11 z dnia 21 czerwca 2011 r. Zgodnie z ustaleniami planu teren położony jest w ramach strefy ochrony konserwatorskiej historycznych układów przestrzennych „B”. W związku z powyższym ochronie podlegają: układ urbanistyczny, w tym sieć uliczna, linie regulacyjne ulic, osie kompozycyjne, charakter zachowanych pierzei, wysokość i skala zabudowy, zabudowa tradycyjna.
- Centrum – obejmuje najstarszą, historyczną część miasta oraz m.in. Park Miejski, Ogrody Działkowe Lasek, Wieluński Ogród Botaniczny, Lasek Miejski, Targowiska Miejskie i osiedla mieszkaniowe.

W gminie nie wskazano obszarów, które winny być poddane przekształceniom i rehabilitacji.

Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 284 ha i jest zamieszkiwana przez około 9,5 tysiąca mieszkańców.

Zgodnie z Programem wizja rewitalizacji to: „*Gmina Wieluń – obszar o atrakcyjnych warunkach życia i pracy dla jej mieszkańców, gdzie zachodzące zmiany stymulują zrównoważony rozwój, a wzmocnione więzi społeczne i ożywiona przestrzeń publiczna tworzą obraz obszaru zintegrowanego*”.

Na podstawie opisanych w Programie problemów wskazano potrzeby rewitalizacyjne, w tym m.in.:

- pobudzenie lokalnej aktywności społecznej i gospodarczej, powiązanej przede wszystkim z potencjałem ludzkim i technicznym (w obszarze: oferty kulturalnej i rekreacyjnej, potencjale infrastrukturalnym, rozwoju przedsiębiorczości).
- rozwój infrastruktury kultury – potrzeba wynika z konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego i historycznego obszaru, zarówno w kontekście ochrony przed degradacją obiektów zabytkowych, historycznych, infrastruktury turystyki i rekreacji, jak też zaspokajania potrzeb mieszkańców obszaru rewitalizacji (zwyczaje, obyczaje, potrzeba spędzania wolnego czasu – bogata oferta kulturalna).

Dla realizacji potrzeb rewitalizacyjnych określono cele rewitalizacji i kierunki działania, w tym m.in.:

- Powszechny dostęp do wysokiej jakości infrastruktury kultury, sportu i rekreacji dla mieszkańców:
  - stworzenie miejsc rekreacji i infrastruktury kultury,
  - tworzenie dostępu do instytucji kulturalnych mieszkańcom bez względu na wiek, płeć i stan majątkowy;
- Tworzenie atrakcyjnych warunków życia i pracy na obszarze rewitalizacji Gminy Wieluń;
  - tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych opartych o markę „Wieluń”;
- Wzmacnianie istniejących i wspieranie nowych funkcji obszaru rewitalizacji, zachowanie ładu przestrzennego:
  - uporządkowanie terenu pokolejowego,
  - wzmacnianie funkcji rekreacyjnych;
- Aktywna promocja oraz rozwój funkcji turystycznych w obszarze rewitalizacji Gminy Wieluń:
  - tworzenie nowych oraz rozwój istniejących markowych produktów Gminy Wieluń.

Dla realizacji założonych w Programie celów określono planowane projekty rewitalizacyjne:

- Modernizacja basenu kąpielowego przy ul. Broniewskiego;
- Modernizacja targowiska miejskiego w Wieluniu;
- Adaptacja dawnego dworca kolejowego Wieluń – Dąbrowa na cele kulturalne;
- Zintegrowany program wsparcia dla osób z obszaru objętego rewitalizacją;
- Wsparcie dla wychowania dzieci i młodzieży;
- Odnowa przestrzeni Parku Miejskiego im. Mieczysława Kałuży oraz Lasku Miejskiego;
- Przywrócenie funkcji gospodarczych obszaru Cukrownia „Wieluń”.

Działanie wymienione powyżej jako trzecie jest związane bezpośrednio z obiektem zabytkowym oraz jego bezpośrednim otoczeniem i należy wskazać, że zostało zrealizowane.

Natomiast dla obszaru Cukrowni Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi formalne działania zmierzające do wpisania zabytkowych obiektów do rejestru zabytków.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru

Najstarsze znaleziska archeologiczne w terenie miasta pochodzą z VIII-I w. p.n.e. i stanowią je pozostałości grobów ciałałalnych odkryte przy ulicach Królewskiej (VIII-VII w. p.n.e.) i POW (III-I w. p.n.e.). Ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego (VII-IX w.) odkryto w rejonie Bramy Krakowskiej.

Według legendy osadę założył w 1217 r. książę wielkopolski Władysław Odonic zw. Plwaczem, który polując w okolicach Rudy miał ubić wielkiego jelenia. Nad zabitym zwierzęciem ujrzał kielich, nad nim Baranka Bożego z chorągiewką i krzyżem. W miejscu objawienia postawić miał klasztor i osadzić w nim augustianów. Osada od cudownego zdarzenia nazwana miała zostać Jeleń, później Wieleń, a na końcu Wieluń.

Osada przekształcona później w miasto powstała zapewne w 1. poł. XIII w., być może przy klasztorze eremitów. Pierwsze wzmianki pisane o Wieluniu pochodzą z końca XIII w. Dokumenty z lat 1281-3 wymieniają kasztelana wieluńskiego Szymona Galicusa, zaś dokument z 1283 r. nazywa Wieluń miastem, które miało swoje prawa miejskie wzorować na Kaliszu. Tą też datę przyjęto symbolicznie jako datę przyznania Wieluniowi praw miejskich. W latach 1281-1290 należał do księstwa śląskiego Henryka IV Probusa, w 1285 r. został wyznaczony na miejsce sądu między tymże księciem a biskupem wrocławskim Tomaszem II. Później znalazł się w rękach Przemysła II, od 1296 r. prawdopodobnie w rękach Władysława Łokietka, który jak się wydaje utracił go na rzecz króla czeskiego Wacława II, zaś później została zagarnięta przez książąt śląskich. W krótkim czasie Wieluń zdystansował swój ośrodek przedlokacyjny – Rudę, przejmując wpierw funkcje administracyjne, od lat 1419-20 również kościelne (przeniesienie siedziby kolegiaty z Rudy do Wielunia). Kasztelania wieluńska należała do księcia niemodlińskiego Bolesława I do 1321-1323 r., kiedy to Władysław Łokietek przyłączył ją z powrotem do Korony.

Rozplanowanie przestrzenne ówczesnego Wielunia charakterystyczne jest dla miast śląskich – szachownicowy układ ulic z dwiema głównymi, przelotowymi na osi wschód-zachód (obecnie ulice Barycz-Augustiańska i Narutowicza-Królewska), tworzącymi między dwiema bramami miejskimi wrzeciono, w środku którego znajduje się rynek (obecnie plac Legionów). Układ ten w dużym stopniu zachował się do dziś.

Położenie na pograniczu Wielkopolski, Małopolski i Śląska, na ważnych ówczesnie szlakach komunikacyjnych – z Moraw na Pomorze, z Rusi na Śląsk i z Małopolski do Wielkopolski było źródłem dobrobytu Wielunia, a lata panowania Kazimierza Wielkiego to okres pomyślności miasta.

Zgodnie z testamentem Kazimierza Wielkiego Wieluń wraz z ziemią wieluńską obejmującą obszar od Ostrzeszowa do Olsztyna (pod Częstochową) zostaje oddany w lenno księciu opolskiemu Władysławowi Opolczykowi, który potwierdził lokację na prawie magdeburskim i który tytułował się księciem wieluńskim. Odłączenie Wieluńszczyzny od Korony wywołało głębokie niezadowolenie szlachty, która odzyskanie lenna

stawiała jako warunek przy wyborze na króla Jadwigi, a później Władysława Jagiełły. On też w 1391 r. zbrojnie odzyskuje Wieluń, w 1392 r. zrównuje go w prawach z Kaliszem.

Miasto uzyskuje liczne przywileje kolejnych Jagiellonów, m.in.: zwolnienie od opłat targowych w całym Królestwie i wyłączność na handel solą na ziemi wieluńskiej w 1402 r., prawo składu na towary przywożone ze Śląska w 1444 r. (zanim kupcy udali się z nimi w głąb kraju musieli przez pewien czas wystawiać w mieście na sprzedaż swoje towary), przywilej na urządzenie wodociągów z 1532 r., prawo sądenia spraw kryminalnych z 1518 r.). Jednocześnie jest ono ofiarą najazdów ze Śląska, m.in. księcia oświęcimskiego Janusza z 1457 r.

Wiek XVI stanowił złoty okres w dziejach miasta, zaliczanego wówczas do najpiękniejszych w Rzeczypospolitej. Przy budowie gmachów miejskich zatrudniano rzemieślników ze Śląska, sprowadzano stamtąd dzieła sztuki, rozwijało się sukiennictwo, introligatorstwo i produkcja kamieni młyńskich. Miała tu swoją siedzibę filia Akademii Krakowskiej, wielu wielunian studiowało w Krakowie. W XVII w. Wieluń posiadał nawet zespół teatralny.

Rozwój miasta zahamowały wojny – w 1588 r. o tron między Zygmuntem Wazą a Maksymilianem Habsburgiem oraz późniejsze – potop szwedzki i wojna północna. Ożywienie gospodarcze przyniosły przywileje Zygmunta III Wazy, przede wszystkim ten nakazujący, by towary ze Śląska i Niemiec były transportowane przez Wieluń. Ostateczne ciosy zadały miastu wielki pożar z 1631 r. i rok 1656, kiedy to Szwedzi pod wodzą Jana Wejharda Wrzesowica (znanego z kart powieści Sienkiewicza) spalili miasto w odwecie za odbicie Wielunia przez partyzantkę Krzysztofa Żegockiego (wcześniej, w 1655 r. miasto zostało bez walki poddane Szwedom). Upadek miasta przypieczętowała epidemia z lat wojny północnej.

Duże ożywienie, lecz głównie w życiu społeczno-politycznym, ziemi wieluńskiej przyniosło Oświecenie w 2 poł. XVIII w. i związane z nim próby reform uwieńczone uchwaleniem Konstytucji 3 Maja. Kolejne pożary niszczą miasto w l. 1791 i 1795.

Miasto po II rozbiórce Polski zajmują Prusy (1793 r.) włączając je do prowincji Prusy Południowe, mimo to w 1794 r. przystępuje ono do insurekcji kościuszkowskiej. W latach 1807-15 Wieluń wchodzi w skład Księstwa Warszawskiego, a później Królestwa Polskiego (od 1815 r.). W latach 20-40-tych XIX w. nastąpiło wyraźne ożywienie gospodarcze, powstały manufaktury sukiennicze, zbudowano kilka klasycystycznych gmachów, m.in.: ratusz, pałac na fundamentach zamku. Kolejny okres stagnacji przynoszą epidemia cholery z 1852 r. i pożar miasta w 1858 r.

Podczas I wojny światowej miasto zajmują Niemcy. Budują kolejkę wąskotorową do Zawisnej k/Praszkki oraz elektrownię przed Bramą Krakowską (zburzoną w czasie II wojny światowej). Stefan Starzyński (późniejszy prezydent Warszawy) zorganizował tu grupę ochotników do Legionów. 11 listopada 1918 r. wieluńskie POW rozbraja miejscowy garnizon niemiecki.

Okres międzywojenny odznacza się stagnacją gospodarczą, lecz jednoczesnym dużym ożywieniem kulturalnym – działają rozmaite organizacje, ukazuje się kilkanaście tytułów prasy regionalnej. W 1926 r. wybudowana zostaje linia kolejowa łącząca Wieluń z Wielkopolską i Śląskiem, zbudowana głównie z myślą

o transporcie węgla. W 1934 r. przyłączono do miasta wieś Bugaj (wymieniana po raz pierwszy w połowie XIX w. jako folwark).

Tragedią miasta był dzień 1 września 1939 r. Wieluń był pierwszym miastem zbombardowanym w czasie drugiej wojny światowej (pierwszy nalot rozpoczął się ok. godz. 4:40). Ofiarami nalotu byli wyłącznie cywile, około 1200 osób. Zniszczeniu uległo 75% miasta, śródmieście w 90% legło w gruzach. W bombardowaniu i podczas okupacji zburzono m.in. szpital Wszystkich Świętych, trzynastowieczny kościół farny, synagogę. Wieluń włączony został do Rzeszy do Kraju Warty i przemianowany na Welun (w l. 1940-1941 Wielun, 1941-1942 Welungen). Eksterminacji poddano wieluńskich Żydów (getta w Wieluniu, Łodzi, obóz śmierci w Chełmnie nad Nerem; przed wojną było ich w samym mieście prawie 6 tys. na niemal 16 tys. mieszkańców), wieluńską inteligencję wysłano do obozów koncentracyjnych w Dachau i Mauthausen. Miasto zostało wyzwolone w nocy z 18 na 19 stycznia 1945 r. przez wojska I Frontu Ukraińskiego. Po wojnie Wieluń i ziemia wieluńska w wyniku ustaleń konferencji poczdamskiej po kilkuset latach przestały być obszarem przygranicznym.

Pierwsze lata powojenne to czas stagnacji gospodarczej i powolnej odbudowy miasta. Jedynym znaczącym przedsięwzięciem była budowa szpitala im. Małgorzaty Fornalskiej (obecnie dr. Zygmunta Patryna). Dopiero w latach 60-tych rozpoczął się intensywny ruch inwestycyjny. Zbudowano m.in. wiele szkół, zakładów przemysłowych, zabudowano zniszczone śródmieście, powstały liczne osiedla mieszkaniowe. Dynamika rozwoju uległa spowolnieniu po 1975 r., tj. po reformie administracyjnej kraju (likwidacja powiatu wieluńskiego) i w związku z ogólną sytuacją kraju w latach 80-tych. W 1958 r. przyłączono do Wielunia Kolonie Dąbrowa oraz teren cukrowni Wieluń i dawnego majątku Niedzielsko, w 1969 r. część wsi Dąbrowa, w 1987 r. wsie Chrusty, Niedzielsko oraz część wsi Gaszyn. Od 1999 r. Wieluń ponownie jest siedzibą powiatu.

5.2.2. Zabytkowe układy przestrzenne

W mieście:

Historyczny układ przestrzenny – Stare Miasto wraz z najbliższym otoczeniem

Stare Miasto wraz z najbliższym otoczeniem uznany w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023 jako zabytek o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu.

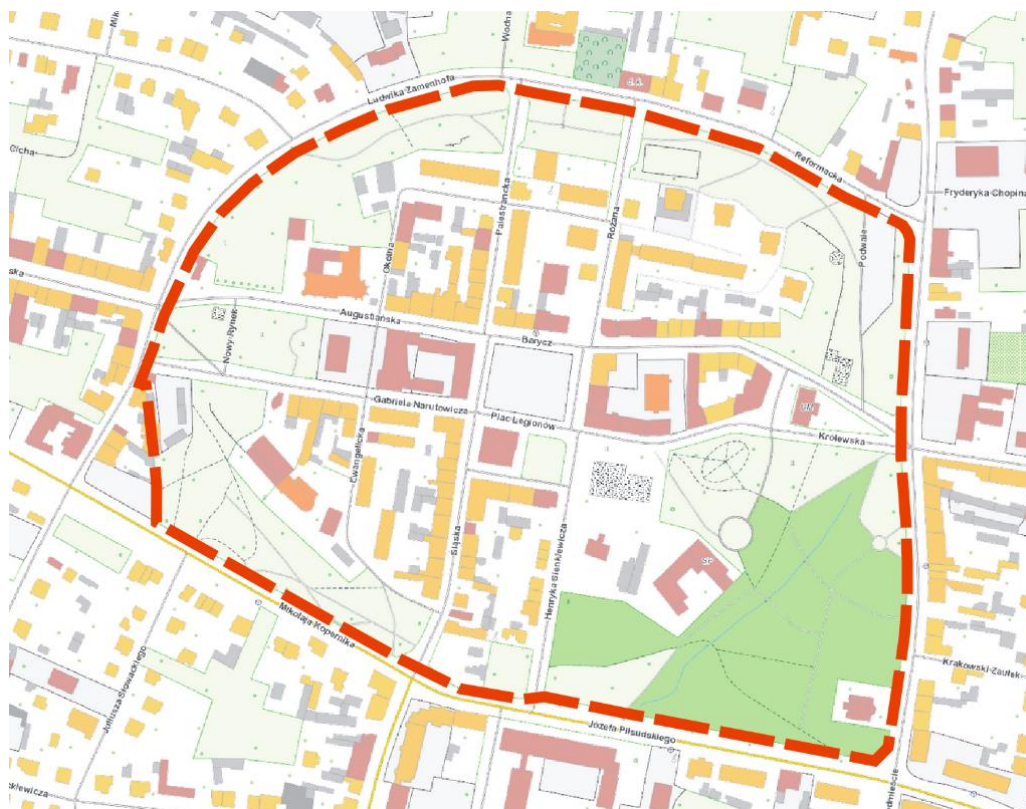
Najstarsza część miasta Wieluń tworzy widoczny do dziś układ przestrzenny o kształcie wrzeciona. Miasto zachowało czytelność średniowiecznego rozplanowania, z centralnie usytuowanym rynkiem i fragmentami dawnych obronnych fortyfikacji miejskich świadczących o historycznej świetności miasta. Do dziś zachowała się jedna brama miejska zwana Rudzką lub Krakowską, która ocalała dzięki wkomponowaniu jej w budynek ratusza z 1842 r. Natomiast po zamku kazimierzowskim zachowały się jedynie fundamenty, na których stoi klasycystyczny pałac – obecnie siedziba władz samorządowych. Pozostałościami obwarowań są baszty: Męczarnia z XV w. i Swawola z XVI w. oraz planty na miejscu dawnej fosy

W układzie miasta lokowanego w 2 połowie XIII w. czytelne są prostokątny rynek usytuowany w centrum (obecnie Plac Legionów) i owalny zarys murów miejskich. Układ przestrzenny tworzą również układ drogowy, zabudowa, układ parcelacyjny i tereny przyrodnicze, w tym wodne.

Z każdego z narożników rynku wyprowadzone są po dwie ulice, tworząc układ szachownicowy. Dodatkowo, zarówno po stronie zachodniej jak i wschodniej, pary ulic wychodząc równoległe z rynku zbiegają się ze sobą na swoich końcach, tworząc wrzeciono o układzie wschód-zachód. Po stronie wschodniej zbiegają się ze sobą ul. Barycz i ul. Królewska przy ul. Krakowskie Przedmieście (historycznie zbiegały się przy Bramie Krakowskiej – obecnie Urząd Miejski w Wieluniu), gdzie powstały trójkąt tworzy Plac Kazimierza Wielkiego. Natomiast po stronie zachodniej ul. Augustiańska i ul. Narutowicza przechodząc w ul. Nowy Rynek zbiegają się ze sobą przy ul. Kaliskiej (historycznie zbiegały się ze sobą w miejscu lokalizacji dawnej Bramy Kaliskiej). W kierunku północnym od rynku odchodzi ul. Palestrancka i ul. Różana, które są przecinane prostopadłe przez ul. Okólną i dochodzą do ul. Reformackiej obiegającej łukiem stare miasto od północy. Ul. Okólna tworząc niewielki łuk w północno-zachodniej części układu łączy się od północy z ul. Augustiańską. W kierunku południowym od rynku wyprowadzona jest ul. Śląska i ul. Sienkiewicza, które prowadzą do ul. Piłsudskiego. Dodatkowo od ul. Narutowicza odchodzi w kierunku południowym ul. Ewangelicka, która tworząc łuk dochodzi do ul. Śląskiej. Wytrasowana na południu Starego Miasta ul. Piłsudskiego połączona jest z ul. Reformacką po wschodniej stronie układu przestrzennego ul. Krakowskie Przedmieścia. Natomiast po zachodniej stronie kontynuacja ul. Piłsudskiego – ul. Kopernika łączy się z ul. Reformacką poprzez ul. Św. Barbary i Nowy Rynek. Powstały w ten sposób pierścień (za wyjątkiem ul. Św. Barbary) wyznacza granice układu przestrzennego Starego Miasta i terenów przyległych. Obecnie kształt rynku (Placu Legionów) odbiega od pierwotnego. Po pożarze miasta, który miał miejsce w 2 połowie XIX w., w wyniku wytyczenia planu regulacyjnego, południowa pierzeja rynku została cofnięta, tak aby odsłonić istniejący wówczas kościół pokolegiacki. Kształt, który zyskał wtedy rynek, widoczny jest do chwili obecnej. Zgodnie z tym planem powstał również Nowy Rynek w zachodniej części układu, w miejscu dawnej bramy Dąbrowskiej.

Zarys murów obronnych otacza układ terenów zielonych: park im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w południowo-zachodniej części, park im. Żwirki i Wigury w południowo-wschodniej części w sąsiedztwie dawnego zamku królewskiego, w miejscu którego znajduje się obecnie budynek starostwa powiatowego, planty i pozostała zieleń, a także wody – kanału poprowadzonego przez park im. Żwirki i Wigury, w obniżeniu terenu i jednocześnie miejscu lokalizacji fragmentu dawnej fosy.

Dominantami układu, i jednocześnie najcenniejszymi jego elementami, są: kościół poaugustiański obecnie kościół parafialny pw. Bożego Ciała, Muzeum Ziemi Wieluńskiej, dawniej klasztor pobernardyński, zbór ewangelicki, dawniej kościół SS. Bernardynek, kościół parafialny pw. św. Józefa, dawniej kościół pijarski, ratusz miejski z Bramą Krakowską, mury miejskie z basztą „Prochownia” i przyległą wieżą „Męczarnia”, budynek Starostwa Powiatowego z piwnicami zamku oraz relikwiarz kolegiaty pw. św. Michała Archanioła i Nawiedzenia NMP.

Granice historycznego układu przestrzennego Starego Miasta w Wieluniu według Gminnej Ewidencji Zabytków.

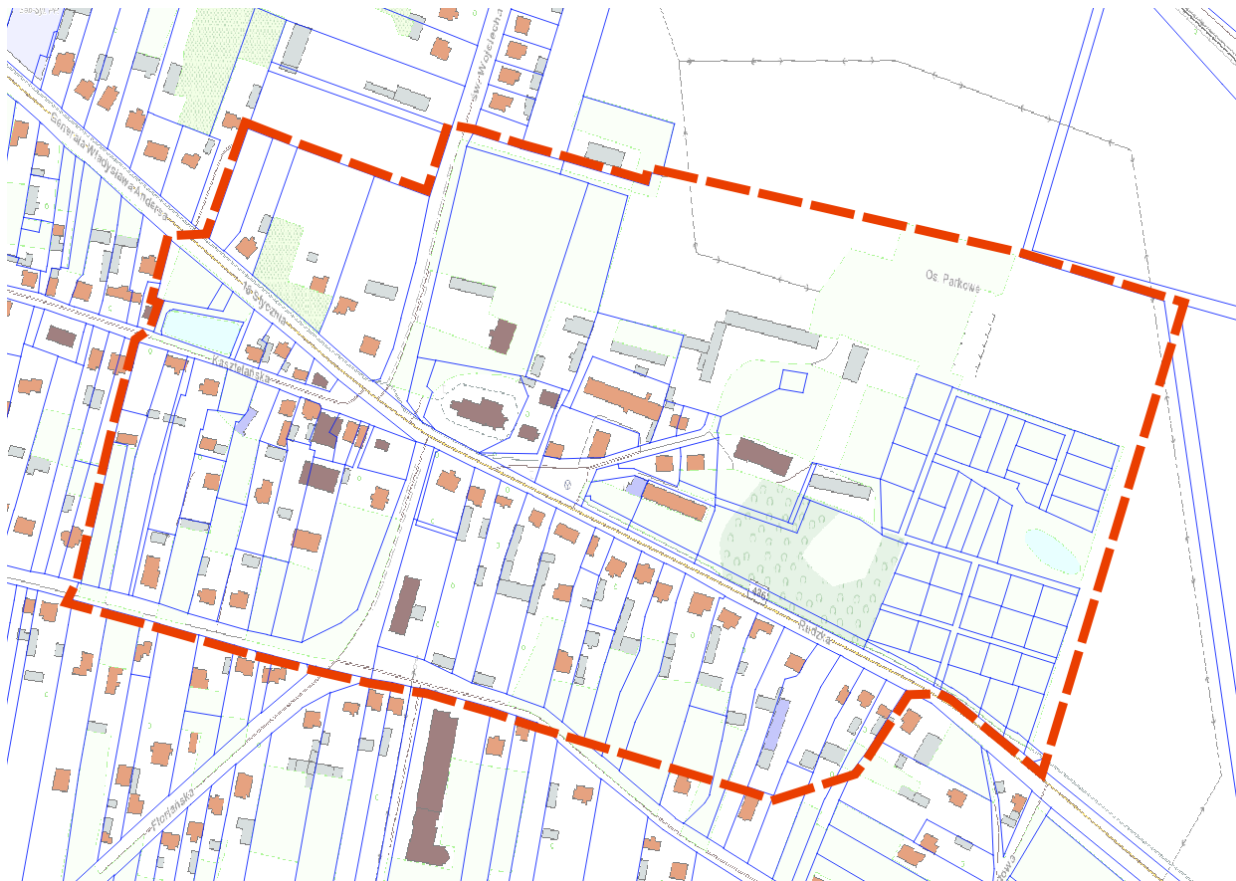
W gminie:

Historyczny układ przestrzenny w formie wielodrożnicy miejscowości Ruda

Układ powstał na bazie średniowiecznej wsi placowo-drogowej w XII-XIII w. Pierwsze ślady osadnictwa na terenie Rudy sięgają około 2 tysięcy lat p.n.e. W X-XI w. powstał tu jeden z najstarszych grodów kasztelańskich w Polsce, którego dokładna lokalizacja nie jest znana. Na początku XII w. wybudowano kościół parafialny, który następnie stał się jedną z najstarszych kolegiat w Polsce, stanowiącą ważny ośrodek administracji kościelnej. Przy grodzie kasztelańskim prawdopodobnie istniał miejski ośrodek przedlokacyjny. Miejscowość miała charakter osady targowej, w której zaopatrywały się okoliczne wsie. Ruda otrzymała prawa miejskie, jednak lokacja nie była udana. Nie nastąpiły zmiany w układzie przestrzennym charakterystyczne dla miast lokowanych, nie rozwinęły się również funkcje miejskie. Trudności związane m.in. z warunkowaniami fizjograficznymi zadecydowały o przeniesieniu miasta w nowe, bardziej przystosowane miejsce – do Wielunia. Przeniesiono tam również siedzibę kasztelanii oraz kolegiaty. Ruda stopniowo traciła swoje znaczenie na korzyść Wielunia, który w XIII-XIV w. stał się głównym ośrodkiem osadniczym w regionie. W konsekwencji zachodzące w Rudzie zmiany społeczno-gospodarcze oraz rozwój przestrzenny zostały zatrzymane, a miejscowość pustoszała. W tym czasie została przekazana na własność prywatną rodziny Stańczyków, zwanych później Rudzkimi. Na wschód od kościoła, założono folwark dworski, o którym po raz pierwszy była mowa w połowie XVI w. Od tego czasu nie zachodziły w Rudzie większe ewolucje układu przestrzennego. Najstarsza część wsi znajduje się przy drodze wojewódzkiej – dawnym szlaku handlowym – w rejonie kościoła parafialnego i zespołu dworsko-parkowego. Wieś jest intensywnie zabudowa-

na. Dominantę układu stanowi wybudowany na wzniesieniu kościół parafialny. Charakterystycznym obiektem budowlanym jest masywny dwór zlokalizowany we wschodniej części układu. Układ parcelacyjny cechuje regularność – działki siedliskowe o szerokości z reguły ok. 20 m. Do zabudowy przylegają ogrody i grunty rolne. W granicach układu znajduje się zabytkowy park, który stanowi pozostałość dawnego założenia dworsko-parkowego.

Granice historycznego układu przestrzennego wsi Ruda według Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.2.3. Zabytki nieruchome – charakterystyka obiektów

Wśród zabytkowych obiektów i obszarów na terenie miasta i gminy Wieluń można wyróżnić obiekty sakralne, budynki związane z mieszkalnictwem, techniką (działalnością produkcyjną, obsługą kolei), dwory, parki dworskie i cmentarze.

W mieście największe skupisko obiektów zabytkowych występuje w obrębie historycznego układu przestrzennego – Starego Miasta. Znajduje się tam największa liczba obiektów wpisanych rejestru zabytków. Poza obrębem Starego Miasta obiekty zabytkowe znajdują się również na: terenie otaczającym w ramach kwartałów między ulicami prowadzącymi do centrum, osiedlu mieszkaniowym przy ulicach: 3-ego Maja, Skłodowskiej, Paderewskiego, Roosevelta, osiedlu domów jednorodzinnych „Berlinek” przy ulicach: Kościuszki, Robotniczej i Ludowej oraz na terenie dawnej cukrowni „Wieluń”.

Na terenie gminy największa ilość obiektów zabytkowych zlokalizowana jest we wsiach: Ruda i Dąbrowa.

Wśród wielu obiektów wpisanych do rejestru zabytków (wymienionych w pkt 5.3.1) oraz ujętych w aktualizacji gminnej ewidencji zabytków (wymienionych w pkt 5.3.2) w Wojewódzkim Programie Opieki

nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023 jako zabytki o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu wskazano:

- W mieście:

Zespół klasztorny poreformacki (XVII w.) składający się z kościoła i klasztoru obecnie OO. Franciszkanów pw. Zwiastowania NMP i klasztoru OO. Franciszkanów.

Reformaci bezpośrednio po przybyciu do Wielunia w 1629 r. rozpoczęli budowę kościoła, którą zakończyli w 1634 r. Klasztor budowano w latach 1637-1643. W czasie potopu szwedzkiego kompleks klasztorny został splądrowany. W 1662 r. w klasztorze rozpoczęło działalność wyższe seminarium duchowne. Kościół został częściowo przebudowany w XVIII w. Po wojnie część budynków klasztornych została przeznaczona na cele oświatowe, a od 1990 r. cały kompleks znów stanowi własność OO. Franciszkanów. Kościół w stylu barokowym posiada układ jednonawowy, o wydłużonym korpusie, z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, sklepienia kolebkowe z lunetami oraz Wyposażenie jednorodne stylowo, rokokowe. Od strony północnej przylega do niego budynek klasztoru w stylu barokowym z czterema skrzydłami w formie czworoboku, pomiędzy którymi zamknięty jest dziedziniec.

Kościół poreformacki w Wieluniu.

Klasztor poreformacki w Wieluniu.

Zespół obwarowań miejskich (XIV w.)

Budowa fortyfikacji w Wieluniu wiązała się z przeniesieniem ośrodka obronno-administracyjnego z pobliskiej Rudy. Wieluń był wówczas miastem przygranicznym, narażonym na częste najazdy, wobec czego konieczne było podniesienie jego możliwości obronnych. Zamek wzniesiono wraz z bramami i murami miejskimi około 1350 r. za panowania Kazimierza Wielkiego, który ufortyfikował miasto po znacznym pożarze. Wówczas we wschodniej części miasta wybudowano Bramę Krakowską w formie prostokątnej przejazdowej wieży. Na przełomie XV i XVI w. nadbudowano 1 kondygnację. Pierwotnie północno-wschodni fragment murów nie posiadał dodatkowych obiektów obronnych. Zmieniło się to w XV w., kiedy na załamaniu linii murów wybudowano basztę „Męczarnia”. Na przełomie XVI i XVII w. po zewnętrznej stronie murów, przy Bramie Krakowskiej, wybudowano prawdopodobnie łaźnię miejską. Miejsce to, określane mianem „Prochowni”, zostało w niedługim czasie przebudowane, z wykorzystaniem istniejącej łaźni. W północnej części wybudowano basteję o zaokrąglonym rzucie, pełniącą funkcje obronne, a w południowo-

wschodniej części mniejszą basztę, umożliwiającą flankowanie wjazdu bramowego. Umocnienia te połączono dodatkowym murem z głównym ciągiem murów miejskich. W miejscu tym prawdopodobnie znajdowała się zbrojownia. W 2 połowie XVI w. przy remoncie murów, w miejscu starszej budowli dostawiono cylindryczną basztę „Swawola”. W 1629 r. w pobliżu wybito furtę pozbawioną walorów obronnych, prowadzącą przez groblę do klasztoru franciszkanów. Miasto wielokrotnie było przedmiotem najazdów i pożarów, w czasie których uszkodzane były również systemy fortyfikacji.

Miasto wielokrotnie było przedmiotem najazdów i pożarów, w czasie których uszkodzane były również systemy fortyfikacji. Wraz z upływem czasu Wieluń tracił walory obronne wobec ubożenia społeczeństwa i spadku znaczenia samego miasta. W 1842 r. z uwagi na zły stan starego gotyckiego ratusza na rynku, wybudowano nowy, dobudowany do Bramy Krakowskiej. Projektantem był włoski architekt Henryk Marconi, a budowniczym Wetzlich. Obecnie w dalszym ciągu mieści się w nim siedziba władz miejskich – Urzędu Miejskiego w Wieluniu.

Brama Krakowska z ratuszem w Wieluniu.

Mury miejskie z zespołem „Prochowni” i basztą „Męczarnia” w Wieluniu.

- W gminie:

Kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny w Gaszynie (XVI w.)

Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła w Kadłubie (XVI w.)

Kościół drewniane, zaliczane do grupy kościołów typu wieluńskiego. Posiadają ściany nawy i prezbiterium w konstrukcji zrębowej, na zewnątrz oszalowane deskami w układzie pionowym oraz charakterystyczną sylwetkę ze smukłymi proporcjami bryły z przysadzistą czworoboczną wieżą i dachem o znacznej stromiźnie, wspólnym nad nawą i prezbiterium (z kalenicą na jednej wysokości), krytym gontem z wydatnym okapem w strefie prezbiterium podpartym kroksztykami. Pośrodku kalenicy, na styku prezbiterium z nawą występuje sześcioboczna sygnaturka kryta blachą. Obiekty o wysokich walorach zabytkowych, wartościowe pod względem historycznym.

Kościół parafialny w Kadłubie.

Kościół parafialny w Gaszynie.

Kościół parafialny pw. św. Wojciecha w Rudzie (XII-XIX w.)

Najstarszy kościół na terenie gminy Wieluń, zbudowany na początku XII w. Usytuowany w centrum wsi, która w XII-XV w. posiadała prawa miejskie i była siedzibą kasztelanii. W 2 połowie XII w. został podniesiony do rangi kolegiaty, funkcję tę pełnił do 1419 r. Po 1420 r. nastąpiła gruntowna przebudowa świątyni, obejmująca przebudowę prezbiterium i podwyższenie ścian nawy. Obiekt szczególnie wartościowy pod względem historycznym.

Kościół parafialny w Rudzie.

Oprócz obiektów budowlanych na terenie miasta i gminy występują zabytkowe cmentarze i parki dworskie. Są to wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków (za wyjątkiem cmentarza w Masłowicach) oraz aktualizowanej gminnej ewidencji zabytków:

- W mieście:

Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki z bramą cmentarną (1820 r.) przy ul. 3 Maja

Posiada dobrze zachowany układ rozplanowania, liczne zabytkowe nagrobki oraz zachowany starodrzew;

Cmentarz ewangelicko-augsburski (1875 r.) przy ul. POW

Posiada dobrze zachowany układ rozplanowania oraz liczne zabytkowe nagrobki. Stanowi pozostałość po licznej przed II wojną światową społeczności narodowości niemieckiej;

Cmentarz żydowski ul. Kijak (1 połowa XIX w.)

Obecnie dębowy zagajnik, który został posadzony po II wojnie światowej w związku z zagospodarowaniem terenu jako miejsca pamięci narodowej. Po II wojnie światowej usytuowano tablicę informacyjną oraz pomnik w formie głazu z tablicą upamiętniający poległych w niej Żydów i Polaków. Cmentarz stanowi jedną z niewielu pozostałości po licznej przed II wojną światową społeczności żydowskiej.

- W gminie:

Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia w zespole kościoła parafialnego (XIII-XIV w.) w Dąbrowie

Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego (XVI w.) w Kadłubie

Ww. cmentarze stanowią otoczenie zabytkowych kościołów parafialnych z XIV w. Są jednym ze świadectw długiej i bogatej historii kultu religijnego w okolicach Wielunia.

Cmentarz parafialny (ok. połowy XIX w.) w Kadłubie

Posiada czytelny, regularny układ rozplanowania z główną aleją, stanowiącą główną oś kompozycyjną prowadzącą od głównego wejścia w kierunku zachodnim zakończoną zadaszoną konstrukcją pełniącą funkcję ołtarza polowego. Najstarsze nagrobki pochodzą z 1877 r. i z 1912 r.

Cmentarz parafialny (połowa XIX w.) w Rudzie

Posiada dobrze zachowany układ rozplanowania z usytuowaną centralnie kaplicą, liczne zabytkowe nagrobki oraz otoczenie starodrzewem.

Park dworski w zespole dworsko-parkowym (XIX w.) w Masłowicach

Park krajobrazowy o powierzchni ok. 7 ha, o nieregularnym kształcie, zlokalizowany w południowo-zachodniej części wsi, na skarpie opadającej w kierunku rzeki Pysznej. Posiada częściowo zachowany układ kompozycyjny, czytelny w rejonie zabytkowego dworu, który stanowi jego dominantę przestrzenną. W parku występuje znaczna liczba starodrzewu, w tym 9 drzew uznanych za pomniki przyrody.

Park dworski w zespole dworsko-parkowym (XIX/XX w.) w Olewinie

Park krajobrazowy o powierzchni ok. 3 ha, o kształcie zbliżonym do prostokąta, zlokalizowany w południowej części zwartej zabudowy wsi. Dawny dwór stanowi dominantę przestrzenną założenia. W parku występuje bogaty starodrzew, w tym 29 pomników przyrody.

Park dworski w zespole dworsko-parkowym (XIX w.) w Rudzie

Park krajobrazowy o powierzchni około 2,5 ha, o nieregularnym kształcie, zlokalizowany w północno-wschodniej części wsi. Dominantę założenia stanowi piętrowy dwór, zlokalizowany w centrum. Park posiada Układ kompozycyjny niemal całkowicie zatarty – brak widocznych alejek, podjazdu do dworu, jedynie czytelny jest fragment dawnego głównego wjazdu, zlokalizowany od strony zachodniej, pomiędzy zabytkowymi oficynami i współczesnym blokiem mieszkalnym. W parku występuje znaczna liczba starodrzewu, w tym dęby szypułkowe, z których 1 został uznany za pomnik przyrody.

Park dworski (koniec XIX w.) w Starzenicach

Park o charakterze naturalnym, o powierzchni około 4,5 ha, zlokalizowany w południowej części wsi. jest jedyną pozostałością dawnego majątku ziemskiego w Starzenicach. Układ przestrzenny zatarty po-

przez wieloletni naturalny rozwój roślinności. Występuje wartościowy drzewostan, w tym aleje i szpalery drzew, stanowiące pozostałości po dawnym układzie kompozycyjnym.

5.2.4. Zabytki ruchome

Na terenie miasta i gminy występuje wiele zabytków ruchomych, które zgromadzone są w okolicznych kościołach. Zabytkami ruchomymi są również liczne muzealia zgromadzone w Muzeum Ziemi Wieluńskiej.

Zabytki ruchome stanowią ołtarze, obrazy i rzeźby stanowiące wyposażenie:

- W mieście:

- kościoła poaugustiańskiego obecnie kościoła parafialny pw. Bożego Ciała,
- kościoła poreformackiego, obecnie OO. Franciszkanów pw. Zwiastowania NMP,
- kościoła popijarskiego, obecnie kościoła parafialnego pw. św. Józefa,
- kościoła SS Bernardynek p. w. św. Mikołaja,
- kościoła cmentarnego obecnie kościoła parafialnego pw. św. Barbary Dziewicy i Męczennicy.

- W gminie:

- kościoła p. w. św. Wawrzyńca w Dąbrowie,
- kościoła parafialnego pw. NMP w Gaszynie,
- kościoła parafialnego p. w. św. Andrzeja Apostoła w Kadłubie,
- kościoła parafialnego p. w. św. Wojciecha w Rudzie.

5.2.5. Dziedzictwo kultury niematerialnej

Oprócz cennych zabytków materialnych miasta i gminy Wieluń na uwagę zasługują również wartości niematerialne, czyli tożsamość regionalna w postaci symboli gminy czy różnych form kultywowania tradycji.

- Symbole Wielunia

Herb

Herbem miasta jest biała baszta z otworem strzelniczym, zwieńczona trzema flankami i niebieskim spiczastym daszkiem ze złotą kulą, całość na czerwonym tle.

Najstarszy znany herb Wielunia występuje na denarach wieluńskich Władysława Opolczyka z l. 70-tych XIV w. i przedstawia pojedynczą wieżę obronną – jest więc zbliżony do obecnie używanego. Pojawia się on na zachowanych odciskach pieczęci miejskich od XV w. Jediną zmianą jest dodanie w l. 1793-1807 r. nad wieżę pruskiego orła, a później orła białego w l. 1830-31. Herb ten zniesiono oficjalnie w 1811 r. (zamiast herbów używano godła państwowego).

Po 1845 r. przywrócono używanie w Królestwie Polskim herbów miast. Przyjęto wówczas błędnie nowy herb z murem obronnym wzmocnionym trzema wieżami i półotwartą bramą pod środkową wieżą.

Dawny herb przywrócono dopiero po publikacji T. Olejnika z 1971 r. Oficjalnie stało się to uchwałą Rady Miasta i Gminy z 1990 r.

Flaga

Używana jest również flaga miasta, na której widnieje biały ukośny pas na czerwonym tle z herbem miasta pośrodku.

- Tożsamość kulturowa – podregion wieluński

Na tożsamość kulturową województwa łódzkiego składają się tradycje i dziedzictwo odrębnych ziem historycznych, warunkujących wykształcenie etnograficznych podregionów kulturowych z charakterystycznymi przejawami folkloru. Charakterystyczne dla podregionu wieluńskiego są licznie zachowane drewniane kościoły z XVI w., posiadające wspólne cechy formalne w sposobie kształtowania bryły. Natomiast dla budownictwa mieszkalnego typowe było wznoszenie domów tzw. wąskofrontowych, o bogato zdobionych wnętrzach (m.in. pająki, bukity na „koliku”, „odcydzoki”). Ponadto region wyróżniał specyficzny strój ludowy („burok”), a w kultywowaniu tradycji biorą czynny udział zespoły folklorystyczne.

Charakterystyczny jest również krajobraz rolniczy w okolicach Wielunia o wyjątkowym, prawie niezmiennym wstęgowym układzie pól i zabudowy zagrodowej.

- Kultywowanie tradycji

W gminie kultywowane są przede wszystkim tradycje ludowe oraz te związane z kultem religijnym. Organizowane są dożynki. Funkcjonują zespoły: Zespół śpiewaczy „Czeremcha” w Rudzie i Zespół śpiewaczy „Z Dusy Śpiewane” w Kurowie, mające w swoim repertuarze tradycyjną muzykę ludową ziemi wieluńskiej. Odrodziły się Koła Gospodyń Wiejskich (Ruda, Gaszyn, Olewin, Jodłowiec, Borowiec, Sieniec, Dąbrowa, Turów, Kurów, Małyszyn), które dbają o tradycje kulinarne i rękodzielnicze.

Wieluńskie Dom Kultury organizuje warsztaty sztuki ludowej (np. Ludomaniak, warsztaty wyplatania wianków), a także coroczne wydarzenia związane z tradycją ludową i chrześcijańską, np. Noc Świętojańska, Boże Narodzenie, Wielkanoc.

- Lista Produktów Tradycyjnych

Na Listę Produktów Tradycyjnych wpisane są produkty, których jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych, tzn. wykorzystywanych od co najmniej 25 lat, metod produkcji, stanowiące element dziedzictwa kulturowego regionu, w którym są wytwarzane oraz będące elementem tożsamości społeczności lokalnej. Lista Produktów Tradycyjnych prowadzona jest przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wniosek o wpis na Listę Produktów Tradycyjnych składa się do właściwego miejscowo marszałka województwa, który dokonuje jego oceny. Pozytywnie zweryfikowane wnioski przesyłane są do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Tradycyjne wyroby kulinarne z gminy Wieluń na Liście produktów tradycyjnych:

- ogórek kwaszony spod Wielunia,
- szynka wieluńska z lagi.

- Produkty Turystyczne z certyfikatami

Wśród Produktów Turystycznych z certyfikatami Polskiej Organizacji Turystycznej (POT) i Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego (ROT WŁ) znajduje się Nadwarciański Szlak Bursztynowy.

- Szlaki kulturowe

Przebiegający przez obszar gminy w kierunku południowym pieszy szlak turystyczny Jury Wieluńskiej (będący fragmentem Szlaku Orlich Gniazd) oraz istniejące szlaki rowerowe: EWI-1 – Wieluń – Ożarów – Wieluń, EWI-2 – Wierzchlas – Osjaków – Wierzchlas, EWI-12 – Świątkowie – PKS Krzyż wraz z alternatywnym przebiegiem na odcinku Park Miejski – gmina Mokrsko z wykorzystaniem śladu kolejki wąskotorowej, a także rozpoczynający się na granicy miasta Łódzki Szlak Konny, łączą możliwość poznania walorów przyrodniczych i kulturowych najciekawszych terenów i obiektów.

- Obiekty kultury

Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu

Muzeum Ziemi Wieluńskiej mieści się w dawnym klasztorze SS. Bernardynek z początku XVII w. Muzeum posiada zbiory: archeologiczne, etnograficzne, historyczne i sztuki. W podziemiach dawnego klasztoru interesująco prezentują się zabytki archeologiczne licznie odkrywane na obszarze ziemi wieluńskiej. Na wystawy stałe Muzeum Ziemi Wieluńskiej składają się trzy ekspozycje: „Pradzieje ziemi wieluńskiej”, „Życie codzienne wsi wieluńskiej na początku XX wieku” oraz „Tragedia Wielunia – 1 września 1939 r.”. Realizowane są lekcje muzealne i warsztaty.

Zbiory działu sztuki prezentowane są głównie w Oddziale Muzeum Ziemi Wieluńskiej – Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie, mieszczącym się w późnobarokowym, czteroalkierzowym dworze szlacheckim.

Muzeum Ziemi Wieluńskiej prowadzi również sprzedaż pamiątek regionalnych. Są to drewniane rzeźby regionalnych artystów m.in. związane z przeszłością tj. np. miniatura wiatraka w Kocilewie, magnesy, widokówki i replika denara wieluńskiego.

Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Wieluniu

Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Wieluniu instytucja kultury Gminy Wieluń jest główną biblioteką publiczną regionu. Biblioteka swoją działalność prowadzi nieprzerwanie od 1945 r. Od 1964r. placówka mieści się w gmachu przy ul. Narutowicza. W latach 2007-2009 dzięki staraniom władz samorządowych miasta dokonano modernizacji budynku biblioteki. W wyniku przeprowadzonych prac w sposób zasadniczy zmieniła się estetyka placówki. Miejska biblioteka działa poprzez Bibliotekę Główną zlokalizowaną w centrum Wielunia, dwie filie biblioteczne miejskie oraz 4 filie wiejskie znajdujące się w miejscowościach: Dąbrowa, Turów, Masłowice i Ruda. Książnica proponuje swoim klientom możliwość skorzystania z bogatej oferty: systematycznie aktualizowanego księgozbioru, również regionalnego, stale powiększanego zbioru audiobooków, bezpłatnego dostępu do Internetu, kserowania materiałów bibliotecznych. Biblioteka posiada bogatą ofertę kulturalno-edukacyjną.

Wieluński Dom Kultury

Wieluński Dom Kultury, który jest inicjatorem i organizatorem szeregu imprez i atrakcji dla mieszkańców gminy, ośrodkiem szerzenia wartości kulturowych, artystycznych, edukacyjnych, stanowi ważne miejsce rozwoju aktywności artystycznych. Dzięki swej wielofunkcyjności obiekt zapewnia rozrywkę nie tylko mieszkańcom gminy, ale również subregionu.

Wieluński Dom Kultury mieści się w budynku byłej Cerkwi pw. Przenajświętszej Bogarodzicy Maryi w Wieluniu. Cerkiew wzniesiona została w latach 1900-1902. W ramach WDK działają: zespoły muzyczne (Lejdisimo, Mayca, Projekt B, Gwiazdy po 18., chór Melodia oraz zespół ludowy „Z Dusy Śpiywane”).

Pod Wieluński Dom Kultury podlegają:

- Dworzec Kulturalny Wieluń Dąbrowa to placówka podległa Wieluńskiemu Domowi Kultury, odbywają się tu warsztaty, koncerty oraz wystawy.
- Kino – Teatr SYRENA to miejsce w którym widzowie mogą nie tylko obejrzeć najnowsze filmy, ale również przyjść na koncert czy spektakl teatralny.

Poza ww. instytucjami w Wieluniu funkcjonują również:

- biblioteka powiatowa,
- biblioteka pedagogiczna oddział w Wieluniu,
- Powiatowy Młodzieżowy Dom Kultury i Sportu,
- Spółdzielcze Domy Kultury na osiedlach Wyszyńskiego, Armii Krajowej i Kopernika.

- **Organizacja pozarządowe**

Na terenie gminy Wieluń funkcjonują m.in. stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, które uzupełniają działalność władz samorządowych w zakresie m.in. dziedzictwa kulturowego i historycznego:

- Towarzystwo Przyjaciół Wielunia,
- Wieluńskie Towarzystwo Naukowe,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemia Wieluńsko-Sieradzka,
- Stowarzyszenie Historyczne Bataliony Obrony Narodowej.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Na walory kulturowe miasta i gminy mają wpływ obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków. Poniżej wskazano obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi.

- W mieście obiekty wpisane do rejestru zabytków wymieniono poniżej.

OBIEKTY REJESTROWE				
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru i data wpisu
1	ul. Augustiańska 8 dz. nr ew. 265/3, ob. 7	Kościół poaugustiański, obecnie kościół parafialny pw. Bożego Ciała w zespole poaugustiańskim	Okolo 1350 r., odbudowa w 1497 r., po 1655 r.	961/172/A z 30.12.1967 r.
2	ul. Augustiańska 8 dz. nr ew. 265/3, ob. 7	Klasztor poaugustiański w zespole poaugustiańskim	Po 1655 r., częściowa odbudowa w 1982-1984 r.	962/173/A z 30.12.1967 r.
3	ul. Augustiańska 8 dz. nr ew. 265/3, ob. 7	Dzwonnica w zespole poaugustiańskim	XVIII w.	963/174/A z 30.12.1967 r.

4	ul. Krakowskie Przedmieście 1 dz. nr ew. 298, ob. 8	Kościół popauliński, obecnie SS. Bernardynek pw. św. Mikołaja w zespole popaulińskim	1393-1395 r., prze- budowa około 1632 r., 1893 r.	316/175/A z 30.12.1967 r.
5	ul. Krakowskie Przedmieście 1 dz. nr ew. 298, ob. 8	Klasztor popauliński, obecnie SS. Bernardynek w zespole popauliń- skim	Lata 80-90 XIV w., przebudowa na po- czątku XVI w., około 1632 r., odbudowa w latach 1680-1692, gruntowny remont w latach 40. XVIII w., około 1819 r.	960/176/A z 30.12.1967 r.
6	ul. Reformacka 1 dz. nr ew. 3/2, ob. 8	Kościół poreformacki, obecnie OO. Franciszkanów pw. Zwiastowania NMP w zespole poreformackim	1629-1634 r., czę- ściowa przebudowa w XVIII w.	964/177/A z 30.12.1967 r.
7	ul. Reformacka 1 dz. nr ew. 3/2, ob. 8	Klasztor poreformacki, obecnie OO. Franciszkanów w zespole poreformackim	1637-1643 r., rozbu- dowa w 1733-1754 r.	965/178/A z 30.12.1967 r.
8	ul. Barycz 2 dz. nr ew. 58, ob. 8	Kościół popijarski, obecnie ko- ściół parafialny pw. św. Józefa w zespole popijarskim	Okolo 1740 r.	966/179/A z 30.12.1967 r.
9	ul. Królewska 1 dz. nr ew. 57, ob. 8	Klasztor popijarski, obecnie budynek usługowy w zespole popijarskim	1740 r.	967/181/A z 30.12.1967 r.
10	ul. Sienkiewicza 1 dz. nr ew. 93, ob. 8	Plebania kolegiacka, obecnie w zespole popijarskim	1844 r.	998-XIV-62/180/A z 25.03.1961 r.
11	ul. Ewangelicka 6 dz. nr ew. 412, ob. 7	Kościół SS. Bernardynek w zespole pobernardyńskim	1612-1615 r.	969/182/A z 30.12.1967 r.
12	ul. Narutowicza 13 dz. nr ew. 408, ob. 7	Klasztor pobernardyński, obecnie Muzeum Ziemi Wieluńskiej w zespole pobernardyńskim	1612 - około 1616 r.	970/183/A z 30.12.1967 r.
13	ul. J. Żubr 37 dz. nr ew. 2, ob. 13	Kościół cmentarny, obecnie kościół parafialny pw. św. Barbary Dziewicy i Męczennicy	Połowa XVI w., przebudowa w XIX w., 1981 r.	968/184/A z 30.12.1967 r.
14	pl. Kazimierza Wielkiego 2 dz. nr ew. 94, ob. 8	Piwnice zamku w budynku Staro- stwa Powiatowego	Piwnice z około 1350 r., nadbudowa około 1840 r.	971/185/A z 30.12.1967 r.
15	pl. Kazimierza Wielkiego 1 dz. nr ew. 69/3, ob. 8	Brama Krakowska z ratuszem	Brama około 1350 r., ratusz w 1842 r.	318/186/A z 30.12.1967 r.
16	ul. Podwale dz. nr ew. 33, ob. 8	Mury miejskie z zespołem „Prochowni” i basztą „Męczarnia”	Okolo 1350 r.	972/187/A z 30.12.1967 r.
17	ul. Palestrancka dz. nr ew. 263, ob. 7	Mury miejskie z basztą „Swawola”	Okolo 1350 r.	973/404/A z 30.12.1967 r.
18	dz. nr ew. 264, ob. 7	Mury obronne tzw. „Kazimierzowskie”	Okolo 1350 r.	342-XIV-56/405/A z 1948 r.
19	ul. Nowy Rynek dz. nr ew. 279, ob. 7	Zespół Bramy Kaliskiej	Okolo 1350 r., prze- budowa na przełomie XV i XVI w. i na przełomie XVI i XVII w.	A/6 z 30.12.2002 r.
20	ul. Długosza dz. nr ew. 62/3, ob. 2	Budynek fabryczny dawnej cu- krowni – bryła obiektu – korpus główny i budynek lokomobili	1911-1912 r.	A/419 z 14.12.2022 r.

- W gminie obiekty wpisane do rejestru zabytków wymieniono poniżej.

OBIEKTY REJESTROWE				
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru i data wpisu

1	Dąbrowa ul. św. Wawrzyńca dz. nr ew. 604, ob. Dąbrowa	Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w zespole kościół parafialnego	XIV w., przebudowa w 1794-1795 r.	936/114/A z 30.12.1967 r.
2	Gaszyn ul. Kościelna 7 dz. nr ew. 527, ob. Gaszyn	Kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny w zespole kościoła parafialnego	XVI w.	937/118/A z 30.12.1967 r.
3	Gaszyn ul. Kościelna 7 dz. nr ew. 527, ob. Gaszyn	Otoczenie kościoła parafialnego pw. Najświętszej Marii Panny w zespole kościoła parafialnego	XVI w.	A/65 z 12.11.2008 r.
4	Kadłub 1 dz. nr ew. 17/1, ob. Kadłub	Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła w zespole kościoła parafialnego	XVI w., przebudowa w 1948 r.	302/387/A z 30.12.1967 r.
5	Kurów dz. nr ew. 994, ob. Kurów	Wiatrak	1888 r.	339/18/86/A z 06.10.1986 r.
6	Masłowice dz. nr ew. 721/56, ob. Masłowice	Dwór w zespole dworsko- parkowym	2 ćwierć XIX w., rozbudowa pod ko- niec XIX w.	361/88/A z 26.04.1988 r.
7	Ruda ul. Rudzka 1 dz. nr ew. 288/4, ob. Ruda	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha w zespole kościół parafialnego	Początek XII w., przebudowa po 1420 r., w 1540 r., 1594 r., 1720 r., od 1803 r. do lat 40. XIX w.	953/154/A z 30.12.1967 r.
8	Ruda ul. Osiedle Parkowe 2 dz. nr ew. 1146/6, ob. Ruda	Dwór w zespole dworsko- parkowym	1851 r.	362/A z 20.09.1988 r.

5.3.2. Ustalenia ochronne w miejscowych planach

Kolejną formą ochrony jaką może zostać objęty zabytek nieruchomy są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, które stanowią akt prawa miejscowego.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ustala się warunki ochrony zabytków objętych prawną ochroną taką jak: rejestr zabytków, pomniki historii oraz parki kulturowe, jak również ustala się zasady ochrony obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

W pkt. 5.1.3 i 5.1.4 niniejszego opisu wskazano, w których miejscowych planach w mieście i gminie ustalono warunki ochrony dla zabytkowych obiektów i obszarów.

5.4. Zabytki w ewidencji zabytków

5.4.1. Zabytkowe obiekty i obszary

Oprócz obiektów w rejestrze zabytków na terenie miasta i gminy znajdują się obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Wieluń przyjęte Zarządzeniem Nr 69/23 Burmistrza Wielunia z dnia 4 kwietnia 2023 r.

Niniejszy Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Wieluń na lata 2023-2026 uwzględnia zweryfikowane obiekty zgodnie z ww. Gminną Ewidencją Zabytków. Ww. obiekty zostały przedstawione w poniższych tabelach w podziale na obiekty o różnych funkcjach, obiekty techniki, cmentarze, parki (w przypadku gminy) oraz układy przestrzenne.

- W mieście obiekty wpisane do ewidencji zabytków wymieniono poniżej.

OBIEKTY EWIDENCYJNE				
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Wpis do ewidencji

OBIEKTY BUDOWLANE				
ul. Sieradzka				
1	ul. Sieradzka 1 dz. nr ew. 111, ob. 7	Dom, obecnie apteka	Początek XX w.	GEZ
2	ul. Sieradzka 2, 4 dz. nr ew. 252/2, ob. 7	Dom	Lata 20. XX w., odbudowa w 1946 r.	GEZ
3, 4	ul. Sieradzka 6a dz. nr ew. 245/4 oraz 245/1, 245/2, ob. 7	Dom	1937 r.	GEZ
5	ul. Sieradzka 6 dz. nr ew. 244, ob. 7	Dom	1936 r.	GEZ
6	ul. Sieradzka 8 dz. nr ew. 243, ob. 7	Dom	Okolo 1935 r.	GEZ
7	ul. Sieradzka 17 dz. nr ew. 70, ob. 7	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
ul. Traugutta				
8	ul. Traugutta 4 dz. nr ew. 186, ob. 3	Dom	1932 r.	GEZ
ul. Kaliska				
9	ul. Kaliska 1 dz. nr ew. 613, ob. 7	Dom	1939 r., boczna ściana dobudowana w 1946 r.	GEZ
10	ul. Kaliska 6 dz. nr ew. 257, ob. 7	Dom	Okolo 1900 r.	GEZ
11	ul. Kaliska 9 dz. nr ew. 667, ob. 7	Dom	1925 r.	GEZ
12	ul. Kaliska 11 dz. nr ew. 546/3, ob. 7	Dom	Parter 4 ćwierć XIX w., piętro do- budowane w 1920 r.	GEZ
13	ul. Kaliska 12 dz. nr ew. 254, ob. 7	Dom	1917 r.	GEZ
14	ul. Kaliska 14 dz. nr ew. 253/3, 253/4, ob. 7	Dom	4 ćwierć XIX w.	GEZ
15	ul. Kaliska 14a dz. nr ew. 253/5, ob. 7	Dom	Przełom XIX i XX w.	GEZ
16	ul. Kaliska 16 dz. nr ew. 246/4, ob. 7	Dom	Okolo 1905 r.	GEZ
17	ul. Kaliska 17 dz. nr ew. 543, ob. 7	Dom	1938 r.	GEZ
18	ul. Kaliska 18 dz. nr ew. 252/1, ob. 7	Dom	Okolo 1880 r., rozbu- dowa w 1929 r.	GEZ
19	ul. Kaliska 21 dz. nr ew. 541/7, 541/8, ob. 7	Dom	1927 r.	GEZ
ul. Nowy Rynek				
20	ul. Nowy Rynek 3 dz. nr ew. 550, ob. 7	Dom	Początek XX w., 2 piętro odbudowane w 1946 r.	GEZ
ul. św. Barbary				
21	ul. św. Barbary 1 dz. nr ew. 402, ob. 7	Dom	Początek XX w.	GEZ
22	ul. św. Barbary 5 dz. nr ew. 405/1, 405/3, 405/4, ob. 7	Dom	Początek XX w.	GEZ
23	ul. św. Barbary 6a dz. nr ew. 553/5, 553/6, 553/9, 553/11, 553/13, ob. 7	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
24	ul. św. Barbary 51 dz. nr ew. 516, ob. 7	Dom	1934 r.	GEZ
ul. Augustiańska				
25	ul. Augustiańska 2 dz. nr ew. 275/1, ob. 7	Dom	1932 r., odbudowany po 1945 r.	GEZ

26	ul. Augustiańska 8 dz. nr ew. 265/3, ob. 7	Budynek plebanii w zespole poaugustiańskim	1949-1950 r.	GEZ
ul. Narutowicza				
27	ul. Narutowicza 7 dz. nr ew. 555, ob. 7	Dom	1926 r.	GEZ
28	ul. Narutowicza 9 dz. nr ew. 554/2, ob. 7	Dom	1925 r.	GEZ
ul. Ewangelicka				
29	ul. Ewangelicka 6 dz. nr ew. 412, ob. 7	Dwór Biskupi w zespole pober- nardyńskim	Okolo 1615 r., prze- budowa po 1850 r.	WEZ, GEZ
ul. Okólna				
30	ul. Okólna 9 dz. nr ew. 272, ob. 7	Dom	Parter 1935 r., piętro 1945 r.	GEZ
ul. Reformacka				
31	ul. Reformacka 1 dz. nr ew. 3/2, ob. 8	Ogrodenie klasztoru porefor- mackiego z bramą, obecnie OO. Franciszkanów w zespole pore- formackim	XVII w.	WEZ, GEZ
32	ul. Reformacka 3 dz. nr ew. 4/2, ob. 8	Ochronka dla dzieci, obecnie Klub Nauczyciela	1834 r.	GEZ
ul. Palestrancka				
33	ul. Palestrancka 1 dz. nr ew. 276/7, ob. 7	Dom	1858 r., odbudowa w 1945 r.	GEZ
34	ul. Palestrancka 3 dz. nr ew. 276/3, 276/4, ob. 7	Dom	Koniec XIX w., odbudowa w 1945 r.	GEZ
35	ul. Palestrancka 5 dz. nr ew. 271, ob. 7	Dom	1858 r., odbudowa w 1945 r.	GEZ
ul. Śląska				
36	ul. Śląska 2 dz. nr ew. 418, ob. 7	Dom	1880 r.	GEZ
37	ul. Śląska 4 dz. nr ew. 419, ob. 7	Dom	Przełom XIX i XX w.	GEZ
38	ul. Śląska 6 dz. nr ew. 420, ob. 7	Dom	3 ćwierć XIX w.	GEZ
39	ul. Śląska 7 dz. nr ew. 75, ob. 8	Dom	Koniec XIX w.	GEZ
40	ul. Śląska 8 dz. nr ew. 421, ob. 7	Dom	3 ćwierć XIX w.	GEZ
41	ul. Śląska 10 dz. nr ew. 422/1, 422/2, ob. 7	Dom	3 ćwierć XIX w.	GEZ
42	ul. Śląska 12 dz. nr ew. 423, ob. 7	Dom	Okolo 1850 r., odbu- dowa w 1946 r.	GEZ
43	ul. Śląska 18 dz. nr ew. 469/1, ob. 7	Dom	Lata 20/30. XX w.	GEZ
44	ul. Śląska 23 dz. nr ew. 289/2, ob. 8	Zespół Szkolny, obecnie Liceum Ogólnokształcące	Okolo 1910 r.	GEZ
45	ul. Śląska 23 dz. nr ew. 289/2, ob. 8	Zespół Szkolny, Aula	1932-1933 r.	GEZ
46	ul. Śląska 24 dz. nr ew. 471/2, 472, ob. 7	Dom	Koniec XIX w.	GEZ
47	ul. Śląska 28 dz. nr ew. 478, ob. 7	Dom	1936 r.	GEZ
ul. J. Żubr				
48	ul. J. Żubr 4 dz. nr ew. 506, ob. 7	Dom	Połowa XIX w.	GEZ
49	ul. J. Żubr 10a dz. nr ew. 502, ob. 7	Dom	1890 r.	GEZ
ul. Piłsudskiego				
50	ul. Piłsudskiego 14 dz. nr ew. 295, ob. 8	Ochronka dla dzieci, obecnie Urząd Stanu Cywilnego	Okolo 1935 r.	GEZ
ul. Królewska				

51	ul. Królewska 11 dz. nr ew. 67, ob. 8	Dom, obecnie bank	Około 1912 r.	WEZ, GEZ
pl. Kazimierza Wielkiego				
52	pl. Kazimierza Wielkiego 2 dz. nr ew. 94, ob. 8	Urząd Powiatowy i Sąd Pokoju, obecnie Starostwo Powiatowe	Około 1840 r., przebudowa i rozbudowa w 1966-1968 r.	GEZ
ul. Sienkiewicza				
53	ul. Sienkiewicza dz. nr ew. 92, ob. 8	Relikt kolegiaty pw. św. Michała Archanioła i Nawiedzenia NMP	XIV w., rozbudowa w XVI-XVIII w., przebudowa w XIX/XX w., zburzona w 1939 r.	WEZ, GEZ
ul. Barycz				
54	ul. Barycz 5 dz. nr ew. 44, ob. 8	Dom	Początek XX w.	GEZ
ul. Krakowskie Przedmieście				
55	ul. Krakowskie Przedmieście 2 dz. nr ew. 495, ob. 8	Dom	1912-1918 r., dach spalony w 1992 r. i odbudowany	GEZ
56	ul. Krakowskie Przedmieście 5 dz. nr ew. 95/9, ob. 8	Cerkiew, obecnie Dom Kultury	1900-1902 r.	WEZ, GEZ
57	ul. Krakowskie Przedmieście 10 dz. nr ew. 224, ob. 8	Dom	1926 r.	GEZ
58	ul. Krakowskie Przedmieście 18 dz. nr ew. 213, ob. 8	Dom	1877 r.	GEZ
59	ul. Krakowskie Przedmieście 22 dz. nr ew. 210/1, ob. 8	Dom	Początek XX w.	GEZ
60	ul. Krakowskie Przedmieście 26 dz. nr ew. 206, ob. 8	Dom	1927 r.	GEZ
61	ul. Krakowskie Przedmieście 28 dz. nr ew. 205/1, ob. 8	Dom	1925 r.	GEZ
62	ul. Krakowskie Przedmieście 32 dz. nr ew. 203/5, ob. 8	Dom	XIX/XX w.	GEZ
63	ul. Krakowskie Przedmieście 44 dz. nr ew. 114, ob. 8	Dom	1937 r.	GEZ
ul. Targowa				
64	ul. Targowa 2 dz. nr ew. 203/5, ob. 8	Dom	Lata 30. XX w.	GEZ
65	ul. Targowa 2a, 2b dz. nr ew. 203/1, 203/5, ob. 8	Dom	Lata 20. XX w.	GEZ
ul. POW				
66	ul. POW 4 dz. nr ew. 252, ob. 8	Dom	Początek XX w.	GEZ
67	ul. POW 6 dz. nr ew. 253, ob. 8	Dom	Początek XX w.	GEZ
68	ul. POW 15 dz. nr ew. 25, ob. 9	Dom	Parter początek XX w., piętro dobudowane w 1934 r.	GEZ
ul. Staszica				
69	ul. Staszica 3 dz. nr ew. 254, ob. 8	Dom	1933 r.	GEZ
70	ul. Staszica 4 dz. nr ew. 267, ob. 8	Dom	Początek XX w.	GEZ
ul. 18 Stycznia				
71	ul. 18 Stycznia 9 dz. nr ew. 2944/6, ob. 8	Dom	1935 r.	GEZ
72	ul. 18 Stycznia 16 dz. nr ew. 310, ob. 8	Dom	3 ćwierć XIX w., restauracja w 1981 r.	GEZ
73	ul. 18 Stycznia 22 dz. nr ew. 587/2, ob. 8	Dom	1935 r.	GEZ
74	ul. 18 Stycznia 25 dz. nr ew. 278, 279, ob. 8	Dom	1929 r.	GEZ

75	ul. 18 Stycznia 31 dz. nr ew. 281, ob. 8	Dom	1929 r.	GEZ
76	ul. 18 Stycznia 34 dz. nr ew. 28/1, ob. 15	Dom	Koniec XIX w.	GEZ
ul. Krótka				
77	ul. Krótka 1 dz. nr ew. 16, ob. 15	Dom	Lata 30. XX w.	GEZ
78	ul. Krótka 5 dz. nr ew. 19, ob. 15	Dom	1920 r.	GEZ
79	ul. Krótka 11 dz. nr ew. 22, ob. 15	Dom	1924 r.	GEZ
80	ul. Krótka 13 dz. nr ew. 23, ob. 15	Dom	1923 r.	GEZ
81	ul. Krótka 17 dz. nr ew. 25, ob. 15	Dom	1890 r.	GEZ
ul. Częstochowska				
82	ul. Częstochowska 1 dz. nr ew. 496, ob. 8	Dom	1932 r.	GEZ
83	ul. Częstochowska 5 dz. nr ew. 506/1, 506/2, ob. 8	Dom	Połowa XIX w.	GEZ
84	ul. Częstochowska 14 dz. nr ew. 515, ob. 8	Dom	1925 r.	GEZ
85	ul. Częstochowska 19 dz. nr ew. 5/2, ob. 15	Dom	Początek XX w.	GEZ
86	ul. Częstochowska 21 dz. nr ew. 7, ob. 15	Dom	Początek XX w.	GEZ
87	ul. Częstochowska 23 dz. nr ew. 14/2, ob. 15	Dom	Początek XX w.	GEZ
88	ul. Częstochowska 27 dz. nr ew. 27, ob. 15	Dom	1932 r.	GEZ
89	ul. Częstochowska 34 dz. nr ew. 86, ob. 14	Dom	1926 r.	GEZ
ul. Żeromskiego				
90	ul. Żeromskiego 1 dz. nr ew. 391, ob. 8	Dom	1934 r.	GEZ
91	ul. Żeromskiego 2a dz. nr ew. 375/1, ob. 8	Dom	1931 r.	GEZ
92	ul. Żeromskiego 3 dz. nr ew. 390, ob. 8	Dom	1935 r.	GEZ
93	ul. Żeromskiego 9 dz. nr ew. 387, ob. 8	Dom	Lata 30. XX w.	GEZ
94	ul. Żeromskiego 13 dz. nr ew. 383, ob. 8	Dom	1930 r.	GEZ
ul. Wojska Polskiego				
95	ul. Wojska Polskiego 19 dz. nr ew. 301/1, ob. 7	Dom-oficyna	1930 r., 2 piętro dobudowane w 1936 r.	GEZ
96	ul. Wojska Polskiego 51 dz. nr ew. 17/2, ob. 12	Dom	Początek XX w., odbudowa w 1946 r.	GEZ
ul. Zamiejska				
97	ul. Zamiejska 2 dz. nr ew. 56, ob. 4	Dom	Okolo 1930 r.	GEZ
ul. Wodna				
98	ul. Wodna 3c dz. nr ew. 78/4, ob. 4	Dom	1912 r.	GEZ
ul. Kolejowa				
99	ul. Kolejowa 51, 53, 55, 57, 59, 61 dz. nr ew. 222/14, 222/23, 222/24, 222/25, 222/26, 222/27, ob. 4	Osiedle domów mieszkalnych PKP	1926 r.	WEZ, GEZ
ul. Długosza				

100	ul. Długosza 14, 14a, 16, 16a, 18, 18a, 20, 20a, 22, 22a, 24, 24a, 26, 26a, 28, 28a dz. nr ew. 50, 51, 52, 53, ob. 2	Osiedle domów robotniczych przy zespole dawnej cukrowni	Początek XX w.	GEZ
pl. Legionów				
101	pl. Legionów 1 dz. nr ew. 57, ob. 8	Urząd Powiatowy, obecnie budynek usługowy	XIX w.	GEZ
OBIEKTY TECHNIKI				
1	ul. 18 Stycznia 33 dz. nr ew. 283, ob. 8	Młyn, tzw. „Amerykanka”	1927 r., rozbudowa w latach 50. XX w.	WEZ, GEZ
2	ul. J. Żubr 16 dz. nr ew. 337, ob. 7	Młyn, obecnie magazyn	Lata 20. XX w.	GEZ
3	ul. Wojska Polskiego 23 dz. nr ew. 608, ob. 7	Odlewnia żeliwa, obecnie budynek usługowy	1932 r.	GEZ
4	ul. Wojska Polskiego 23 dz. nr ew. 608, ob. 7	Piekarnia, obecnie budynek usługowy	1923 r.	GEZ
5	ul. Długosza dz. nr ew. 62/1, 62/2, 62/3, ob. 2	Zespół dawnej cukrowni – fabryka	1911-1912 r.	WEZ, GEZ
6	ul. Długosza dz. nr ew. 29/1, 31/2, 57, ob. 2	Zespół dawnej cukrowni – dom dyrektora, domy pracownicze i pozostałe elementy	1911-1914 r.	WEZ, GEZ
7	ul. Kolejowa 8 dz. nr ew. 222/15, ob. 4	Budynek dworca PKP, obecnie Dom Kultury	1926 r.	WEZ, GEZ
8	ul. Torowa dz. nr ew. 222/36, ob. 4	Kolejowa wieża ciśnień	1926 r.	WEZ, GEZ
CMENTARZE				
1	ul. 3 Maja dz. nr ew. 493, ob. 8	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki z bramą cmentarną	1820 r.	WEZ, GEZ
2	ul. POW dz. nr ew. 40/1, ob. 9	Cmentarz ewangelicko-augsburski	1875 r.	WEZ, GEZ
3	ul. Kijak dz. nr ew. 156, ob. 12	Cmentarz żydowski	1 połowa XIX w.	WEZ, GEZ
UKŁADY PRZESTRZENNE				
1	Wieluń	Historyczny układ przestrzenny – Stare Miasto wraz z najbliższym otoczeniem	2 połowa XIII w.	WEZ, GEZ

- W gminie obiekty wpisane do ewidencji zabytków wymieniono poniżej.

OBIEKTY EWIDENCYJNE				
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Wpis do ewidencji
OBIEKTY BUDOWLANE				
Dąbrowa				
1	Dąbrowa ul. Wolności 31 dz. nr ew. 432/1, ob. Dąbrowa	Dom	1930 r.	GEZ
2	Dąbrowa ul. Wolności 49 dz. nr ew. 426, ob. Dąbrowa	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
3	Dąbrowa ul. św. Wawrzyńca 37 dz. nr ew. 579, ob. Dąbrowa	Dom	Okolo 1920 r.	GEZ
4	Dąbrowa ul. św. Wawrzyńca 2 dz. nr ew. 651, ob. Dąbrowa	Dom	1930 r., ganek dobudowany w 1935 r.	GEZ

Gaszyn				
5	Gaszyn ul. Strażacka 10 dz. nr ew. 578, ob. Gaszyn	Dom	Okolo 1935 r.	GEZ
6	Gaszyn ul. Opolska 18 dz. nr ew. 584, ob. Gaszyn	Szkoła, obecnie dom	1937 r.	GEZ
7	Gaszyn ul. Strumykowa 5 dz. nr ew. 736, ob. Gaszyn	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
Kurów				
8	Kurów ul. Wieluńska 19 dz. nr ew. 762, ob. Kurów	Dom	Lata 20. XX w.	GEZ
9	Kurów ul. Wieluńska 41 dz. nr ew. 697, ob. Kurów	Dom	1938 r.	GEZ
10	Kurów ul. Łąkowa 40 dz. nr ew. 862/2, ob. Kurów	Dom	1922 r.	GEZ
Małyszyn				
11	Małyszyn 24 dz. nr ew. 44, ob. Małyszyn	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
Masłowice				
12	Masłowice dz. nr ew. 721/56, ob. Masłowice	Pozostałość zespołu folwarcznego w zespole dworsko-parkowym	1 połowa XIX w., 4 ćwierć XIX w., 1 ćwierć XX w.	WEZ, GEZ
Nowy Świat				
13	Nowy Świat dz. nr ew. 2/4, ob. Nowy Świat	Studnia domkowa	1924 r.	WEZ, GEZ
Olewin				
14	Olewin 92b dz. nr ew. 666/7, ob. Olewin	Dworek, obecnie Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w zespole dworsko-parkowym	Okolo połowy XIX w.	GEZ
15	Olewin 4 dz. nr ew. 518/2, ob. Olewin	Dom	1931 r.	GEZ
16	Olewin 8 dz. nr ew. 584, ob. Olewin	Dom	1938 r.	GEZ
17	Olewin 31 dz. nr ew. 565/1, ob. Olewin	Dom	1911 r.	GEZ
Ruda				
18	Ruda ul. Rudzka 1 dz. nr ew. 288/2, 288/4, ob. Ruda	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	XII w., dzwonnica w XVIII w.	WEZ, GEZ
19	Ruda ul. Rudzka dz. nr ew. 695, ob. Ruda	Kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym w zespole cmentarza parafialnego	XIX/XX w.	WEZ, GEZ
20	Ruda ul. Rudzka dz. nr ew. 1150, 1151, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, ob. Ruda	Pozostałość zespołu folwarcznego w zespole dworsko-parkowym	Połowa XIX w., koniec XIX w.	WEZ, GEZ
21	Ruda ul. Kasztelańska 13 dz. nr ew. 409, ob. Ruda	Dom	1927 r.	GEZ
22	Ruda ul. Kasztelańska 31 dz. nr ew. 400/4, 400/6, ob. Ruda	Dom	Lata 20. XX w.	GEZ
23	Ruda ul. Rudzka 10 dz. nr ew. 427, ob. Ruda	Zagroda, dom	1945 r.	GEZ

24	Ruda ul. 18 Stycznia 49a dz. nr ew. 190/1, ob. Ruda	Dom	1932 r.	GEZ
25	Ruda dz. nr ew. 1237/1, ob. Ruda	Dróżniczówka	Lata 20. XX w.	GEZ
Sieniec				
26	Sieniec dz. nr ew. 1825, ob. Sieniec	Kaplica pw. św. Piotra i Pawła	Początek XX w., rozbudowa około 1957 r.	WEZ, GEZ
Starzenice				
27	~~Starzenice 23 dz. nr ew. 292/2, ob. Starzenice~~	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
28	Starzenice 36 dz. nr ew. 317, ob. Starzenice	Dom	1 ćwierć XX w.	GEZ
Turów				
29	Turów dz. nr ew. 498/1, ob. Turów	Kaplica pw. św. Barbary	1902 r., rozbudowa w 1990 r.	WEZ, GEZ
30	Turów 6 dz. nr ew. 330, ob. Turów	Dom	1937 r.	GEZ
31	Turów 172 dz. nr ew. 746, ob. Turów	Dom	1921 r.	GEZ
CMENTARZE I PARKI				
1	Dąbrowa dz. nr ew. 604, ob. Dąbrowa	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia w zespole kościoła parafialnego	XIII-XIV w.	WEZ, GEZ
2	Kadłub dz. nr ew. 17/1, ob. Kadłub	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego	XVI w.	WEZ, GEZ
3	Kadłub dz. nr ew. 106/2, 107/2, 108, ob. Kadłub	Cmentarz parafialny	Okolo połowy XIX w.	WEZ, GEZ
4	Masłowice dz. nr ew. 721/55, 721/56, 721/58, 721/59, 723/2, ob. Masłowice	Park dworski w zespole dworsko- parkowym	XIX w.	WEZ, GEZ
5	~~Masłowice dz. nr ew. 827, 925, ob. Masłowice~~	Obiekt wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków pismem WUOZ-ZRR.5133.62.2022.EC z dnia 14 grudnia 2022 r.		
6	Olewin dz. nr ew. 666/1, 666/2, 666/5, 666/6, 666/7, ob. Olewin	Park dworski w zespole dworsko- parkowym	XIX/XX w.	WEZ, GEZ
7	Ruda dz. nr ew. 1146/1, 1146/6, 1146/9, 1152, 1155, 1156, 1157, 1160/1, 1160/2, 1161, 1162, 1163, 1177, 1178, 1185/2, ob. Ruda	Park dworski w zespole dworsko- parkowym	XIX w.	WEZ, GEZ
8	Ruda ul. Rudzka dz. nr ew. 695, ob. Ruda	Cmentarz parafialny w zespole cmentarza parafialnego	Połowa XIX w.	WEZ, GEZ
9	Ruda ul. św. Wojciecha dz. nr ew. 119, ob. Ruda	Cmentarz parafialny	2 połowa XIX w.	WEZ, GEZ
10	Starzenice dz. nr ew. 349, 350, 353/1, 353/2, 353/3, 353/4, 353/5, 353/6, 353/7, 353/8, 353/9, 353/10, 353/11, 353/12, 353/13, ob. Starzenice	Park dworski	Koniec XIX w.	WEZ, GEZ
UKŁADY PRZESTRZENNE				
1	Ruda	Historyczny układ przestrzenny	XII-XIII w.	WEZ, GEZ
KAPLICZKI PRZYDROŻNE				

1	Borowiec dz. nr ew. 181, ob. Borowiec	Kapliczka	Lata 40. XX w.	GEZ
2	Gaszyn ul. Opolska dz. nr ew. 582/2, ob. Gaszyn	Kapliczka	1945 r.	GEZ
3	Masłowice dz. nr ew. 818/2, ob. Masłowice	Kapliczka	Lata 40. XX w.	GEZ
4	Starzenice dz. nr ew. 249, ob. Starzenice	Kapliczka	I połowa XX w., przebudowa w 1945 r.	GEZ
5	Turów dz. nr ew. 499, ob. Turów	Kapliczka	1912 r.	GEZ

5.4.2. Zabytki archeologiczne

- W mieście zinwentaryzowano 25 stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji konserwatorskiej, ich szczegółowy wykaz umieszczono w poniższej tabeli.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE MIASTA						
Nr AZP	L.p.	Nr stanowiska w obrębie	Funkcja	Kultura	Chronologia	Zagrożenie / Nr rejestru
77-43	1	66##	fortyfikacje miejskie	-	XIV-XV w.	187/A (ul. Podwale) 404/A (ul. Palestrancka) 405/A (ul. Augustiańska) A/6 (zespół Bramy Kaliskiej)
	2	67##	relikt kolegiaty pw. św. Michała Archanioła i Nawiedzenia NMP	-	XIV w.	-
	3	68#	śląd osadnictwa	pucharów lejkowatych	neolit (znalezisko luźne)	-
	4	69#	cmentarzysko	nieokreślona	nieokreślona	-
	5	70	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	6	71	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	7	72	śląd osadnictwa	łużycka	EB	-
			punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
78-43	8	73	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	9	47##	fortyfikacje miejskie	-	XIV-XV w.	187/A (ul. Podwale) 404/A (ul. Palestrancka) 405/A (ul. Augustiańska) A/6 (zespół Bramy Kaliskiej)
	10	48#	śląd osadnictwa	nieokreślona	epoka kamienia (znalezisko luźne)	-
	11	49#	cmentarzysko	łużycka	nieokreślona	-
	12	50#	cmentarzysko	łużycka	nieokreślona	-
	13	51##	zamek	-	XIV-XVIII w.	-
		osada – miasto	-	średniowiecze od XIII w., okres nowożytny	-	

	14	52#	cmentarzysko	przeworska	późny okres lateński- okres wpływów rzym- skich	-
	15	53	osada	-	XIV-XV w.	-
	16	54	śląd osadnictwa	-	XII-XIII w.	-
			osada	-	XIV-XV w.	
	17	55	osada	-	XIV-XV w.	-
	18	56	osada	-	XIV-XV w.	-
	19	57	osada	-	XIV-XV w.	-
	20	58	osada	-	XIV-XV w.	-
			osada	-	XVI-XVIII w.	
	21	59	osada	-	XIV-XV w.	-
	22	60	osada	łużycka	okres halsztacki CD	-
	23	61	osada	-	XIV-XV w.	-
	24	62	śląd osadnictwa	pucharów lejkowatych	neolit	-
			osada	łużycka	III-V EB	
			osada	-	XIV-XV w.	
	25	63	osada	łużycka	III-V EB	-
			osada	-	X-XI w.	
			osada	-	XIV-XV w.	

stanowisko archiwalne o nieustalonej lokalizacji w terenie

stanowisko archiwalne o ustalonej lokalizacji w terenie

- W gminie zinwentaryzowano 174 stanowiska archeologiczne ujęte w ewidencji konserwatorskiej, ich szczegółowy wykaz umieszczono w poniższej tabeli.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE GMINY							
Nr AZP	L.p.	L.p. w obr.	Nr stan. w obr.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Zagrożenie / Nr rejestru
Bieniądzice							
77-43	1	1	42#	osada (?)	nieokreślona	pradzieje	-
	2	2	43	osada	przeworska	II-I w. p.n.e.	-
				punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	3	3	44	osada	łużycka	EB-okres halsztacki	budowa obwodnicy Wielunia
	4	4	45##	śląd osadnictwa	łużycka	EB-okres halsztacki	budowa obwodnicy Wielunia
	5	5	46	osada	łużycka	EB-okres halsztacki	budowa obwodnicy Wielunia
	6	6	47	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	budowa obwodnicy Wielunia
	7	7	48	osada	-	XIV-XV w.	budowa obwodnicy Wielunia
	8	8	49	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	9	9	50	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	10	10	51	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	11	11	52	osada	przeworska	okres przedrzymski	-
	12	12	53	osada	łużycka	EB-okres halsztacki	-
13	13	54	osada	łużycka	EB-okres halsztacki	-	
			osada	-	XI-XII w.	-	

				punkt osadniczy		XIV-XV w.	-
	14	14	55	osada	przeworska	okres przedrzymski	-
	15	15	56	osada	trzcieniecka	wczesna EB	-
	16	16	57	osada	trzcieniecka	wczesna EB	-
	17	17	58	śląd osadnictwa	nieokreślona	neolit	-
	18	18	59	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	19	19	60	osada	łużycka	EB-okres halsztacki	-
Borowiec							
76-44	20	1	43*	punkt osadniczy	-	XVII-XVIII w.	-
Dąbrowa							
77-43	21	1	74#	cmentarzysko	łużycka	EB-okres halsztacki	-
	22	2	75#	śląd osadniczy	-	młodsza epoka kamienia	-
				cmentarzysko	łużycka	IV okres epoki brązu	-
				cmentarzysko	łużycka	okres halsztacki D	-
				osada	łużycka	okres halsztacki D	-
				śląd osadniczy	-	nowożytność (XIX w.)	-
				śląd osadniczy	-	nowożytność (1939 r.)	-
	23	3	76#	osada	nieokreślona	okres wpływów rzymskich	-
	24	4	77	osada	nieokreślona	okres wpływów rzymskich	-
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-
	25	5	78	osada	pomorska	okres halsztacki	-
	26	6	79	osada	przeworska	okres przedrzymski	-
	27	7	80	osada	przeworska	okres przedrzymski	-
	28	8	81	osada	pomorska	okres halsztacki	-
	29	9	82	osada	łużycka	V EB-okres halsztacki	-
	30	10	83	osada	łużycka	V EB-okres halsztacki	-
	31	11	84	osada	łużycka	V EB-okres halsztacki	-
	32	12	85	śląd osadnictwa	amfor kulistych?	neolit?	-
				osada	trzcieniecka	wczesna EB	
				osada	łużycka	V EB-okres halsztacki	
33	13	86	osada	łużycka	V EB-okres halsztacki	-	
34	14	87	śląd osadnictwa	nieokreślona	neolit	-	
			osada	łużycka	epoka brązu-okres halsztacki	-	
35	15	88	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-	
Dąbrowa-Kazimierz							
77-42	36	3	5	śląd osadnictwa	nieokreślona	neolit/EB	-
				osada	łużycka	okres halsztacki D	
				śląd osadnictwa	-	XIII-XIV w.	
Gaszyn							
78-43	37	1	24	osada	łużycka	III-V EB	-
				śląd osadnictwa	-	XIV-XV w.	

	38	2	25	osada	łużycka	III-V okres epoki brązu	-
	39	3	26	osada	-	XIV-XV w.	-
	40	4	27	osada	-	XIV-XV w.	-
	41	5	28	osada	-	XIV-XV w.	-
	42	6	29	osada	-	XIV-XV w.	-
	43	7	30	osada	-	XIV-XV w.	-
Jodłowiec							
77-44	44	1	28	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	45	2	29	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	46	3	30	śląd osadnictwa	łużycka	nieokreślona	-
	47	4	31	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
				śląd osadnictwa	-	XVI-XVII w.	-
	48	5	32	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
				osada	-	XV-XVI w.	-
	49	6	49	śląd osadnictwa	nieokreślona	epoka kamienia	-
śląd osadnictwa				-	XVI-XVIII w.	-	
Kadłub							
79-43	50	1	28	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	51	2	29	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	52	3	30	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	53	4	31	punkt osadniczy	pomorska	okres halszacki - okres lateński	-
				osada	-	XI-1. poł. XIII w.	-
	54	5	32	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	55	6	33	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-
Kurów-Grodzisko							
77-42	56	1	1	grodzisko	łużycka	V EB	doraźne żwirownie 130/A
				osada	-	IX-XII w.	
Kurów							
77-42	57	2	2	cmentarzysko	pomorska	okres halszacki D	-
				punkt osadniczy	-	późne średniowiecze	-
				punkt osadniczy	-	nowożytność	-
	58	3	4	punkt osadniczy	łużycka	okres halszacki C	-
				śląd osadnictwa	-	XVII w.	-
	59	4	6	osada	łużycka	okres halszacki D	-
				śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	-
	60	5	7	śląd osadnictwa	łużycka	okres halszacki C	-
				śląd osadnictwa	-	nowożytność	-
	61	6	9	punkt osadniczy	-	XVII-XVIII w.	-
	62	7	10	punkt osadniczy	łużycka	okres halszacki D/okres lateński A	-
				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-
				punkt osadniczy	-	XVI-XVIII w.	-
	63	8	11	punkt osadniczy	łużycka	okres halszacki	-
				śląd osadnictwa	-	XIV-XV w.	-
				śląd osadnictwa	-	nowożytność	-
64	9	12	śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-	

				śląd osadnictwa	-	nowożytność	-	
65	10	13		śląd osadnictwa	łużycka	IV/V EB	-	
				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-	
				śląd osadnictwa	-	XVI-XVII w.	-	
				śląd osadnictwa	-	XVI-XVII w.	-	
66	11	14		osada	łużycka	okres halsztacki D	-	
				punkt osadniczy	-	XVI-XVII w.	-	
67	12	15		osada	łużycka	okres halsztacki	-	
				punkt osadniczy	-	XVII-XVIII w.	-	
68	13	16		punkt osadniczy	-	późne średniowiecze	-	
				punkt osadniczy	-	XVI-XVIII w.	-	
69	14	17		punkt osadniczy	łużycka	okres halsztacki D/okres lateński A	-	
				punkt osadniczy	-	XIII-XIV w.	-	
				śląd osadnictwa	-	nowożytność	-	
Kurów-Grodzisko								
77-42	70	15	36	śląd osadnictwa	nieokreślona	schyłkowy paletolit	-	
Kurów								
77-42	71	16	37	śląd osadnictwa	nieokreślona	schyłkowy paletolit	-	
	72	17	38#	śląd osadnictwa	ceramiki sznurowej	neolit/EB (znalezisko luźne)	-	
	73	18	39#	śląd osadnictwa	ceramiki sznurowej	neolit (znalezisko luźne)	-	
	74	19	40#	śląd osadnictwa	ceramiki sznurowej	neolit (znalezisko luźne)	-	
	75	20	41#	śląd osadnictwa	nieokreślona	neolit/EB? (znalezisko luźne)	-	
Kurów-Grodzisko								
77-42	76	21	42#	śląd osadnictwa	nieokreślona	neolit (znalezisko luźne)	-	
Kurów								
78-42	77	22	29#	cmentarzysko	łużycka	EB	-	
	78	23	30		osada	pomorska	okres halsztacki CD	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	79	24	31		osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C1	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	80	25	32		osada	łużycka	okres halsztacki D	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
					osada	-	XVI-XVIII w.	-
	81	25	33		śląd osadnictwa	?	epoka kamienia	-
					osada	łużycka	III-V okr. ep. brązu	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	82	26	34		śląd osadnictwa	łużycka	III-V okr. ep. brązu	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	83	27	35		osada	łużycka	III-V okr. ep. brązu	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	84	28	36		osada	łużycka	III-V okr. ep. brązu	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
85	29	37		osada	łużycka	III-V okr. ep. brązu	-	
				osada	-	XIV-XV w.	-	
Małyszyn								
77-44	86	1	8#	śląd osadnictwa	amfor kulistych lub pucharów	neolit (znalezisko luźne)	-	

					lejkowatych		
	87	2	20	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	88	3	21	śląd osadnictwa	łużycka	III EB	-
				osada	-	późne średniowiecze	-
	89	4	22	osada	przeworska	późny okres lateński- okres wpływów rzymskich	-
Malyszynek							
77-44	90	1	18	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
				osada	-	późne średniowiecze	-
				śląd osadnictwa	-	nowożytność	-
	91	2	19	punkt osadniczy	-	wczesne średniowiecze	-
				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-
Masłowice							
77-44	92	1	1#	śląd osadnictwa	?	neolit (znalezisko luźne)	-
	93	2	2#	cmentarzysko	łużycka?	?	-
	94	2	3	cmentarzysko	łużycka	EB-okres halsztacki	zabudowa
	95	3	4	cmentarzysko	-	XI-XII w.	137/A
	96	4	5	dwór na kopcu	-	późne średniowiecze	136/A
Masłowice-Ludwina							
77-44	97	5	6	osada	łużycka	EB	rowy melioracyjne 135/A
Masłowice							
77-44	98	6	7#	śląd osadnictwa	nieokreślona	neolit (znalezisko luźne)	-
Masłowice-Karbanów							
77-44	99	7	15	punkt osadniczy	łużycka	nieokreślona	-
Masłowice							
77-44	100	8	16	osada	-	późne średniowiecze	-
	101	9	17	osada	przeworska	okres lateński	-
				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-
Masłowice-Ludwina							
77-44	102	10	50	śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-
Masłowice-Karbanów							
77-44	103	11	51	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
Nowy Świat							
78-43	104	1	7#	śląd osadnictwa	nieokreślona	epoka kamienia (znalezisko luźne)	-
	105	2	8	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-
Olewin							
77-44	106	1	14	osada	przeworska	późny okres wpływów rzymskich-wczesne średniowiecze (IV-V-pocz. XIII w.)	-
78-44	107	2	20	śląd osadnictwa	-	XVI-XVII w.	-
77-44	108	3	23	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	109	4	24	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	110	5	25	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-

				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	
Piaski							
78-42	111	1	18#	obozowisko	nieokreślona	epoka kamienia	-
	112	2	19#	śląd osadnictwa	nieokreślona	pradzieje	-
	113	3	20	śląd osadnictwa	pucharów lejkowatych	neolit	-
				osada	łużycka	EB-haszat C	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
Ruda							
78-44	114	1	1#	skarb	-	XI w. (srebrne monety i ozdoby)	-
Ruda-Janinów							
78-44	115	2	18/	osada	-	XVI-XVII w.	-
Ruda							
78-44	116	3	19/	osada	-	XVI-XVIII w.	-
	117	4	21/	osada	-	XIII w.	-
				osada	-	XVI w.	-
	118	5	30/	osada	-	XIV w.	-
				osada	-	XVI-XVII w.	-
	119	6	31/	osada	-	XV w.	-
				osada	-	XVI-XIX w.	-
78-43	120	7	1#	śląd osadnictwa	-	średniowiecze (znalezisko luźne)	-
	121	8	2	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
	122	9	3	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	łużycka	III-V EB	-
	123	10	4	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
	124	11	5	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
	125	12	6	osada	-	XIV-XV w.	-
osada				-	XVI-XVIII w.	-	
Rychłowice							
78-43	126	1	19#	cmentarzysko?	łużycka?	EB-okres halsztacki	-
	127	2	20	osada	łużycka	III-V EB	-
	128	3	21	osada	łużycka	III-V EB	-
	129	4	22	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	XVI-XVIII w.	-
	130	5	23	śląd osadnictwa	nieokreślona	pradzieje	-
				osada	-	XII-XIII w.	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
Sieniec							
77-44	131	1	12##	osada	łużycka	okres halsztacki	-
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
				osada	-	wczesne średniowiecze	-
				osada	-	późne średniowiecze, nowożytność	-
	132	2	13##	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
				osada	-	wczesne średniowiecze	-

				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze, nowożytność	-	
133	3	33		śląd osadnictwa	nieokreślona	epoka kamienia	-	
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-	
				śląd osadnictwa	-	nowożytność	-	
134	4	34		punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich	-	
				osada	-	wczesne średniowiecze	-	
				osada	-	późne średniowiecze, nowożytność	-	
135	5	35		śląd osadnictwa	pomorska	okres lateński	-	
				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-	
				śląd osadnictwa	-	XVI-XVII w.	-	
136	6	36		śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-	
				osada	-	XV-XVII w.	-	
137	7	37		śląd osadnictwa	nieokreślona	paleolit schyłkowy	-	
				osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-	
138	8	38		osada	-	wczesne średniowiecze	-	
				osada	-	średniowiecze	-	
139	9	47		osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-	
				osada	-	średniowiecze	-	
140	10	48		śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-	
Srebrnica								
78-42	141	1	21	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-	
	142	2	22	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-	
	143	3	23		osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-
					osada	-	X-XI w.	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	144	4	24	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-	
	145	5	25		osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	146	6	26		osada	łużycka	III-V EB	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
	147	7	27		osada	łużycka	III-V EB	-
					osada	-	XIV-XV w.	-
148	8	28		osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-	
				osada	-	XIV-XV w.	-	
Starzenice								
77-44	149	1	11##	cmentarzysko	łużycka	EB	161/A	
	150	2	39		osada	łużycka	nieokreślona	głęboka orka
					osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
					osada	-	późne średniowiecze	-
	151	3	40		punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich	głęboka orka
				osada	-	XIV-XV w.	-	

	152	4	41##	osada	-	późne średniowiecze	-
	153	5	42##	śląd osadnictwa	łużycka	EB	-
				śląd osadnictwa	-	późne średniowiecze	-
	154	6	43##	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	155	7	44##	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
	156	8	45	śląd osadnictwa	-	XIV-XV w.	-
	157	9	46	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich	-
Turów							
	158	1	38##	cmentarzysko	łużycka	okres halszacki CD	170/A
	159	2	39	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	XVI-XVIII w.	-
	160	3	40	osada	łużycka	III-V EB	-
78-42	161	4	41	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	X-XI w.	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
	162	5	42	obozowisko	nieokreślona	epoka kamienia	-
				osada	łużycka	okres halszacki CD	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
163	6	43	osada	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-	
			osada	-	X-XI w.	-	
78-43	164	7	43	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich C1-C2	-
	165	8	44	osada	-	XIV-XV w.	-
	166	9	45	śląd osadnictwa	-	XII-XIII w.	-
				osada	-	XIV-XV w.	-
	167	10	46	osada	łużycka	III-V EB	-
				osada	-	X-XI w.	-
osada				-	XIV-XV w.	-	
Urbanice							
77-44	168	1	9#	cmentarzysko	-	wczesne średniowiecze	-
77-43			61#	znalezisko luźne	nieokreślona	nieokreślona	-
77-44	169	2	10#	skarb	-	nieokreślona	-
77-43			62#				-
77-43	170	3	63	osada	-	XIV-XV w.	-
	171	4	64	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
	172	5	65	punkt osadniczy	-	XIV-XV w.	-
Widoradz (d. Ruda 7)							
stanowisko położone jest w obecnych gr. adm. Sołectwa Ruda							
77-44	173	1	-	grodzisko	-	wczesne średniowiecze-średniowiecze	155/A
Wierzchlas							
78-44	174	11	22**/	osada	-	XVI w.	-

* w teczce AZP brak tego stanowiska

** stanowisko położone w obrębie Ruda w gminie Wieluń, w AZP ujęte jako stanowisko w gminie Wierzchlas

stanowisko archiwalne

stanowisko archiwalne rozpoznane w terenie

5.5. Inne obiekty o walorach kulturowych

- W mieście, niezależnie od obiektów wymienionych w pkt. 5.3.1, 5.4.1 występują inne obiekty o walorach kulturowych, tj. pomniki i miejsca pamięci:
  - pomnik dla uczczenia 65-tej rocznicy wybuchu II wojny światowej 1 września 1939 r.,
  - pomnik Wojciecha Siudmaka „Wieczna miłość”,
  - głaz – pomnik „Pamięci harcerzy”,
  - pomnik „Pamięci nauczycieli Ziemi Wieluńskiej, poległych w obronie ojczyzny i pomordowanych przez hitlerowskiego okupanta w latach 1939-1945”,
  - Izba Pamięci Września 1939 r. i lat późniejszych im. Andrzeja Przewoźnika.

Oprócz zabytkowych układów przestrzennych Starego Miasta wraz z otoczeniem oraz miejscowości Ruda na uwagę zasługują również układy przestrzenne miejscowości Dąbrowa (z charakterystycznym wrzecionem, w centrum którego znajduje się staw oraz kościół), Kurów (wielodrożnica z gęstą zabudową), Turów i Kadłub (ulicówki/widlice).

5.6. Działania podejmowane w zakresie ochrony zabytków

5.6.1. Znak Dziedzictwa Narodowego

Pod koniec roku 2020 Muzeum Ziemi Wieluńskiej w odpowiedzi na inicjatywę Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego przesłało fiskę dotyczącą wspólnej kandydatury Wielunia i Westerplatte – miejsc symboli pamięci o wybuchu II wojny światowej, do ubiegania się o przyznanie Znak Dziedzictwa Europejskiego w edycji 2021. Dokument przesłany został do Wydziału ds. europejskich i projektów międzynarodowych Departament Funduszy i Spraw Europejskich w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które koordynowało sprawę na szczeblu krajowym.

W edycji 2021 nie wpisano żadnego obiektu z Polski na listę Znak Dziedzictwa Europejskiego.

5.6.2. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych

Zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 840) opiekę nad zabytkiem sprawują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, prowadzenia naukowych badań i dokumentowanie zabytku, a także popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku i jego znaczeniu dla historii i kultury.

- W mieście obiekty wpisane do rejestru zabytków będące własnością gminy w całości lub części wymieniono poniżej. Numeracja obiektów w poniższej tabeli według aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków i informacji zawartych w pkt. 5.3.1.

OBIEKTY REJESTROWE					
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru i data wpisu	Własność
9	ul. Królewska 1 dz. nr ew. 57, ob. 8	Klasztor popijarski, obecnie budynek usługowy w zespole popijarskim	1740 r.	967/181/A z 30.12.1967 r.	Własność gminy w udziale 87/100

11	ul. Ewangelicka 6 dz. nr ew. 412, ob. 7	Kościół SS. Bernardynek w zespole pobernardyńskim	1612-1615 r.	969/182/A z 30.12.1967 r.	własność gminy
12	ul. Narutowicza 13 dz. nr ew. 408, ob. 7	Klasztor pobernardyński, obecnie Muzeum Ziemi Wieluńskiej w zespole pobernardyńskim	1612 - około 1616 r.	970/183/A z 30.12.1967 r.	własność gminy
14	pl. Kazimierza Wielkiego 2 dz. nr ew. 94, ob. 8	Piwnice zamku w budynku Starostwa Powiatowego	Piwnice z około 1350 r., nadbu- dowa około 1840 r.	971/185/A z 30.12.1967 r.	własność gminy w udziale 300/1000
15	pl. Kazimierza Wielkiego 1 dz. nr ew. 69/3, ob. 8	Brama Krakowska z ratuszem	Brama około 1350 r., ratusz w 1842 r.	318/186/A z 30.12.1967 r.	własność gminy
16	ul. Podwale dz. nr ew. 33, ob. 8	Mury miejskie z zespołem „Prochowni” i basztą „Mę- czarnia”	Okolo 1350 r.	972/187/A z 30.12.1967 r.	własność gminy
17	ul. Palestrancka dz. nr ew. 263, ob. 7	Mury miejskie z basztą „Swawola”	Okolo 1350 r.	973/404/A z 30.12.1967 r.	własność gminy
18	dz. nr ew. 264, ob. 7	Mury obronne tzw. „Kazimierzowskie”	Okolo 1350 r.	342-XIV- 56/405/A z 1948 r.	własność gminy
19	ul. Nowy Rynek dz. nr ew. 279, ob. 7	Zespół Bramy Kaliskiej	Okolo 1350 r., przebudowa na przełomie XV i XVI w. i na przełomie XVI i XVII w.	A/6 z 30.12.2002 r.	własność gminy

- W mieście obiekty wpisane do ewidencji zabytków będące własnością gminy w całości lub części wymieniono poniżej. Numeracja obiektów w poniższej tabeli według aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków i informacji zawartych w pkt. 5.4.1.

OBIEKTY EWIDENCYJNE					
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Wpis do ewidencji	Własność
OBIEKTY BUDOWLANE					
ul. św. Barbary					
24	ul. św. Barbary 51 dz. nr ew. 516, ob. 7	Dom	1934 r.	GEZ	własność gminy
ul. Narutowicza					
28	ul. Narutowicza 9 dz. nr ew. 554/2, ob. 7	Dom	1925 r.	GEZ	własność gminy
ul. Ewangelicka					
29	ul. Ewangelicka 6 dz. nr ew. 412, ob. 7	Dwór Biskupi w zespole pobernardyńskim	Okolo 1615 r., przebudowa po 1850 r.	WEZ, GEZ	własność gminy
ul. Reformacka					
32	ul. Reformacka 3 dz. nr ew. 4/2, ob. 8	Ochronka dla dzieci, obec- nie Klub Nauczyciela	1834 r.	GEZ	własność gminy
ul. Palestrancka					
35	ul. Palestrancka 5 dz. nr ew. 271, ob. 7	Dom	1858 r., odbudo- wa w 1945 r.	GEZ	własność gminy
ul. Śląska					
42	ul. Śląska 12 dz. nr ew. 423, ob. 7	Dom	Okolo 1850 r., odbudowa w 1946 r.	GEZ	własność gminy w udziale 34185/37550
ul. Pilsudskiego					

50	ul. Piłsudskiego 14 dz. nr ew. 295, ob. 8	Ochronka dla dzieci, obecnie Urząd Stanu Cywilnego	Około 1935 r.	GEZ	własność gminy
pl. Kazimierza Wielkiego					
52	pl. Kazimierza Wielkiego 2 dz. nr ew. 94, ob. 8	Urząd Powiatowy i Sąd Pokoju, obecnie Starostwo Powiatowe	Około 1840 r., przebudowa i rozbudowa w 1966-1968 r.	GEZ	własność gminy w udziale 300/1000
ul. Krakowskie Przedmieście					
55	ul. Krakowskie Przedmieście 2 dz. nr ew. 495, ob. 8	Dom	1912-1918 r., dach spalony w 1992 r. i odbudowany	GEZ	własność gminy
56	ul. Krakowskie Przedmieście 5 dz. nr ew. 95/9, ob. 8	Cerkiew, obecnie Dom Kultury	1900-1902 r.	WEZ, GEZ	własność gminy
58	ul. Krakowskie Przedmieście 18 dz. nr ew. 213, ob. 8	Dom	1877 r.	GEZ	własność gminy
ul. 18 Stycznia					
75	ul. 18 Stycznia 31 dz. nr ew. 281, ob. 8	Dom	1929 r.	GEZ	własność gminy w udziale 1/2
ul. Częstochowska					
85	ul. Częstochowska 19 dz. nr ew. 5/2, ob. 15	Dom	Początek XX w.	GEZ	własność gminy
87	ul. Częstochowska 23 dz. nr ew. 14/2, ob. 15	Dom	Początek XX w.	GEZ	własność gminy
89	ul. Częstochowska 34 dz. nr ew. 86, ob. 14	Dom	1926 r.	GEZ	własność gminy
ul. Długosza					
100	ul. Długosza 14, 14a, 16, 16a, 18, 18a, 20, 20a, 22, 22a, 24, 24a, 26, 26a, 28, 28a dz. nr ew. 50, 51, 52, 53, ob. 2	Osiedle domów robotniczych przy zespole dawnej cukrowni	Początek XX w.	GEZ	dz. 52 ob. 2 – własność gminy własność gminy w udziale: – dz. 50 ob. 2 – 7737/31215 – dz. 51 ob. 2 – 644/1000 – dz. 53 ob. 2 – 2486/33125
pl. Legionów					
101	pl. Legionów 1 dz. nr ew. 57, ob. 8	Urząd Powiatowy, obecnie budynek usługowy	XIX w.	GEZ	własność gminy w udziale 87/100
OBIEKTY TECHNIKI					
6	ul. Długosza dz. nr ew. 29/1, 31/2, ob. 2	Zespół dawnej cukrowni – dom dyrektora, domy pracownicze i pozostałe elementy	1911-1914 r.	WEZ, GEZ	dz. 29/1 ob. 2 własność gminy w udziale 881/1000
7	ul. Kolejowa 8 dz. nr ew. 222/15, ob. 4	Budynek dworca PKP, obecnie Dom Kultury	1926 r.	WEZ, GEZ	użytkowanie wieczyste własność Skarbu Państwa
CMENTARZE					
3	ul. Kijak dz. nr ew. 156, ob. 12	Cmentarz żydowski	1 połowa XIX w.	WEZ, GEZ	własność gminy

- W gminie obiekty wpisane do ewidencji zabytków będące własnością gminy w całości lub części wymieniono poniżej. Numeracja obiektów w poniższej tabeli według aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków i informacji zawartych w pkt. 5.4.1.

OBIEKTY EWIDENCYJNE					
Nr karty	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Wpis do ewidencji	Własność
OBIEKTY BUDOWLANE					
Olewin					
14	Olewin 92b dz. nr ew. 666/7, ob. Olewin	Dworek, obecnie Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w zespole dworsko-parkowym	Około połowy XIX w.	GEZ	własność gminy
CMENTARZE I PARKI					
6	Olewin dz. nr ew. 666/1, 666/2, 666/5, 666/6, 666/7, ob. Olewin	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	XIX/XX w.	WEZ, GEZ	własność gminy
7	Ruda dz. nr ew. 1146/1, 1146/6, 1146/9, 1152, 1155, 1156, 1157, 1160/1, 1160/2, 1161, 1162, 1163, 1177, 1178, 1185/2, ob. Ruda	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	XIX w.	WEZ, GEZ	własność gminy- dz. nr ew. 1146/1, 1152, 1160/1
10	Starzenice dz. nr ew. 349, 350, 353/1, 353/2, 353/3, 353/4, 353/5, 353/6, 353/7, 353/8, 353/9, 353/10, 353/11, 353/12, 353/13, ob. Starzenice	Park dworski	Koniec XIX w.	WEZ, GEZ	własność gminy - dz. nr ew. 349, 350
KAPLICZKI PRZYDROŻNE					
2	Gaszyn ul. Opolska dz. nr ew. 582/2, ob. Gaszyn	Kapliczka	1945 r.	GEZ	własność gminy

Gmina nie zabezpiecza aktualnie żadnych obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków.

5.6.3. Znakowanie zabytków

Na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 poz. 840) starosta może w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie – znak błękitnej tarczy „Zabytek chroniony prawem”. Gmina prowadzi stałą współpracę ze Starostą powiatu wieluńskiego w tym zakresie.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Wieluń – analiza szans i zagrożeń

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego gminy Wieluń wskazuje się następujące elementy bilansu – analizy SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego:

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– blisko 800-letnia historia Wielunia – miasta Kazimierzow-	– niewystarczający stan zabezpieczenia niektórych obiektów

<ul style="list-style-type: none"> skiego oraz pierwszego miasta zbombardowanego w czasie II wojny światowej; – wieloletnia tradycja Wielunia, jako miasta propagującego ideę pokoju i pojednania – miasto Wieluń, jako członek Światowego Stowarzyszenia Miast Orędowników Pokoju; – różnorodność kulturowa wynikająca z historii – Wielunia – miasta czterech religii: katolickiej, judaistycznej, protestanckiej i prawosławnej; – zabytki wysokiej rangi m.in. zachowane pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich, wysokiej wartości obiekty sakralne, w tym drewnianej architektury sakralnej (grupa XVI-wiecznych kościołów typu wieluńskiego – uznane za perły niżowej architektury ludowej); – dobrze zachowany historyczny układ urbanistyczny miasta; – 6 zabytków reprezentatywnych zlokalizowanych na terenie gminy Wieluń, wskazanych w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami; – odrębna tożsamość kulturowa m.in. drewniane kościoły z XVI w., budynki mieszkalne o bogato zdobionych wnętrzach (m.in. pająki, bukity na „koliku”, „odcydzoki”), specyficzny strój ludowy („burok”), zespoły folklorystyczne, krajobraz rolniczy; – występowanie szlaków kulturowych – pieszy (Jury Wieluńskiej), rowerowe (EWI-1, EWI-2, EWI-12), konny (Łódzki Szlak Konny), samochodowy (Szlak Zamków); – aktualne Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2022 r.; – obowiązujący miejscowy plan obejmujący prawie całe miasto, w tym Stare Miasto, – podejmowane działania planistyczne – sukcesywnie uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego lub ich zmiany uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego oraz wyznaczone strefy konserwatorskie; – podjęta w 2022 r. aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków zaopiniowana pozytywnie przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; – zaangażowanie Urzędu Gminy w procesy rewitalizacyjne; – unikatowe walory geologiczne Jury Krakowsko-Wieluńskiej; – walory przyrodniczo-kulturowe związane z doliną rzeki Warty; – dogodne położenie – Wieluń pełni funkcję centrum turystycznego dla ziemi wieluńskiej i przyległych obszarów; – funkcjonowanie instytucji kultury (m.in. Wieluński Dom	<ul style="list-style-type: none"> zabytkowych; – niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; – zdiagnozowane w Programie Rewitalizacji Gminy Wielunia 3 obszary zdegradowane: rejon: Stacji Dąbrowa (poza dawną stacją kolejową i jej bezpośrednim otoczeniem), Cukrowni oraz centrum miasta; – znaczna powierzchnia ww. obszaru centrum wymagającego rewitalizacji; – obniżona estetyka budynków w poszczególnych kwartałach miasta; – wprowadzenie obcych form architektonicznych i materiałów wykończeniowych; – brak promocji tradycyjnych wzorców architektonicznych; – degradacja struktur ruralistycznych, rozpraszenie zabudowy; – konflikty krajobrazowe spowodowane m.in. lokalizacją masztów telefonii komórkowej, wielkopowierzchniowych reklam; – brak wyrazistego wizerunku i marki regionu, niewystarczająca promocja miasta; – niedobór i niski standard infrastruktury turystycznej, obiektów hotelarskich i gastronomicznych, w tym bazy noclegowej dla osób mniej zamożnych; – brak ścieżek edukacyjnych w miejscach atrakcyjnych, brak tablic informacyjnych o wydarzeniach z osobami wpisującymi się w historię Wielunia; – niewystarczające przystosowanie instytucji kultury dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami; – mało informacji o wydarzeniach kulturalnych; – brak oferty edukacji regionalnej;
---	--

<p>Kultury, Muzeum Ziemi Wieluńskiej wraz z dworem i parkiem w Ożarowie, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Wieluniu) oraz organizacji pozarządowych (Towarzystwo Przyjaciół Wielunia, Wieluńskie Towarzystwo Naukowe);</p> <ul style="list-style-type: none"> – współpraca instytucji kultury, w tym z podmiotami zewnętrznymi – wspólne wykorzystanie posiadanych zasobów, koordynacja oferty; – tradycje miasta w organizowaniu imprez kulturalno-rozrywkowych; – doświadczenie w pozyskiwaniu środków na realizacji projektów kulturalnych; – docenienie roli kultury przez media lokalne, przykładanie wagi do informowania o wydarzeniach kulturalnych; – udział przedsiębiorców w mecenacie kultury; – wspieranie twórców przez samorząd – promocja twórczości; – bogaty rynek wydawniczy dotyczący Wielunia i okolic; 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – położenie miasta i gminy w sąsiedztwie atrakcyjnych turystycznie obszarów, położenie w dorzeczu rzeki Warty i rzeki Pyszej; – nowy okres budżetowania w ramach UE, wsparcie finansowe na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego gminy, w szczególności poprzez realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach, rozwój szlaków kulturowych, realizację projektów kulturalnych; – wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł – z budżetu państwa, samorządu województwa, Unii Europejskiej; – krajowe mechanizmy prawne w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu; – współpraca interesariuszy w ramach przewidywanych działań rewitalizacyjnych; – rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym; – rosnący popyt na produkty turystyczne i regionalne; – rosnące zapotrzebowanie na rozwój turystyki, wzrost zainteresowania różnymi formami turystyki m.in. konferencyjno-biznesową, kulturalną (wydarzenie, festiwale), kulturową, pielgrzymkową (w oparciu o cenne obiekty sakralne np. kościoły typu wieluńskiego), aktywnymi formami turystyki (turystyka weekendowa), geoturystyką (ujęta w strategii 	<ul style="list-style-type: none"> – brak współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego; – duża konkurencja pomiędzy gminami i miastami w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych; – niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych; – rosnące koszty remontów obiektów zabytkowych i działań rewitalizacyjnych; – brak zainteresowania prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych do podejmowania działań naprawczych; – presja urbanistyczna na tereny cenne krajobrazowo; – zanik cech regionalnych w budownictwie; – dezorganizacja więzi lokalnych – nieutożsamianie się części mieszkańców z obszarem; – postrzeganie województwa jako regionu nieatrakcyjnego turystycznie w skali kraju; – Zmiana modelu korzystania z kultury ze „społecznego” na „domowy” – ułatwiony dostęp za pośrednictwem Internetu i telewizji; – panorama miasta Wielunia została wskazana w Programie jako jedna z najbardziej zagrożonych zaburzeniami odbioru spowodowanymi chaosem przestrzennym, stylistycznym, wizualnym;

Województwa Łódzkiego); – rozwój agroturystyki na bazie atrakcji przyrodniczo-kulturowych; – moda na folklor.	
---	--

7. Założenia programowe

Nadrzędnym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wieluń jest wskazanie działań rewitalizacyjnych, rewaloryzacyjnych, renowacyjnych i remontowych zabytkowych obszarów i obiektów na terenie gminy, stanowiących podstawę zrównoważonego rozwoju obszaru opartego o walory krajobrazu przyrodniczo-kulturowego. W tym celu wyznacza się następujące priorytety:

- Priorytet 1

Konsekwentne i planowe realizowanie zadań będących w kompetencji samorządu gminnego dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania dla znaczenia dziedzictwa kulturowego gminy.

- Priorytet 2

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

- Priorytet 3

Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego.

- Priorytet 4

Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy i jego promocja służące budowaniu tożsamości.

- Priorytet 5

Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru.

- Priorytet 6

Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Realizacji ww. priorytetów służyć będą określone kierunki działań oraz zadania, z których Burmistrz będzie przedstawiał sprawozdanie w Radzie Miejskiej.

Priorytet 1	
Konsekwentne i planowe realizowanie zadań będących w kompetencji samorządu gminnego dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania dla znaczenia dziedzictwa kulturowego gminy.	
Kierunki działań	Zadania
Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie	<ul style="list-style-type: none"> – Przyjęcie przez Radę Miejską w Wieluniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. – Prowadzenie i regularne aktualizowanie Gminnej Ewidencji Zabytków, poprzez okresowe przeglądy obiektów wpisanych do ewidencji. – Uzupełnianie Gminnej Ewidencji Zabytków w przypadku wyłonienia nowych obiektów. – Przyjęcie przez Radę Miejską w Wieluniu Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. – Opracowanie projektu uchwały krajobrazowej zawierającej ustalenia w zakresie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń re-

	<p>klamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Podjęcie działań na rzecz ochrony obszarowej układu urbanistycznego Starego Miasta w Wieluniu (w granicach murów obronnych), np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych. – Podjęcie działań na rzecz ustanowienia pomnika historii obejmującego grupę XVI-wiecznych drewnianych kościołów typu wieluńskiego. – Kontynuacja podjętych działań w celu uzyskania Znak Dziedzictwa Europejskiego (ZDE).
<p>Poprawa stanu zachowania zabytków, w tym: Udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Podejmowanie interwencji wobec niszczonych i degradowanych niewłaściwym użytkowaniem obiektów zabytkowych. – Prowadzenie prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i GEZ, będących własnością gminy z uwzględnieniem poprawy dostępności obiektów kultury poprzez łączenie indywidualnych rozwiązań architektonicznych (w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków) z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w tym m.in.: <ul style="list-style-type: none"> – dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami dawnego klasztoru OO. Pi-jarów, obecnie budynku usługowego w Wieluniu, – przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych w obiektach Muzeum Ziemi Wieluńskiej, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami, – podjęcie działań w celu przejęcia przez Gminę nieużytkowanego kościoła SS. Bernardynek w Wieluniu stanowiącego własność Parafii Ewangelicko-Augsburskiej i przeznaczenia go na powiększenie Muzeum Ziemi Wieluńskiej, które mieści się w przylegającym klasztorze zespołu pobernardyńskiego, – podjęcie działań zmierzających do umożliwienia wykorzystania reliktu kolegiaty pw. Św. Michała Archaniola i Nawiedzenia NMP dla potrzeb – miejsca Pamięci Ofiar II Wojny światowej. – Współfinansowanie prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomości, wpisanych do rejestru zabytków, GEZ niebędących własnością gminy. – Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków – zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych w muzeach i obiektach sakralnych itp.). – Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. – Wspieranie lub prowadzenie bieżących prac porządkowych w zabytkowych parkach i na cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. – Prowadzenie nadzoru konserwatorskiego nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez gminę, a stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.
<p>Kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Cykliczna kontrola stanu technicznego zabytków, których właścicielem jest gmina.
<p>Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ujęcie w opracowywanych planach zagospodarowania przestrzennego zapisów o ochronie zabytków i obszarów kulturowych. – Przeciwdziałanie rozwojowi chaotycznej urbanizacji i ruralizacji poprzez ograniczanie procesów suburbanizacji, zwłaszcza na obszarach cennych kulturowo. – Dążenie do realizacji zagospodarowania umożliwiającego wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza historyczne układy miasta i wsi. – Kreowanie nowej zabudowy w dostosowaniu do wartości zabytkowych gminy, zwłaszcza w historycznym centrum miasta i jego otoczeniu oraz na terenach wiejskich, w tym m.in. promocja wykorzystania lokalnych materiałów budowlanych – kamienia wapiennego. – Ochrona przestrzeni o znacznej ekspozycji widokowej poprzez m.in. zachowanie i właściwe kształtowanie przedpoli ekspozycji panoram, punktów i otwarcie widokowych oraz osi widokowych i kompozycyjnych, – wskazuje się obszar przy drodze krajowej nr 45 w Kadłubie, Gaszynie i Wieluniu oraz obszar przy drodze wojewódzkiej nr 486 w Rudzie. – Ochrona otwartego krajobrazu wiejskiego z utrwaleniem pozostałości historycznych układów pól i łąk oraz zagród oraz zachowanie i odtworzenie historycznych kompozy-

	cji zieleni, w tym m.in. założeń dworsko-parkowych (w gminie znajdują się 2 zespoły dworskie i 4 parki dworskie).
Priorytet 2 Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów zdegradowanych.	<ul style="list-style-type: none"> – Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: <ul style="list-style-type: none"> – kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego miasta, (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu klasztoru popijarskiego), – kontynuacja rewaloryzacji zespołu obwarowań miejskich, – kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztorowego poreformackiego. – Wspieranie i prowadzenie działań rewitalizacyjnych innych obszarów wskazanych jako zdegradowane: rejon Cukrowni, w tym robotnicze osiedle, rejon dawnego dworca kolejowego (otoczenie wieży ciśnień, robotnicze osiedle). – Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich, w tym: <ul style="list-style-type: none"> – uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych, – poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym, szczególnie w otoczeniu obiektów zabytkowych, zwłaszcza w mieście Wieluń, nadanie jej nowej jakości umożliwiającej nawiązywanie kontaktów i budowanie więzi pomiędzy mieszkańcami, – zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym.
Priorytet 3 Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego i tożsamości wielokulturowej regionu	
Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym.	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych. – Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych – Szlaku Zamków, – Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji: <ul style="list-style-type: none"> – zachowanie i promocja relikwów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości), – włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji, – włączenie się w ideę tworzenia Regionalnej Listy Niematerialnego Dziedzictwa, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu (np. rzeźba).
Priorytet 4 Poprawa dostępności zasobów kultury	
Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	<ul style="list-style-type: none"> – Weryfikacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków. – Bieżąca aktualizacja Systemu Informacji Przestrzennej w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego. – Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych, w tym: <ul style="list-style-type: none"> – kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie), – wprowadzenie w Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie) multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami, – wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie i wiatrakiem w Kocilewie), z uwzględnieniem potrzeb m.in.

	osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami.
Udostępnianie informacji innymi sposobami o zasobach kultury	<ul style="list-style-type: none"> – Wypracowanie standardów informacyjnych (o dostępności budynku, usługi, wydarzenia), które powinny być stosowane na stronach informacyjnych i ulotkach instytucji zajmujących się udostępnianiem dóbr kultury. – Wsparcie udziału osób starszych i osób z niepełnosprawnościami w wydarzeniach kulturalnych.
Priorytet 5	
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz promocja gminy służące budowaniu tożsamości	
Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego	<ul style="list-style-type: none"> – Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i historii gminy Wieluń.	<ul style="list-style-type: none"> – Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo. – Propagowanie wiedzy o zabytkach i zasadach ochrony – edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, w szczególności wśród dzieci i młodzieży oraz właścicieli i użytkowników zabytków. – Propagowanie dziedzictwa kulturowego w ramach działań oraz imprez kulturowych realizowanych m.in. przez Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu, Miejską i Gminną Bibliotekę Publiczną w Wieluniu, Wieluński Dom Kultury tj. np. Święto Flagi, obchody rocznicy wybuchu II wojny światowej, obchody rocznicy odzyskania niepodległości. – Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw, wydarzeń plenerowych (tj. warsztaty, animacje, inne eventy) i innych działań edukacyjnych. – Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, regionu. – Prowadzenie działań promocyjnych dotyczących imprez o charakterze kulturowym na stronach internetowych oraz portalach społecznościowych gminy Wieluń oraz instytucji kultury. – Współpraca na rzecz rozwijania potencjalnych produktów turystycznych związanych z proponowanym pomnikiem historii – grupą XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich. – Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi). – Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe. – Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych.
Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków	<ul style="list-style-type: none"> – Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury. – Komercjalizacja wytworów ludowego rzemiosła. – Kontynuacja sprzedaży pamiątek regionalnych – drewnianych rzeźb regionalnych artystów, organizacja punktów dystrybucji.
Priorytet 6	
Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru	
Rozwój różnorodnych form turystyki (gmina Wieluń wchodzi w skład turystycznego obszaru funkcjonalnego, o znaczeniu regionalnym – doliny rzecznej Warty)	<ul style="list-style-type: none"> – Budowanie wizerunku gminy Wieluń jako atrakcyjnego miejsca do uprawiania: <ul style="list-style-type: none"> – turystyki poznawczej wykorzystującej walory dziedzictwa kulturowego, w tym zabytki reprezentatywne, pomniki historii, muzea, zabytki techniki (m.in. Muzeum Ziemi Wieluńskiej oraz wybrane obiekty tradycyjnego budownictwa drewnianego ziemi wieluńskiej (m.in. w Starzenicach, Widoradzu, Kurowie, Wieluniu) oraz miejscowości na szlakach kulturowych, – turystyki religijnej i pielgrzymkowej w oparciu o obiekty sakralne, m.in. ww. drewniane kościoły typu wieluńskiego, – geoturystyki, w oparciu od walory przyrodniczo-kulturowe i geologiczne Jury

	<p>Krakowsko-Wieluńskiej i doliny rzeki Warty.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju bazy noclegowej i gastronomicznej, w celu wykorzystania potencjału Wielunia jako centrum turystycznego dla ziemi wieluńskiej i przyległych obszarów. – Wydawanie publikacji promocyjnych, tj. foldery, książki.
Oznakowanie zabytków i atrakcji kulturowych	<ul style="list-style-type: none"> – Kontynuacja współpracy ze Starostą powiatu wieluńskiego w zakresie oznakowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. – Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych, miejsc cennych i atrakcyjnych kulturowo oraz turystycznie, w tym szlaków kulturowych, na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów.
<p>Priorytet 7 Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.</p>	
Podejmowanie inicjatyw zmierzających do pozyskania środków zewnętrznych	<ul style="list-style-type: none"> – Finansowe wspieranie działalności skierowanej na ochronę zabytków przez osoby prywatne i fundacje. – Pozyskiwanie informacji o aktualnych możliwościach wykorzystania dla działań rewitalizacyjnych różnych źródeł finansowania (strukturalnych, wspólnotowych unijnych, publicznych, prywatnych). – Rozpoznanie zakresu niezbędnych potrzeb obiektów, które wymagają przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych. – Współpraca pomiędzy właścicielami zabytków a samorządem – m.in. pomoc przy wnioskach o ubieganie się o dofinansowanie ze źródeł zewnętrznych.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

W celu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wieluń mogą być wykorzystane następujące kategorie instrumentów:

- Instrumenty prawne:
  - przepisy ustawowe,
  - programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
  - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
  - wykonywanie decyzji administracyjnych m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - uchwały Rady Gminy;
- Instrumenty finansowe:
  - dotacje,
  - subwencje,
  - dofinansowania,
  - zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych.
- Instrumenty koordynacji:
  - Strategia Rozwoju Gminy Wieluń,
  - Program Rewitalizacji Gminy Wieluń,

- studia, analizy, koncepcje,
- programy prac konserwatorskich,
- umowy i porozumienia,
- współpraca z diecezją w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
- Instrumenty społeczne:
  - edukacja kulturowa,
  - działania edukacyjne i promocyjne,
  - współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- Instrumenty kontrolne:
  - bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków i bazy danych dotyczących zabytków,
  - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu mogą stanowić:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych programów rewaloryzacji oraz liczba obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,

- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- poziom (w %) objęcia terenu gminy sporządzonymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.

10. Finansowanie programu opieki nad zabytkami

10.1. Zasady finansowania zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Ten rozdział ma charakter informacyjny, prezentujący przykładowe możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy. Istotne jest również, by władze miasta z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach.

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) oraz zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy.

Głównymi źródłami finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, tj. projektów związanych z zabytkami oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa są:

- środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
- środki z funduszy europejskich – Regionalnego Programu Operacyjnego, dystrybuowane na poziomie województwa,
- środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej, itd.,

- środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów ministerialnych,
- środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji Programu może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat),
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń),
- partnerstwa publiczno-prywatnego.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku w trakcie, którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

1. *„sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;*
2. *przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;*
3. *wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;*
4. *opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;*
5. *wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;*
6. *sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;*
7. *zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;*
8. *stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;*
9. *odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;*
10. *odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;*
11. *odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;*

12. *modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;*
13. *wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;*
14. *uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;*
15. *działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;*
16. *zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;*
17. *zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.”*

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, lub
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

10.2. Źródła finansowania zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

Źródła finansowania zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego mogą stanowić:

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego:

- realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.
- Programy w ramach, których są finansowane zadania z zakresu kultury, które corocznie ogłasza (od 2005 r.) Minister Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu oraz organizuje Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu:

Edukacja kulturalna

Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. Wsparcie finansowe kierowane będzie do projektów, obejmujących działania edukacyjno-animacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników reprezentujących wszystkie gru-

py wiekowe i społeczne. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym.

Priorytetowo traktowane będą projekty o wysokiej wartości edukacyjnej i artystycznej, wykraczające poza podstawową działalność statutową wnioskodawców. Zadania powinny wyróżniać się oryginalną, spójną koncepcją, uwzględniającą potrzeby docelowych grup odbiorców. Ważne jest, aby działania prowadzone były w sposób umożliwiający uczestnikom rozwijanie zdolności, umiejętności i wiedzy. Istotna jest zatem forma realizacji przedsięwzięć oparta na interakcji, wykorzystująca odpowiednie metody i narzędzia edukacyjne, np. eksperymenty artystyczne, nowe technologie i media.

Jednym z głównych założeń programu jest wspieranie zadań umożliwiających uczestnictwo oraz integrację przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych, a także zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Istotne jest też nawiązywanie współpracy z innymi podmiotami – szkołami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi i placówkami opiekuńczymi, której efektem będzie tworzenie spójnej oferty edukacyjnej i kulturalnej. W tym kontekście istotne dla realizacji celów programu będzie wsparcie dla form działalności, których skuteczność została potwierdzona zarówno w rodzimej, jak i zagranicznej praktyce, wśród których wymienić należy działania, skierowane do osób dorosłych, realizowane w formule tzw. „uniwersytetów ludowych”.

Najważniejszym rezultatem zadań wspieranych w ramach programu powinno być podniesienie poziomu kompetencji artystycznych kulturowych i twórczych ich uczestników oraz kształtowanie poczucia, że kultura jest nieodzownym elementem rozwoju osobistego i społecznego. Ważne jest również zachęcenie autorów przedsięwzięć kulturalnych do stałego podnoszenia jakości działań oraz korzystania z nieszablonywych rozwiązań edukacyjnych i artystycznych.

Infrastruktura kultury

Strategicznym celem programu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań programu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych programem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia programu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym, a także wzmocnienie infrastruktury podmiotów realizujących zadania z zakresu edukacji kulturalnej. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z

prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Istotnym celem programu jest zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Kultura cyfrowa

Strategicznym celem programu jest opracowanie i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego oraz udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych. W ramach programu możliwa jest realizacja projektów edukacyjnych dotyczących wykorzystania zasobów cyfrowych.

Zwiększenie dostępności opracowanych i zdigitalizowanych zbiorów, przy zastosowaniu atrakcyjnych form ich prezentacji, także wykorzystujących możliwości nowoczesnych technologii, ma na celu przełamywanie barier w dostępie do dóbr kultury, w tym w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami i wykluczonych cyfrowo. Prowadzenie działań edukacyjnych związanych z zasobami cyfrowymi ma służyć świadomemu i bezpiecznemu korzystaniu z nowych mediów oraz rozwojowi kompetencji odbiorczych związanych ze stymulowaniem działań twórczych obywateli w posługiwaniu się nimi.

Istotnym celem programu jest zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Kultura dostępna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno-mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych.

Ważnym aspektem jest uwzględnienie potrzeb osób mających utrudniony dostęp do kultury i nie zaangażowanych w życie kulturalne. Podejmowane działania powinny stwarzać warunki do włączania i współdziałania przedstawicieli różnych grup społecznych w życiu kulturalnym, zdobywania pozytywnych doświadczeń w kontakcie z kulturą oraz budowaniu kompetencji odbiorców kultury.

Ważnym założeniem programu jest umożliwianie uczestnictwa oraz integracji społecznej przedstawicieli różnych grup społecznych, m.in.: dzieci i młodzieży szkolnej, osób starszych, a także wsparcie dla zadań zapewniających dostępność do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuści-

zną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur.

W roku 2021 zakres programu pozostaje nadal rozszerzony o zadania, związane w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik *in situ* – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski.

Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu ich funkcjonowania.

Ochrona zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierazko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.

Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem Programu jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodna z normami międzynarodowymi, wskazanymi w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska).

Program ma dwa cele szczegółowe. Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych. Konieczność podjęcia działań w tym zakresie wynika z ustaleń weryfikacji tego zasobu, przeprowadzonej w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017. Drugim celem szczegółowym Programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już, często jeszcze w XX w., badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego. Upowszechnienie i wprowadzenie do obiegu naukowego pozyskanych w wyniku badań informacji o naszym dziedzictwie kulturowym jest warunkiem wykorzystania tych danych do jego ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń.

Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwie kategorie zadań:

- weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, zwłaszcza tych nieposiadających własnej formy terenowej;
- opracowanie i publikacja książkowa wyników badań archeologicznych, zwłaszcza tych zakończonych przed 2000 r.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, a także przekazywanie wojewódzkim konserwatorom zabytków dokumentacji niezbędnej do prowadzenia dalszych działań administracyjnych i konserwatorskich służących świadomej i zrównoważonej ochronie dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Promesa dla Kultury

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. Katalog działań realizujących cele programu, obejmuje zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju kultury cele artystyczne i edukacyjne.

W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane będą zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności. Preferowane będą zadania, których realizacja wpływa w sposób znaczący na dostępność do kultury na danym obszarze, jak również angażujące różnorodne grupy społeczne.

W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury.

• Środki pochodzące z Unii Europejskiej

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Więcej: Wyszukiwarka Dotacji – Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (funduszeuropejskie.gov.pl).

- Dotacje na poziomie krajowym

Na przełomie 2022 i 2023 r. wprowadzono Rządowy Program Odbudowy Zabytków, którego założeniem jest wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych w celu poprawy ich stanu i uchronieniu przed degradacją i niszczeniem. W programie dopuszczono finansowanie obiektów wpisanych do ewidencji lub rejestru zabytków, pozostających w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub podległej jej jednostki organizacyjnej. Dofinansowanie może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku lub na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Maksymalny poziom dofinansowania wynosi 98% wartości inwestycji, przy minimalnym wkładzie własnym 2%.

- Dotacje na poziomie województwa

Zarząd Województwa Łódzkiego ogłasza konkursy "Łódzkie ratuje zabytki" na udzielenie dotacji na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego. O dofinansowanie może się ubiegać każdy, kto posiada tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków województwa łódzkiego. Dotacja z budżetu województwa łódzkiego na wykonanie prac przy zabytku może być udzielona w wysokości do 50% całkowitej wartości planowanego zadania, w szczególnie uzasadnionych przypadkach – do 100%, przy czym maksymalna wnioskowana kwota dotacji nie może być większa niż 100 tys. złotych.

Zarząd Województwa Łódzkiego prowadzi również program „Mała Architektura Zabytkowa”. Pomoc finansowa może być udzielona na wykonanie prac wraz z zagospodarowaniem i uporządkowaniem najbliższego otoczenia obiektu małej architektury zabytkowej (kapliczek, krzyży przydrożnych, figur), jeżeli zabytek jest wpisany do ewidencji lub rejestru zabytków z obszaru województwa łódzkiego. Pomoc finansowa może być udzielona w wysokości do 80% ogółu nakładów, nie więcej niż 20 000,00 zł na jeden obiekt. Zgłoszenie może złożyć osoba prawna, osoba fizyczna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, a także zgłoszenie może być inicjatywą społeczności lokalnej m.in. mieszkańców, parafian, właścicieli i/lub współwłaścicieli zabytku lub terenu, na którym znajduje się obiekt małej architektury zabytkowej.

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków udziela dotacji celowych na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac, które zostaną przeprowadzone w roku następującym po roku złożenia wniosku. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich.

- Dotacje na poziomie gminy

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) oraz zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Rada Miejska w Wieluniu uchwałą Nr LXXXI/993/23 z dnia 13 lutego 2023 r. ustaliła zasady przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków znajdującym się na terenie gminy Wieluń. Dotacja może być udzielona po pozytywnym rozpatrzeniu wniosku, który może złożyć każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku.